

Є. А. КАРПЕНКО, Н. М. ПОДДУБНА

ОБЛІК І ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ТОВАРІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТОРГІВЛІ СИСТЕМИ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

МОНОГРАФІЯ

ПОЛТАВА
2021

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)**

Є. А. Карпенко, Н. М. Поддубна

**ОБЛІК І ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ
ТОВАРІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
ТОРГІВЛІ СИСТЕМИ СПОЖИВЧОЇ
КООПЕРАЦІЇ В УМОВАХ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

МОНОГРАФІЯ

**Полтава
ПУЕТ
2021**

УДК 657.6:347.26

K26

Рекомендовано до видання, розміщення в електронній бібліотеці та використання в освітньому процесі вченою радою Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», протокол № 11 від 25 листопада 2020 р.

Рецензенти:

В. А. Кулик, д. е. н., професор, професор кафедри бухгалтерського обліку Полтавської державної аграрної академії;

Т. В. Чижик, магістр з обліку і оподаткування, в. о. головного бухгалтера ПНВП «Тех-трейд».

Карпенко Є. А.

K26 Облік і внутрішній контроль товарів на підприємствах торгівлі системи споживчої кооперації в умовах інформаційних технологій : монографія / Є. А. Карпенко, Н. М. Поддубна. – Полтава : ПУЕТ, 2021. – 199 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-R).

ISBN 978-966-184-397-3

Монографію присвячено дослідженню теоретичних і практичних засад бухгалтерського обліку та контролю товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації в інформаційному середовищі. У дослідженні обґрунтовано наукові положення і надано практичні рекомендації з удосконалення обліку та внутрішнього контролю товарів підприємств торгівлі споживчої кооперації в сучасних умовах господарювання.

УДК 657.6:347.26

ISBN 978-966-184-397-3

© Є. А. Карпенко, Н. М. Поддубна, 2021
© Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і
торгівлі», 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ТОВАРІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ	7
1.1. Вплив галузевих особливостей діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації на організацію обліку	7
1.2. Сутність оцінка та класифікація товарів у системі обліку та внутрішнього контролю торговельних підприємствах споживчої кооперації	22
1.3. Теоретичні основи внутрішнього контролю товарів у системі управління торговельними підприємствами споживчої кооперації	36
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ОБЛІКУ ТОВАРІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ	51
2.1. Організація бухгалтерського обліку товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації	51
2.2. Удосконалення методики обліку товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації	69
2.3. Автоматизація облікового процесу з відображення товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації	78

РОЗДІЛ 3. УПРОВАДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ТОВАРІВ НА ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В УМОВАХ ПІДВИЩЕНОГО БІЗНЕС-РИЗИКУ	84
3.1. Внутрішній контроль бізнес ризиків: переваги та можливості застосування на торговельних підприємствах споживчої кооперації України.....	84
3.2. Методика та організація внутрішнього контролю товарів із урахуванням ризиків діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації.....	91
3.3. Удосконалення системи внутрішнього контролю товарів торговельних підприємств споживчої кооперації.....	107
ВИСНОВКИ.....	121
ДОДАТКИ.....	124
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	151

ПЕРЕДМОВА

Торговельні підприємства системи споживчої кооперації завжди відігравали важливу роль серед суб'єктів господарювання і були визначальними у соціально-економічному розвитку сільських регіонів. Проте, негативні тенденції у галузі торгівлі, агресивна політика з боку конкурентів, часті та неузгоджені між собою законодавчі зміни, кризові і флюктуаційні явища у нинішній економіці країни потребують від торговельних підприємств споживчої кооперації швидкого реагування на всі перманентні зміни, в тому числі через удосконалення систем обліку і внутрішнього контролю як інформаційної бази управління.

Функціонування й економічне зростання торговельних підприємств стає можливим завдяки ефективному управлінню товарами, що займають одне з головних місць у загальному кругообігу ресурсів. За ринкових умов, управлінський персонал все більше ґрунтується на релевантній та оперативній інформації про стан і рух товарів. Тому, облік і контроль покликані зменшувати інформаційну ентропію та, як наслідок, стати основним і невід'ємним джерелом задоволення інформаційних запитів зацікавлених осіб у процесі ухвалення ефективних управлінських рішень.

Проблемам дослідження теоретичних та практичних аспектів обліку і внутрішнього контролю товарів присвячені праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених, таких як В. Д. Андрєєв, Т. А. Бутинець, А. Д. Бутко, М. А. Вахрушина, Ю. А. Верига, Р. М. Воронко, В. Ю. Гордопалова, Б. В. Гринів, К. Друрі, В. І. Єфіменко, В. П. Завгородній, О. В. Карпенко, Ф. Котлер, А. С. Крутова, П. О. Куцик, С. О. Левицька, А. А. Мазаракі, Л. В. Нападовська, В. О. Озеран, Н. С. Педченко, О. А. Петрик, М. С. Пушкар, Т. Ю. Серебрякова, Г. О. Соболев, В. В. Сопко, Б. Ф. Усач, Н. В. Фірсова, Дж. Фостер, Ч. Хорнгрен, В. О. Шевчук.

Підвищення уваги науковців до проблем обліку та внутрішнього контролю в інформаційносу середовищі, свідчить про необхідність наукових пошуків у зазначених напрямках у наукових дослідженнях з бухгалтерського обліку.

На сьогодні існує потреба у подальшому вдосконаленні теоретичних, методичних і організаційних аспектів обліку та внутрішнього контролю товарів торговельних підприємств споживчої кооперації. Така необхідність зумовлена специфічними організаційними особливостями функціонування досліджуваних суб'єктів (холдинговою структурою її організації та територіальною розмежованістю), розвитком нових форм торгівлі (зокрема, дистанційної, позамагазинної), широким вибором контрагентів підприємства з різними умовами співпраці, потребою адекватного реагування на задоволення існуючих запитів покупців, а також бажанням досліджуваних суб'єктів займати нові та повернути втрачені сегменти ринку збуту.

Монографія спрямована на обґрунтування методичних підходів, поглиблення теоретичних положень та розробку практичних рекомендацій щодо обліку та внутрішнього контролю товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації.

Отримані при проведенні дослідження наукові результати у сукупності вирішують важливу наукову проблему обґрунтування теоретико-методичних засад обліку та внутрішнього контролю товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації для забезпечення їх ефективності діяльності.

Монографія орієнтована на широкий загал читачів – керівників, бухгалтерів, внутрішніх контролерів підприємств (організацій, установ), науковців, викладачів, аспірантів і студентів.

Запропоноване дослідження є узагальненням досвіду науки і практики обліку та внутрішнього контролю товарів з викладенням авторського бачення формування цілісного, адаптованого до реалій сьогодення обліково-контрольного забезпечення управління товарами на торговельних підприємствах споживчої кооперації.

Автори висловлюють щире вдячність рецензентам за об'єктивність наданої оцінки, критичність висловлених зауважень, а також усім тим, хто сприяв виконанню і публікації монографії.

Розділи 1 підготовлено к. е. н., доц. Карпенко Є. А. та Поддубною Н. М., питання 3.1 підготовлено к. е. н., доц. Карпенко Є. А., розділ 2, питання 3.2 і 3.3 підготовлено к. е. н. Поддубною Н. М.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ТОВАРІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

1.1. Вплив галузевих особливостей діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації на організацію обліку

Споживча кооперація України розпочинає свою історію з 1866 року появою перших кооперативів, котрі отримали статус юридичної особи. Законодавчим актом, який регламентував діяльність підприємств споживчої кооперації в сучасній інтерпретації був Закон «Про кооперацію в СРСР» [204].

В умовах перехідного періоду споживча кооперація була не в змозі протистояти кризовим явищам в економіці та не могла ефективно діяти в ринкових умовах на засадах законодавства, яке було прийнято в радянські часи, а саме Закону «Про кооперацію в СРСР» [204].

Та, завдячуючи зусиллям значної кількості професіоналів, які були задіяні в правлінні споживспілок усіх рівнів, а особливо за участю Центральної спілки, було реформовано відносини власності в споживчих товариствах, головною метою якого було перетворення пайовика – члена споживчого товариства в активного кооператора, який був би особисто зацікавлений в економічній ефективності кооперативного господарювання.

Для вирішення цього чи не найважливішого завдання було прийнято Закон України «Про споживчу кооперацію» № 2265-ХІІ від 10.04.1992 [209], саме він визначає правові, економічні та соціальні засади діяльності споживчої кооперації в Україні. Даний Закон дозволяє відроджувати, укріплювати демократичні засади споживчої кооперації, регулювати відносини з органами виконавчої влади, захищати інтереси усіх його членів та сільського населення – як головного споживача, – а також, укріплювати свої позиції на ринку, досягаючи бажаного рівня рентабельності.

Згідно Закону України «Про споживчу кооперацію» [209] споживча кооперація в Україні – це добровільне об'єднання громадян для спільного ведення господарської діяльності з метою поліпшення свого економічного та соціального стану. Вона

здійснює торговельну, заготівельну, виробничу та іншу діяльність, не заборонену чинним законодавством України, сприяє соціальному і культурному розвитку села, народних промислів і ремесел, бере участь у міжнародному кооперативному русі.

Загалом, сучасна споживча кооперація України стійко витримала всі радикальні економічні та політичні перетворення, довела свою життєздатність та укріпилась як повноправний член-конкурент в економіці країни. Нині, вона не лише займає місце на вітчизняному ринку, а й широко провадить міжнародну діяльність, про що красномовно свідчать наступні факти – з 1992 р. Центральна спілка споживчих товариств України (Укр-коопспілка) – повноправний член Міжнародного кооперативного альянсу (МКА). Нині чисельність кооператорів у країнах-членах МКА досягає мільярду осіб. Україна займає активну позицію в МКА, представляє інтереси нашої держави на їх асамблеях, на міжнародних форумах і семінарах, а також активно відвідує з офіційними та діловими візитами країни-партнери з метою спільної роботи та допомоги.

За офіційними даними МКА [259], станом на червень 2018 р., до його складу входить 313 членів-організацій із 109 країн світу, загальна чисельність яких складає 1 млрд осіб. А тому, досить показовим є той факт, що більше 18 % дорослого населення світу приймають участь у діяльності та розбудові кооперації. У щорічному звіті за 2017 р. даної організації вказано, що загальнорічний оборот трьохсот найбільших світових кооперативів на початок 2018 р. складає 2,1 трильйона доларів США, що еквівалентно сьомій найбільшій національній економіці, разом з тим, наводяться дані, що 280 млн осіб (10 % зайнятого населення) безпосередньо заробляють кошти в даній сфері діяльності. Усе це є свідченням життєздатності та перспективності кооперативного руху, частиною якого і є споживча кооперація України.

На сьогодні основну частку підприємств споживчої кооперації України займають торговельні.

Аналіз нормативно-правових актів, наукової літератури та практики господарювання підприємств торгівлі дозволяє відмітити, що за останні роки спостерігаються позитивні зміни в розвитку їх матеріально-технічного забезпечення. Зокрема, впроваджуються сучасні торговельні технології, створюються торговельні підприємства, які за рівнем культури обслугову-

вання покупців відповідають вимогам європейських стандартів, а також вітчизняні торговельні мережі, що торгують під однією торговельною маркою, дотримуються єдиної стратегії діяльності, мають єдиний центр управління, координації та контролю, власний розподільний склад.

За сучасних умов, торгівля здійснюється переважно на базі ринкової конкуренції та характеризується різноманітністю форм власності. У системі національної економіки торгівля є саме тією рушійною силою, яка спроможна визначати економічне зростання в Україні та темпи ВВП, а тому, її дослідження та розвиток набуває особливої актуальності в нинішніх складних кризових умовах нашої країни.

Загалом, внутрішня торгівля здобула риси і ознаки складної соціально-економічної системи, що в собі вміщує соціальні, функціональні, організаційні, територіальні підсистеми, велику кількість взаємопов'язаних структур, специфічні механізми, зв'язки та відносини.

Це пояснюється тим, що внутрішня торгівля вибудовує свій розвиток відповідно до якісно нової моделі – не галузевої, а функціональної за характером і багатокладної за структурою.

Основним показником, який характеризує діяльність підприємств роздрібною торгівлі, є роздрібний товарооборот, динаміка якого наведена на рис. 1.1.

Рисунок 1.1 – Динаміка обсягу товарообороту торговельних підприємств по Україні за 2015–2019 рр., млн грн [137]

На основі даних рис. 1.1 можна зробити висновок, що фізичний обсяг товарообороту торговельних підприємств України за період з 2015 по 2019 рр. постійно зростає, що є позитивним.

Слід відмітити, що побудова ефективної стратегії розвитку торговельних підприємств, значною мірою, залежить від їх соціально-економічного стану, визначення якого можливе завдяки дослідження динаміки їх розвитку, аналізу як кількісних, так і якісних змін, що відбулися у їх структурі.

Для цього, насамперед, нами визначено, яку частку серед інших галузей народного господарства займає торгівля у виробництві ВВП. Це дало можливість з'ясувати її вплив на економіку держави в цілому (додаток А). Як бачимо частка, яку займає торговельна діяльність у загальній структурі ВВП за період 2014–2018 рр., знаходиться в межах 14 %, маючи, при цьому, незначні коливання в сотих відсотка та стабільно утримуючи перше місце в Україні.

Також слід відмітити, що у торгівлі працює найбільша кількість населення України (рис. 1.2).

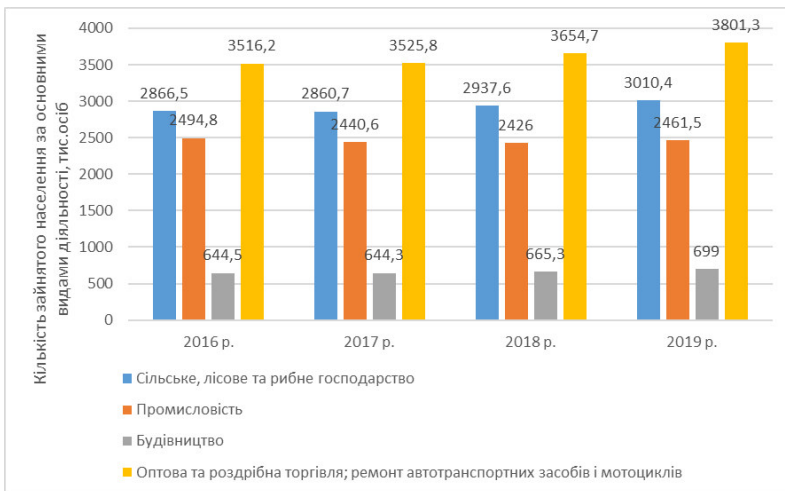

Рисунок 1.2 – Кількість зайнятого населення за основними видами економічної діяльності за 2016–2019 рр., тис. осіб [137]

Так як суб'єктом досліджуючи у даній роботі є споживча кооперація, тому проаналізуємо динаміку кількості суб'єктів у

ній за організаційно-правовими формами господарювання (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Кількість суб'єктів господарювання системи споживчої кооперації (ССК) у 2013–2018 рр., на початок року

Суб'єкти ССК	Рік (на початок року)							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2013, ±	2018 до 2017, ±
Суб'єкти системи споживчої кооперації, у т.ч.:								
Підприємство споживчої кооперації	6 016	6 120	5 946	5 913	5 957	5 952	-64	-5
Споживче товариство	1 345	1 310	1 285	1 254	1 234	1 213	-132	-21
Спілка споживчих товариств	328	343	328	322	323	319	-9	-4
Інші суб'єкти	1 061 583	1 094 158	1 066 999	1 115 434	1 179 114	1 229 072	167 489	49 958
Усього по Україні	1 067 599	1 100 278	1 072 945	1 121 347	1 185 071	1 235 024	167 425	49 953

Джерело: складено авторами на основі [230, с. 19].

Результати, наведені в табл. 1.1, свідчать про те, що, загалом на початок 2018 року було на 64 суб'єкти менше, ніж на початок 2013 року і лише на 5 суб'єктів менше, ніж у 2017 році, що можна пояснити, зокрема, злиттям та реорганізацією. Отже, функціонування споживчої кооперації України характеризується постійними перетвореннями та реформуваннями [104].

Визначальною рисою системи споживчої кооперації є, так звана, холдингова структура її організації (рис. 1.3).

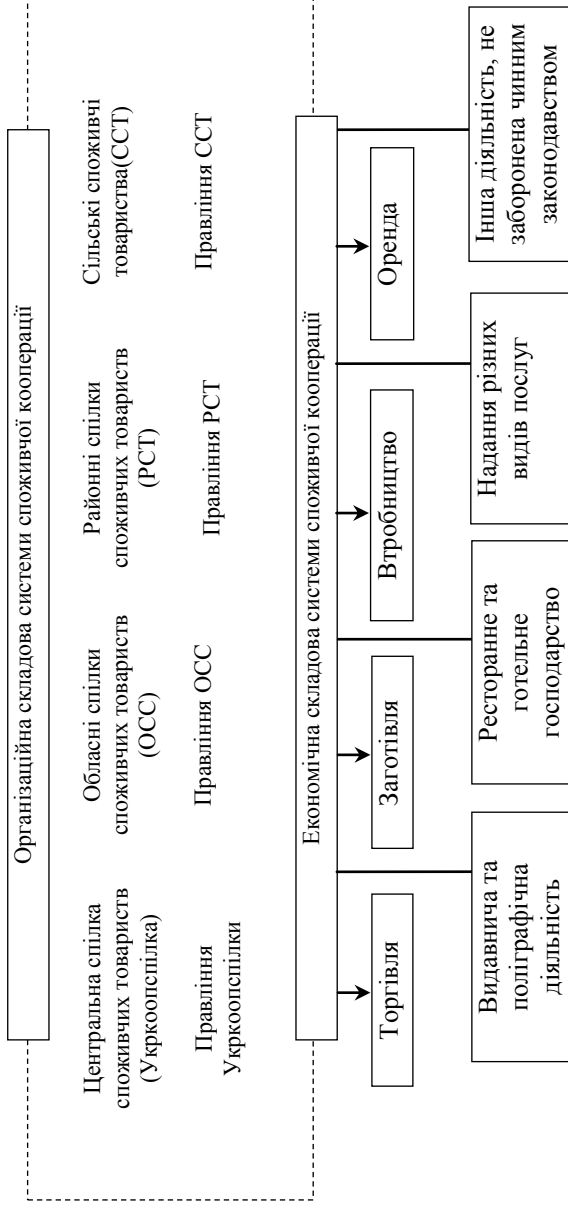

Рисунок 1.3 – Організаційно-економічна структура споживчої кооперації України

Джерело: складено авторами.

Наведена організаційно-економічна структура передбачає, що Центральна спілка споживчих товариств України (Укркоопспілка) у своєму складі має територіально відокремлені облспоживспілки та підприємства власного господарства.

У свою чергу, до складу облспоживспілки входять територіально відокремлені районні споживспілки, районні споживчі товариства та підприємства власного господарства.

За аналогією, можна визначити, що до складу райспоживспілки та споживчих товариств входять сільські споживчі товариства і підприємства власного господарства та підприємства і госпрозрахункові відокремлені підрозділи відповідно.

На нашу думку холдингова структура організації є досить зручною у процесі управління територіально-відокремленими одиницями, насамперед, у процесі обліку та внутрішнього контролю товарів. Вона дозволяє :

- погоджуючи з усіма структурами формувати, корегувати та вирішувати цілі й завдання усієї системи, тим самим, виробляючи ефективні управлінські рішення в кризових ситуаціях відносно товарів;

- здійснювати єдине та злагоджене управління, пов'язане з загальною стратегією розвитку усієї споживчої кооперації;

- уніфікувати та стандартизувати ведення обліку, документообігу та внутрішнього контролю у всіх структурних підрозділах, їхню методологію і підходи у відображенні та дослідженні товарів;

- ввести систему єдиних форм звітності з відображенням товарів, які розроблені за єдиною методологією відповідно до облікової політики;

- прямо чи опосередковано контролювати ціни та витрати, враховуючи та захищаючи інтереси всіх членів споживчої кооперації;

- оперативно формувати звітність із метою проведення аналізу фінансово-господарської діяльності організації.

Крім того, будь-яке самостійне торговельне підприємство споживчої кооперації має власну організаційну структуру, у переважній більшості лінійно-ієрархічного типу (рис. 1.4).

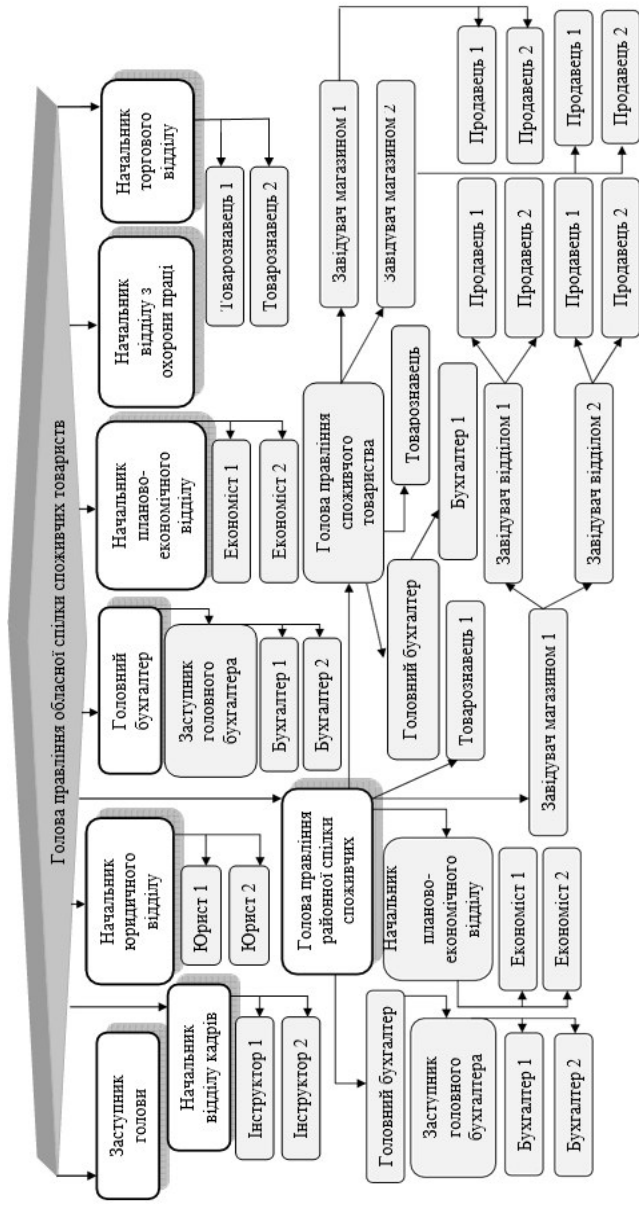

Рисунок 1.4 – Типова структура лінійно-ієрархічного управління в системі споживчої кооперації на обласному рівні.
Джерело: складено авторами.

Торговельна діяльність споживчої кооперації характеризується розгалуженою мережею магазинів. Ураховуючи сучасні вимоги ринку, ця система активно розвивається та впроваджує в свою діяльність нові сучасні магазини: як невеликі крамниці, так і великі супермаркети. Асортиментний ряд досліджуваних суб'єктів налічує більше 20 тисяч позицій, переважно, українського виробника, що в світлі останніх подій, для населення є особливо актуально та економічно вигідно.

Торговельні точки розміщені по всій Україні та всіх адміністративних одиницях, проте, найбільшого розповсюдження вони набули саме в сільській місцевості. За офіційними даними 8 із 10 магазинів представлені саме на таких територіях. Цим самим, споживча кооперація забезпечує сільське населення не лише продовольчими, а й непродовольчими товарами. Варто відмітити, що 10 % досліджуваної мережі складають саме непродовольчі магазини.

Результати дослідження свідчать, що однією з визначальних рис специфіки споживчої кооперації є те, що її підприємства та організації мають широкую географію розміщення. Тому, той факт, що ці суб'єкти представлені по всій Україні, дає можливість характеризувати досліджувану систему як одного з головних посередників (між виробником і споживачем), переважно, на сільському ринку, дозволяючи, при цьому, задовольняти інтереси не лише власних членів, а й інших жителів місцевості.

Матеріали, які були використані у дослідженні, переважно, належать роздрібним торговельним підприємствам споживчої кооперації Полтавського регіону. Тому, у додатку Б.1 нами наведені дані щодо торгової мережі споживчої кооперації Полтавської області. На початок 2020 р., у системі налічувалося 1096 торгових мереж, із яких: шість райспоживспілок у своєму складі має від 60–75 торгових мереж, шість – 40–59, одинадцять – 20–39, та одна – 11 відповідно.

Загалом, виявлено тенденцію до зменшення кількості торговельних мереж – за минулий рік на 62 одиниці. Додатково вдалося встановити, що таке зменшення відбулося за рахунок змін мережі в розрізі діючих на 53 одиниці та орендованих суб'єктів

на 9 одиниць відповідно. Причинами даних зрушень стали погіршення загальної фінансово-економічної ситуації в країні, стрімке зuboжіння населення, зростання вартості ресурсних носіїв та ін.

За результатами проведеного аналізу загального обсягу товарообороту (дод. В) було виявлено його зменшення, що негативно характеризує стан торговельної діяльності підприємств споживспілки. Відмітимо, що такі показники тісно пов'язані, у першу чергу, із зменшенням кількості торговельної мережі.

Ще одним фактором, який ускладнює діяльність торговельних підприємств споживчої кооперації є жорстка конкуренція з іншими суб'єктами підприємницької діяльності, які більш активно реагують на вимоги ринку і переорієнтовують свою поведінку під потреби потенційних покупців.

Відмітимо, що поступове втрачання торговельних мереж, а також зменшення фактичного товарообороту підприємств, свідчить не лише про послаблення впливу споживчої кооперації на завойованих ринкових сегментах, а також на скороченні реалізації її соціальної місії, у переважній більшості в сільських місцевостях.

Для вітчизняної кооперації надзвичайно важливим є міжнародний досвід ефективного господарювання кооперативів у сучасних умовах глобалізації та інтернаціоналізації. Зокрема, і у частині широкого використання сучасних інформаційних та комп'ютерних технологій у веденні бізнесу, які активно застосовуються у світовому господарстві.

Відповідно до міжнародного досвіду, визначальною рисою, чому саме західноєвропейські кооперативи позиціонуються конкурентоздатними, є розширення їх міжнародної кооперації та інтеграції в межах ЄС, а також у країни Східної і Центральної Європи. Посилення міжнародної інтеграції у кооперативному секторі країн-членів Євросоюзу є досить сприятливим, адже, за цих умов, зростає підтримка як кооперації, так і міжнародного кооперативного руху на рівні європейських інституцій, налагодження дієвого та взаємовигідного співробітництва між кооперативними системами ЄС та постсоціалістичних держав.

Зважаючи на вищевикладене, споживчій кооперації України необхідно активніше включатися в інтеграційні процеси.

Як свідчить міжнародна практика – держава повинна підтримувати споживчу кооперацію, адже сьогодні це є одним із популярних та ефективних заходів, які демонструють розвинуті країни Заходу.

Як показує досвід країн Центральної Європи, трансформація кооперативної системи без належної підтримки держави є неефективною та недієвою. Мова не йде про протекціонізм, а скоріше про систему державних компенсацій для підприємств споживчої кооперації України.

Тому, на нашу думку, держава повинна активно втручатися в розбудову споживчої кооперації, а не займатися політикою доведення її до банкрутства, стягуючи непомірно високі податки та створюючи нерівні умови для діяльності різним суб'єктам господарювання.

Слід погодитися з твердженням професора Лаврик Г. В., що під державною політикою сприяння розвитку кооперації (кооперативної системи) слід розуміти науково обґрунтовану, послідовну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо створення належних умов для досягнення мети й основних завдань кооперації, функціонування кооперативної системи в цілому, забезпечення зростаючої ролі кооперативного руху у проведенні структурних змін на нинішньому етапі економічного розвитку України [96, с. 20].

Переважає більшість торговельних підприємств не проводять повноцінної господарської діяльності в сільських, гірських та віддалених регіонах країни, оскільки, це просто не прибутково. У той же час, роздрібні торговельні підприємства споживчої кооперації, реалізуючи свою соціальну місію, працюють у зазначених регіонах, завідомо наражаючи себе на збитки. У таких умовах витрати значно більші, ніж при аналогічній діяльності в міських населених пунктах. Тому, на державному рівні доречно забезпечити часткову компенсацію трансакційних витрат, знизити податкові навантаження, запровадити податкові пільги, а також сприяти наданню банківських кредитів на пільгових умовах та з меншими відсотковими ставками.

На рівні торговельних підприємств споживчої кооперації управлінському персоналу необхідно ефективно вибудовувати свою роботу. Наприклад, для скорочення можливого дефіциту коштів в умовах нестабільної економічної ситуації в країні, потрібно здійснювати цілий комплекс заходів із прискорення товарообертання та вивільнення грошових коштів. Для цього необхідно провести скорочення залишків товарів, здійснювати постійний моніторинг за їх надходженням та рухом, адже, в майбутньому це дасть можливість оптимізувати обсяги їх закупівель не зменшуючи, при цьому, обсяги реалізацій. Також, доречно більш ретельніше підходити до вибору постачальника з різними, переважно, гнучкими умовами поставок.

З метою збільшення грошових потоків необхідно проводити ефективну політику з управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. Головним завданням, при цьому, є максимальне скорочення дебіторської заборгованості при відпускові товарів і отримання товарів із максимально можливим відстроченням платежу. Це дасть можливість залучити до власного обороту на певний час кредиторську заборгованість, при цьому також необхідно забезпечувати своєчасну сплату податкових платежів.

Позитивний результат діяльності роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації передбачає оптимізацію та скорочення їх витрат, запровадження жорсткого режиму економії, посилення контролю за продажем недіючих об'єктів та основних засобів, спрямування виручених коштів не на «проїдання», а на поповнення обігових коштів для закупівлі товарів.

Важливо встановити дієвий контроль за отриманням та своєчасним погашенням кредитів, а також обґрунтування їх економічної ефективності при використанні та поверненні.

Реформування організаційно-господарської, структурної та територіальної організації роздрібної торгівлі споживчої кооперації України забезпечуватиметься вдосконаленням роздрібної мережі, розширенням функцій магазинів.

Перспективу розвитку торговельних підприємств споживчої кооперації вбачаємо в: диверсифікації діяльності (запрова-

дження дистанційної торгівлі, проведення ярмарків, здійснення торгівлі відповідно графіків у віддалених населених пунктах та ін.), постійному моніторингу асортиментного попиту споживачів, проведенні аналізу ефективності використання товарів, налагодженому контролю за складом та рухом товарів, а також активніше долучення та переймання міжнародного досвіду. Адже, як показали результати дослідження, кооперативи – невід’ємна та ефективна складова світової економіки.

З огляду на вищевикладене, споживча кооперація здійснює свою діяльність як соціально-економічна система. Заслугує визнання, що з усіх наявних складових кооперативного сектору економіки вона характеризується логічною структуризацією та організаційною оформленістю.

Таким чином, поступове реформування і підтримка розвитку роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації є тим необхідним каталізатором, який здатний забезпечити укріплення їх економічних позицій у вітчизняній економіці.

Слід зазначити, що бухгалтерський облік стане дійсно ефективним «інструментом» для управління лише в тому випадку, коли він буде організований з врахуванням низки особливостей, що охоплюють відомчу приналежність, вид економічної діяльності, організаційну структуру тощо. Особливої уваги в даному питанні заслуговують торговельні підприємства системи споживчої кооперації України, яка суттєво виділяється з-поміж інших господарюючих суб’єктів чималою кількістю спеціалізованих характеристик та рис, які повинні бути враховані під час виконання бухгалтерських процедур.

Побудова та функціонування бухгалтерського обліку в системі споживчої кооперації здійснюється на підставі нормативно-правових документів, розроблених як Міністерством фінансів України, так і Укоопспілкою, на які покладається керівництво обліком та які вимагають від господарюючого суб’єкта з року в рік точно дотримуватися незмінних правил. Це дозволяє зіставляти фінансову інформацію за різні періоди та бачити картину майнового та фінансового стану підприємства, що, у свою чергу, впливає на висновки та дії користувачів фінансової звітності.

Головним фактором, що впливає при цьому на об'єктивність, достовірність та однозначність тлумачення наданої інформації, є грамотний вибір підприємством облікової політики.

До 1951 року в підприємствах споживчої кооперації застосовувалися дві форми бухгалтерського обліку: Журнал-Головна і меморіально-ордерна форма. Застосування двох форм обліку витікало із наявності двох планів рахунків: одного – для основної ланки споживчої кооперації – споживчих товариств, другого – для спілок споживчих товариств.

Робота з уніфікації форм бухгалтерського обліку була також тісно пов'язана із створенням єдиного плану рахунків для усіх організацій і підприємств системи споживчої кооперації. Застосування двох форм обліку «Журнал Головна» у споживчих товариствах та «Меморіально-ордерна» у спілках споживчих товариств створювали значні труднощі при складанні бухгалтерської звітності, а також при підготовці облікових кадрів для системи споживчої кооперації та висунення працівників із кооперативів з метою підвищення їх у посадах у спілки споживчих товариств.

Правління Центросоюзу і апарат центральної бухгалтерії провели велику організаційну роботу з переведення всіх організацій споживчої кооперації на новий план рахунків і книжково-журнальну форму обліку.

У 1951 році були розроблені, видані і розіслані «Характеристика плану рахунків організацій споживчої кооперації»; «Інструкція з організації бухгалтерського обліку у споживчій кооперації» відповідно (стосовно) єдиного плану рахунків і книжково-журнальної форми обліку, а також форми нових облікових регістрів і документів.

Проведена підготовча робота завершувалась переходом всієї системи споживчої кооперації на єдиний план рахунків і єдину книжково-журнальну форму обліку з 1 січня 1952 року у відповідності до постанови Правління Центросоюзу від 4 серпня 1951 р.

Нова форма обліку отримала назву «книжково-журнальної», оскільки у ній втілені окремі риси журнально-ордерної і меморіально-ордерної форм бухгалтерського обліку.

Всі облікові реєстри мають форму книг, картки ж застосовуються лише для натурально-вартісного обліку товарно-матеріальних цінностей на складах.

Масові операції з товарно-матеріальними цінностями і грошовими коштами відображаються у спеціалізованих журналах, які є накопичувальними і аналітичними обліковими реєстрами.

Записи у журналах здійснюють загальними підсумками у розрізі кореспондуючих рахунків за групуваннями, які складаються, як правило, на основі зведених документів.

Форми журналів мають різну будову в залежності від змісту рахунків, для яких вони призначені.

При книжково-журнальній формі синтетичний облік господарських операцій ведеться в Реєстраційному журналі та Головній книзі. Основою для записів у Реєстраційному журналі та Головній книзі є меморіальні ордери.

Практика застосування книжково-журнальної форми бухгалтерського обліку довела її прогресивність та ефективність, так як її використання сприяє скороченню витрат праці облікових працівників на ведення обліку по зрівнянню з раніше діючими у споживчій кооперації формами обліку, створює передумови для посилення контролю за збереженням товарно-матеріальних цінностей та грошових коштів.

Крім того, вона не створює перепон для ведення бухгалтерського обліку з використанням сучасної комп'ютерної техніки, а є основою для запровадження комплексної автоматизації бухгалтерського обліку, у тому числі й з використанням пакетів прикладних програм.

Проте слід відмітити, що більшість торговельних підприємств споживчої кооперації все ж таки відмовляються від книжково-журнальної форми обліку і переходять на використання спеціалізованих комп'ютерних програм, які враховують не особливості споживчої кооперації, а саме торгівлі, як галузі.

1.2. Сутність оцінка та класифікація товарів у системі обліку та внутрішнього контролю торговельних підприємствах споживчої кооперації

Торгівля, відіграючи важливу роль у житті суспільства, є тією ланкою, яка пов'язує виробництво і споживання, і є необхідною умовою відтворення та кругообороту суспільного продукту. Саме за цих умов, чітко виокремлюється категорія «товар», і формується його головна риса – здатність пропорційно обмінюватися і приносити користь.

На сучасному етапі розвитку більшості розвинутих країн світу домінує саме товарна форма виробництва. Товар і його властивості, теорії вартості та інші, пов'язані з ним, аспекти стають ключовими у дослідженні для багатьох вітчизняних та зарубіжних учених у часи різних типів економічних систем.

Наукову теорію товару обґрунтував Карл Маркс. У своїх працях учений опирався на гегелівські закони діалектики, але, беручи за основу матеріалістичні концепції, започаткував новий метод – діалектичний матеріалізм. Саме застосування цього методу дає можливість науковцю обґрунтувати розвиток людського суспільства шляхом зміни форми суспільного виробництва, а також відповідність виробничих відносин до рівня розвитку продуктивних сил.

К. Маркс свої дослідження з приводу товару систематизував і ґрунтовно описав у першому томі «Капітал» у розділі 1 «Товар і гроші», основою якої слугувала праця «До критики політичної економії». Учений виділив дві основні властивості товару [103, с. 42]: споживча вартість (здатність задовольняти потреби конкретного індивіда) та мінова вартість (пропорційна здатність до обміну).

Двоїсту природу праці, яка вміщена в товарі, а отже, і двоїстий характер самого товару пояснив К. Маркс. За його вченням, будь-які об'єкти стають товарами «...лише через свій двоїстий характер, лише через те, що вони водночас і предмети споживання і носії вартості. Отже, вони є товарами, або мають товарну форму, лише остільки, оскільки вони мають цю подвійну форму

– натуральну форму і форму вартості» [103, с. 53]. Це пояснюється тісним поєднанням суспільного поділу праці разом із приватною власністю на засоби виробництва.

Двоїста природа товару є наслідком характеру праці, яка використовується для його виробництва. Вона може бути: [120, с. 120–121] конкретна праця – суспільна праця, що витрачається в особливо доцільній формі з використання певних засобів і предметів праці з певною метою і створює специфічну споживчу вартість; абстрактна праця – праця товаровиробника, що характеризується витратою робочої сили взагалі, незалежно від її конкретної форми, створює вартість і є специфічною формою праці в умовах товарного виробництва.

Таким чином, економічна теорія розглядає товар як певний продукт праці, який завдяки своїм властивостям задовольняє потреби людей, і який створений з метою продажу.

Схематично, роль товарів у системі економічної теорії зображено на рис. 1.5, із якого можна зробити висновок, що досліджувана категорія нерозривна з базовими поняттями економіки, а саме – попитом та пропозицією.

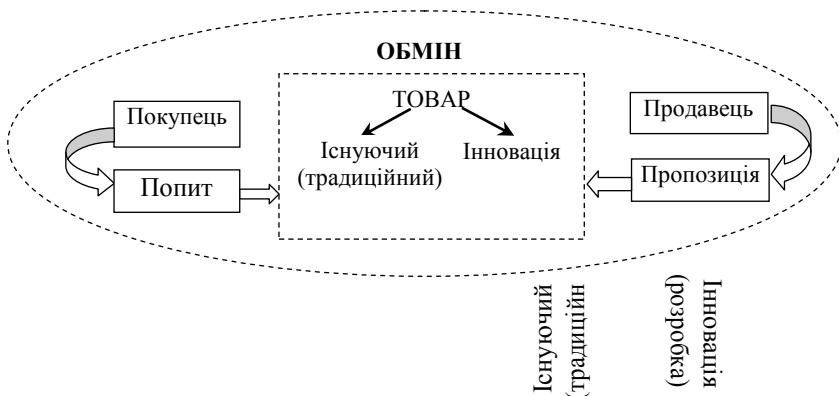

Рисунок 1.5 – Товар у системі економічної теорії

Джерело: складено авторами.

У наукових працях відсутній єдиний підхід до трактування сутності поняття: «товар» та «товарні запаси», а також існує

невизначеність, який із наведених термінів є найбільш прийнятним для торговельної галузі.

Загалом, обидва поняття володіють практично однаковим змістовим навантаженням, проте, в залежності від напрямку, дослідження науковців (економіка, фінанси, облік, аналіз, контроль, управління, логістика), а також мети, із якою вони розглядають даний об'єкт, перевага від одного терміна до іншого постійно варіюється. Така ж невідповідність спостерігається і на законодавчому рівні.

Так, на думку Мочерного С. В., товар – продукт праці, що завдяки своїм корисним властивостям задовольняє потреби людей і вироблений для обміну на основі суспільно необхідних витрат [120, с. 114].

У підручнику «Економіка торговельного підприємства» за редакцією професора Ушакової Н. М., товар і товарні запаси торговельного підприємства розглядаються в умовах становлення ринкової економіки. На думку авторів, товар є частиною товарних запасів, а: «товарний запас – являє собою масу товарів, призначену для наступного продажу, що знаходиться в сфері обігу в процесі переміщення від виробництва до споживача» [100, с. 174].

Аналогічне визначення надає білоруська учена-економіст Валевиц Р. П., яка зазначає: «Товарные запасы, обслуживающие товарный процесс, являются частью совокупной товарной массы, предназначенной для продажи товара промежуточным и конечным потребителям» [38, с. 129]. За її словами, товарними запасами є саме товари, які протягом визначеного часу утворюють запас до тих пір, доки на їх зміну не надійдуть такого ж роду екземпляри, які собою зможуть задовольнити попит споживачів (покупців).

Російські автори Радіонов Р. А. та Радіонов А. Р. вважають, що товарні запаси створюються в торговій мережі і необхідні для забезпечення безперебійного процесу задоволення споживачів [216, с. 11–12].

На думку Вериги Ю. А., Карпенко О. В., Хоменко Н. В., товарні запаси – це товари, які очікують моменту реалізації. Вони формуються з метою безперервної реалізації товарів на випадок збоїв у процесі постачання і постійного оновлення [247, с. 16].

Олініченко К. С. зазначає, що існування товарних запасів як категорії товарного обігу обумовлено необхідністю забезпечення безперервного процесу обігу товарів, тобто, безперервності процесу реалізації товарів і обслуговування покупців [131, с. 425].

Систематизація трактувань до змістовного наповнення досліджуваних категорій наведено в додатку Г. Аналіз цього додатку дозволив дійти висновку, що категорії «товар» та «товарні запаси» розглядаються із позиції: політичної економії, у вигляді готової продукції, продукту праці, предмету укладеного договору купівлі-продажу, але переважна більшість науковців приходять і погоджуються з спільним твердженням, що як «товар», так і «товарні запаси» призначені для обміну, або ж для продажу, та, як наслідок, задоволення потреб третіх осіб – споживачів.

На законодавчому рівні існують відмінності трактування та визнання товару. Першоосновою у них визнаються товари. Тому, на нашу думку, саме поняття «товар» для цілей бухгалтерського обліку є найбільш доцільним та економічно виправданим.

Товари визнаються активами за дотриманням умов, наведених на рис. 1.6. Якщо ж отриманий товар не відповідає цим критеріям, то і віднесення його на баланс торговельного підприємства споживчої кооперації є протиправним. Вони є невід'ємною складовою оборотного капіталу торговельного підприємства. А тому, виходячи з даного твердження, можемо зазначити, що однією з його ознак є авансування вартості, тобто: товарні запаси постійно переносять свою вартість на загальний оборотний капітал, і, пройшовши цикл кругообігу, повертаються до суб'єкта господарювання у формі грошових коштів.

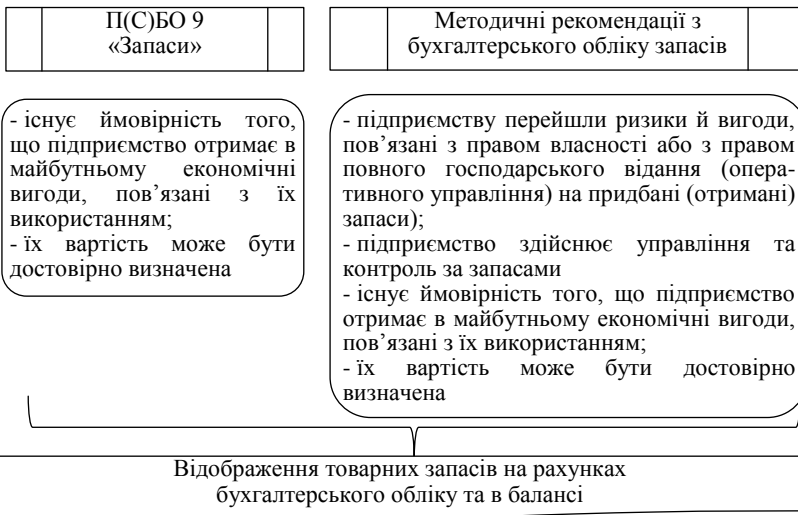

Рисунок 1.6 – Умови відображення товарів у балансі торговельного підприємства споживчої кооперації

Зауважимо, що грошові кошти (незалежно від того, у якій формі будуть представленими: власними чи позиковими) є необхідною умовою для проведення діяльності торговельного підприємства, оскільки авансуючись в товари – роблять можливим факт подальшої підприємницької діяльності. Узагальнюючи, доцільно відмітити, що товари постійно перебувають у русі, приносячи собою додану вартість капіталу підприємства, тобто, авансовані грошові кошти у придбання зазначених активів, повертаються на підприємство у формі грошових коштів, як логічне завершення процесу реалізації – отримання оплати за них від контрагентів.

На основі логічного узагальнення і порівняння існуючих наукових підходів, авторами запропоновано визначати такі додаткові характеристики товарів торговельних підприємств споживчої кооперації. Вони:

— є динамічною категорією (знаходяться в стані постійного руху та оновлення);

- володіють комплексом властивостей та якостей, здатних задовольнити попит;
- належать до сфери обігу;
- мають конкретно визначену цільову направленість;
- належать підприємству на правах власності;
- є предметом господарських взаємовідносин між учасниками ринку.

Отже, згідно наведеного підходу та в результаті систематизації думок учених, уточнено економічну та облікову сутність поняття та запропоновано наступне визначення: товари торговельних підприємств споживчої кооперації – це матеріальні цінності, які характеризуються рухом та оновленням, із визначеною оцінкою вартості, згідно принципів ринкової економіки, та наділені комплексом певних властивостей, авансують свою вартість на загальний оборотний капітал, шляхом утримання їх підприємством із метою реалізації та задоволення потреб пайовиків та інших споживачів.

Таким чином, товари торговельних підприємств споживчої кооперації варто досліджувати та сприймати з позиції трьох аспектів : економічного, облікового та аналітичного.

Обліковий аспект проявляється в тому, що товари є необхідним компонентом господарської діяльності торговельного підприємства, які потребують чіткого визнання та відображення їх в обліку.

Економічний аспект зумовлений тим, що товари виступають формою авансування коштів підприємства в них, тим самим, поступово розкриває аналітичний аспект, з якого випливає їхня здатність забезпечувати кругообіг авансованого у грошовій формі оборотного капіталу.

Нами було проведено дослідження функцій товарів. Аналіз останніх публікацій авторів, які вивчали дану проблему, показує, що загалом виокремлюються певні класи функцій.

Так у роботах Воронко Р. М., Грезенталь В. О. [50] та Мішук І. П., Рижкова О. В. [119] дослідники наголошують на амортизуючій функції, до якої відносять поведінку товарів

відносно попиту населення та економічній функції, яка демонструє незалежність і самостійність як в цілому підприємства, так і окремих його ланок.

У роботі [61], зазначається, що товари забезпечують процес розширеного виробництва й обігу, у результаті яких відбувається їхнє систематичне утворення і витрачання.

Бакун Ю. В. у своєму дослідженні розглядає п'ять функцій: розподільчу, вирівнювальну, результативну, регулятивну, анти-інфляційну та функцію засобів/предметів праці [10, с. 20].

Доцільно зауважити, що товари завжди виступають предметом регуляторної діяльності країни, оскільки задоволення попиту населення на окремі групи товарів – невід'ємна складова соціальної політики держави. Наявність у достатній кількості визначених державою товарів у розпорядженні торговельних підприємств споживчої кооперації є своєрідним показником, індикатором економічної безпеки країни в питанні задоволення товарного споживчого попиту населення.

Тому, погоджуючись із зазначеними раніше працями та висновками, пропонує згрупувати функції товарів у три блоки: економічний, соціальний та торговельно-технічний (рис. 1.7). Вважаємо, що таке розмежування дасть змогу прослідкувати та усвідомити необхідність та значущість існування даних об'єктів в економіці країни.

У зв'язку з стрімким розвитком усього суспільства з'являються різні види товарів, які потребують визначення їх достовірної оцінки, побудови удосконаленої системи класифікації, що зумовлено особливостями операцій із ними на підприємствах торгівлі споживчої кооперації.

Вважаємо, що основні завдання класифікації товарів полягають в тому, щоб відібрати найбільш істотні класифікаційні ознаки та звести їх кількість до мінімуму. Раціональна класифікація має бути підпорядкована завданням управління товарами на тому чи іншому рівні.

На нашу думку класифікацію товарів бажано проводити, ґрунтуючись на:

Рисунок 1.7 – Функції товарів торговельних підприємств споживчої кооперації

по-перше, визначення основних істотних ознак для вирішення завдань за допомогою створеної класифікації;

по-друге, на кожному етапі поділ на види повинен проводитися лише за однією підставою;

по-третє – кожен елемент класифікації, отриманий внаслідок розподілу, повинен бути визначений.

В Інструкції про облік роздрібного товарообороту і товарних запасів [78] наведено класифікаційні ознаки товарних запасів

роздрібної торгівлі (додаток Д). Ці класифікаційні ознаки є актуальними в процесі заповнення торговельним підприємством споживчої кооперації статистичної звітності. Проте, для реалізації управлінських задач лише такої інформації не достатньо.

Дослідивши літературні джерела, можливо визнати, що на початку ринкових перетворень у країні, найбільш доречний та повний класифікаційний ряд товарів, наведено в підручнику Лігоненко Л. О., Мазаракі А. А., Ушакової Н. М. [100, с. 175–179]. Проте, для сучасної інтерпретації, ураховуючи стрімкий і багатовекторний розвиток економіки, підхід, висвітлений в аналізованому джерелі, потребує модернізації саме для торговельних підприємств споживчої кооперації.

Науковці [247, с. 18] доповнюють класифікаційну ознаку за призначенням новим видом, а саме довгострокового завезення – для забезпечення безперебійної торгівлі в віддалених місцевостях у період між строками завезення товарів. У даному випадку, варто звернути увагу на те, що виділений вид є найбільш актуальним саме для торговельних підприємств споживчої кооперації, що зумовлено їх переважною діяльністю в сільських місцевостях та віддалених районах.

Ще одна важлива класифікаційна ознака – «за одиницями виміру». Автори [247, с.17; 38, с. 131; 251, с. 333; 50, с. 165] сюди відносять абсолютні товари – виражені у натуральному та вартісному вимірнику, та відносні – у днях товарообороту.

Зазначимо, що Богацька Н. М. [19, с. 24] та Крещенко О. В. [89, с. 57] не підтримують виокремлення цієї класифікаційної ознаки, оскільки, за їх словами, це є видами оцінок товарів. Проте, вважаємо врахування даної класифікаційної ознаки економічно обґрунтованим. Оскільки, натуральні показники товарів, у переважній більшості, використовуються для складання планів їх руху та організації діяльності структурних підрозділів, торговельних відділів, складів та магазинів, що дає можливість оперативно реагувати та вибудовувати логістику торговельного підприємства.

У додатку Е нами згруповані найбільш розповсюджені підходи вчених до виокремлення класифікаційних ознак товарів, які були виявлені при вивченні літературних джерел.

Загалом, розроблені класифікаційні ознаки, мають задовольняти потреби управлінського персоналу. А так, як управлінські рішення значною мірою формуються на основі даних, які відображаються в системі обліку та контролю, основний акцент необхідно зробити на розробці удосконаленої класифікації товарів, яка сприятиме вірному відображенню їх в обліку, а значить і допоможе раціонально організувати сам процес управління.

Для досягнення найбільшого ефекту від розроблення та застосування класифікаційних ознак необхідно встановити єдиний методичний підхід до принципів, за допомогою яких відбувається виокремлення нових видів товарів. У результаті узагальнення різних підходів та думок учених, авторами сформульовано та запропоновано такі принципи

- істотності – визначення головних ознак, що будуть досягненні виділенням нових видів товарів;
- повноти – інформація про розмежовані види товарів повинна цілком задовольняти інформаційні вимоги управлінського персоналу;
- єдності – поділ на певні класи здійснюється виключно у межах спільної родової ознаки (характеристики);
- ідентифікації – кожен вид товарів підлягає достовірному визнанню, оцінці та відображенню;
- завершеності – кожна структурна частина внаслідок проведення класифікації повинна знаходити відображення в обліковому процесі підприємства споживчої кооперації.

Урахувавши досвід і напрацювання учених, та зазначені принципи формування нових класифікаційних ознак, а також у результаті проведеного критичного аналізу діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації, запропоновано авторське бачення удосконаленої класифікації товарів (табл. 1.1), яка дозволить оптимізувати організацію їх обліку та контролю, та може бути корисною в процесі ефективного управління ними.

Таблиця 1.1 – Класифікація товарів торговельних підприємств споживчої кооперації

№ з/п	Класифікаційна ознака	Вид товарів
1	Регулювання умов поставки	Отримані згідно з основним договором. Отримані згідно з додатковим договором
2	Надходження та розміщення	Створені у межах системи споживчої кооперації. Створені поза межами системи споживчої кооперації
3	Політики державного регулювання	Регульовані. Нерегульовані
4	Терміни придатності та реалізації	Поточні. Сигнальні. Прострочені
5	Результати інвентаризації	Нормальні (облікові дані збігаються з фактичними). Надлишкові. Втрачені. Товари, що підлягають пересортуванню та переоцінені
6	Способи реалізації	Реалізовані через організований споживчий ринок. Реалізовані через касу неторговельних підприємств, організацій
7	Можливість контролю та впливу управлінського персоналу	Контрольовані. Неконтрольовані
8	Групи покупців за їх відношенням до системи споживчої кооперації	Призначені для пайовиків. Призначені для непайовиків

Джерело: доповнення існуючих класифікацій складено авторами.

Доцільно наголосити на тому, що запропонована авторська класифікація товарів не суперечить вимогам чинних нормативно-правових актів України, тим самим, дозволяючи обліковому персоналу формувати релевантну інформацію для управлінських цілей.

Обґрунтовуючи доречність пропонованих класифікаційних ознак, та, як наслідок, відповідних їм видів товарів, зазначимо, що товари сприймаються підприємством як майбутня економічна вигода (отримання грошових коштів від реалізації), а тому, менеджерам потрібно отримувати інформацію стосовно того, які товари є найбільш рентабельними та ліквідними. Для цього доцільно проводити їх класифікацію за рівнем ліквідності та ефективністю реалізації, що допоможе коригувати їх розмір через збільшення поставок чи відмову від реалізації збиткових видів товарів.

Градація за терміном придатності допоможе контролювати стан товарів. У разі наближення кінцевого терміну їх реалізації відповідальні особи (продавці) будуть інформувати управлінський персонал, який, у свою чергу, зможе прийняти рішення про зменшення ціни, застосування різних видів знижок та акцій, що сприятиме пришвидшенню реалізації даних видів товарів та недопущення отримання збитків торговельним підприємством споживчої кооперації.

З метою правильного відображення в обліку товарів, обліковий персонал повинен достовірно знати характер їх виникнення на підприємстві. Це дозволяє: коригувати умови майбутніх договірних відносин; розмежовувати та контролювати поставальників відносно сумлінності виконання усіх умов; і чи не найголовніше завдання – вибирати вид оцінки, який необхідно застосовувати в процесі оприбуткування даних об'єктів.

Акцентуємо увагу на тому, що проведення оцінки товарів торговельних підприємств споживчої кооперації, вибір її виду та способу відображення має певні особливості. Це зумовлено: широкою номенклатурою товарів; різноманітністю способів надходження зазначених об'єктів та відображенням їх в балансі; зміною ринкової кон'юктури (збільшення/зменшення попиту споживачів); інфляційними процесами; втратою (зменшенням) товарів своїх основних властивостей; варіативністю вибору оцінки відповідно різним способам вибуття товарів; порядком відображення на дату складання балансу.

Загалом, порядок вибору оцінки товарів регламентує П(С)БО 9 «Запаси» [183]. Відомо, що для цілей фінансового обліку оцінка повинна здійснюватися виключно в грошовій формі та в національній валюті України. Проте, з метою проведення ефективного управління, здійснення аналізу, товари можуть відображатися і у інших вимірюваннях, критерії та показники яких підприємство обирає самостійно, відповідно до необхідності задоволення інформаційних запитів зацікавлених користувачів.

Принципово новим для торговельних підприємств споживчої кооперації є чіткий розподіл товарів в контексті державної соціальної політики. Державні адміністрації обласного та районного рівнів доводять граничні норми торговельної націнки на певні види товарів, що для підприємств споживчої кооперації спричиняє втрату можливих економічних вигід у майбутньому. Тому нами запропоновано на торговельних підприємствах споживчої кооперації запровадити референтний вид оцінки, відповідно до якого визначати референтну ціну як найнижчу граничну ціну певного виду товарів, яку, відповідно до державної домовленості, не можна перевищувати в процесі задоволення потреб покупців. У такому разі, перенесення в площину торговельної діяльності процесу реімбурсації є необхідним інструментом державної підтримки розвитку споживчої кооперації, оскільки, за її допомогою вдасться наситити споживчий ринок доступними товарами для покупців за принципом поєднання економічно-оптимальної ціни та фізичної наявності на ринку.

Відповідно до специфіки споживчої кооперації, а саме, широкої територіальної розгалуженості та галузевої спрямованості, поділ товарів стосовно їх надходження та розміщення сприятиме обліковому, та, як наслідок, управлінському персоналу чітко формувати тактичні та стратегічні рішення.

Одночасно, така класифікація дала можливість запропонувати окремий вид оцінки для таких товарів, у частині тих, які знаходяться в системі споживчої кооперації, але в територіально та галузево різних структурних підрозділах. Трансфертна оцінка – дозволяє встановити внутрішню взаємовигідну продажну ціну

між взаємопов'язаними бізнес-одиницями. Даний вид оцінки дасть змогу визначати результати діяльності по всій системі у розрізі кожного центру відповідальності (набуває форми доходу того структурного підрозділу, який здійснює продаж, та, відповідно, витрат структурного підрозділу, який виступає у формі покупця). Розвиток системи трансферної оцінки є необхідною умовою виживання підприємств споживчої кооперації у сучасних стрімких та високо конкурентних умовах господарювання.

Для задоволення потреб покупців необхідно враховувати способи та шляхи реалізації товарів, а також їх готовність до продажу, це дасть можливість планувати витрати, які можуть додатково виникнути у зв'язку із закупівлею пакувальних матеріалів та інших необхідних засобів, які необхідні при доведенні товару до споживачів.

Класифікація товарів за результатами проведеної інвентаризації допоможе посилити контроль: за матеріально-відповідальними особами, за станом та умовами зберігання товарно-матеріальних цінностей, а також вибрати метод обліку та спосіб оцінки, за яким буде відображатися в бухгалтерському обліку виявлені наслідки проведеної перевірки.

Не варто забувати і про переоцінку, яка обов'язково має місце в процесі діяльності роздрібного торговельного підприємства споживчої кооперації як через інфляційний вплив, так і через коригування попиту та пропозиції на певні види товарів. Отже, у тому числі, за результатами проведеної інвентаризації, підприємство може прийняти рішення про переоцінку товарів.

Інвентаризаційна комісія, ухваливши рішення про необхідність проведення переоцінки за конкретними групами товарів інформує управлінський персонал. Голова правління видає відповідне розпорядження із зазначенням складу комісії, відповідальної за здійснення даного завдання. Класифікація товарів відносно результатів інвентаризації не лише вносить корективи у порядок визначення сум дооцінки та уцінки, а й має вплив на фінансовий результат підприємства.

Встановлено, що на торговельних підприємствах споживчої кооперації за допомогою даного інструменту (переоцінки)

можливо зменшити: торговельну націнку, собівартість товарів, та, як наслідок, впливати на фінансовий результат, у підприємства виникає потенційна можливість (умисного/неумисного) викривлення працівниками облікових даних. Тому, у третьому розділі монографії нами буде описано методику виявлення даного порушення у процесі внутрішнього контролю.

Групування товарів відповідно до процесу контролю є актуальним із позиції збереження активів підприємства, тобто, по-перше, необхідно провести градацію (встановити граничні межі) товарів відповідно до цінової категорії, це дасть можливість розмежувати досліджені об'єкти на: високої, середньої та низької цінової категорії. По-друге, виходячи із проведеного ранжування, здійснювати управлінський вплив: висока цінова категорія підпадає під постійний контроль, середня та низька – періодично та вибірково відповідно.

Наведена класифікація може слугувати основою розробки та удосконалення інформаційних потоків в управлінні товарами, що дозволить відображати операції, які з ними пов'язані, на рахунках бухгалтерського обліку, цим самим створивши єдину цілісну систему як обліку, так і внутрішнього контролю. Це зробить можливим забезпечення достовірності звітності, унеможливить неоднозначність тлумачення обліково-економічної інформації та підвищить ефективність та доцільність управлінських рішень, які і приймаються на її основі.

На нашу думку запропонована класифікація товарів сприятиме не лише створенню відповідних умов для побудови їх обліку і контролю у структурних підрозділах торговельних підприємств споживчої кооперації, а й допоможе забезпечувати керівний персонал необхідною інформацією для управління як досліджуваними об'єктами, так і підприємством загалом.

1.3. Теоретичні основи внутрішнього контролю товарів у системі управління торговельними підприємствами споживчої кооперації

Дефіцит фінансових ресурсів, посилення конкуренції на ринку вимагає від торговельних підприємств споживчої коопе-

рації широкої мобілізації та повного використання усіх доступних важелів впливу на результативність своєї діяльності. А тому, розглядаючи контроль товарів як одну з функцій управління, можливо модернізувати діяльність досліджуваних суб'єктів господарювання, шляхом оптимізації господарської діяльності, збереження та оптимального використання наявних ресурсів, і, як наслідок, прийняття управлінських рішень на їх основі.

Проведення контролю у різних сферах економіки. Нами виявлено, що в існуючих наукових роботах, все ж залишаються невирішені питання, які пов'язані з організацією та здійсненням контролю товарів та пов'язаних із ними операцій в торговельних підприємствах споживчої кооперації.

Розглядаючи сутність контролю, традиційно, варто звернутися до його дослідження з етимологічної точки зору.

Встановлено, що слово «контроль» утворилося від латинського префіксу «contra», який показує протидію чи протилежність до іншої складової будь-якого слова, у даному випадку, до слова «role» (яке також латинського походження), що означає або міру впливу, значення, або ж ступінь участі у чомусь.

Таким чином, утворюється французьке слово «controle» – перевірка або спостереження з метою перевірки або нагляду.

Отже, у результаті розкриття походження слова «контроль», можемо зрозуміти, що це є процесом не лише з простого нагляду чи перевірки, але включає в себе значення перевірки з метою попередження та недопущення протиправних дій різних суб'єктів.

Нині існує чимало праць, у яких дослідники намагалися визначити сутність контролю, етапи його розвитку та становлення, проте, єдиної думки в даних роботах не існує. У результаті опрацювання значних доробків учених зроблено наступний висновок: контроль виникає практично одночасно з появою людини, і так само з її еволюцією (людини) еволюціонує і сам. А тому, контроль і людина є взаємопов'язаними та взаємозалежними категоріями. Зміна і розвиток контролю залежали від суспільного устрою, виробничих відносин, форм власності,

економічної системи, форми державного правління, а також країни, в якій він функціонує.

Шевчук В. О. наголошує на тому, що багатосторонність змісту контролю можна виявити при його розгляді із кількох аспектів: онтологічного, гносеологічного, управлінського, інформаційного тощо [252, с. 12]. І далі: «Зосередження уваги на розгляді контролю в ролі різновиду економічних відносин дозволяє витлумачити його як функцію економічних інтересів суб'єктів, що діють в господарській сфері суспільства, ставлять перед собою певні цілі й є зацікавленими в їх досягненні» [252, с. 15].

Петрик О. А. пропонує визначати контроль у широкому розумінні як процес забезпечення досягнення організацією своїх цілей [146, с. 345]. Організація не може функціонувати без контролю: працівники будуть все робити по-своєму (можливо, із найкращими намірами) і організація розпадеться на дрібні фрагменти, що зробить координацію діяльності неможливою. Контроль, таким чином, можна розглядати, як центральний компонент управління [21, с. 214].

Таку ж думку підтримує Кузьмінський Ю. А., який стверджує, що сутність контролю не може бути розкрита у відриві від сфери управлінської діяльності, яку він обслуговує. При цьому, вчений наголошує, що нема «контролю взагалі», а є контроль конкретного змісту і конкретних форм [92, с. 207].

Тому, контроль товарів, за своїм призначенням і функціональними можливостями, доцільно розглядати як об'єктивну необхідність існування як всієї економічної системи країни, так і окремої її бізнес-одиниці – торговельних підприємств споживчої кооперації, що, виконуючи функцію управління, допомагає ефективно вести господарську діяльність.

Тлумачення контролю – як однієї із функцій менеджменту, або як ще прийнято вважати, управління – що є ширшим за своєю сутністю, на нашу думку, є очевидним, цілком правомірним та виправданим.

Уперше, дане питання було підняте А. Файолем, засновником класичної школи менеджменту, який і розглядав контроль як органічну та невід'ємну частину процесу управління.

Блінова У. Ю. схильна розглядати контроль та його роль у системі менеджменту в двох аспектах, тобто, у вузькому розумінні контроль можна пов'язувати з якою-небудь функцією управління, при цьому, визначаючи його як засіб, за допомогою якого інші функції реалізують цілі системи управління, а в широкому сенсі – контроль являє собою перевірку дотримання та виконання нормативних документів, встановлених завдань, планів і рішень. Тут підкреслюється функціональне призначення контролю, його виникнення на певній стадії управлінського процесу (тобто контроль визначається як функція управління поряд із іншими функціями) [17, с. 146].

Але одночасно з даними твердженнями необхідно наголосити на тому, що існування контролю товарів в управлінні торговельними підприємствами споживчої кооперації не може перешкоджати або ж заперечувати сам факт існування контролю – як об'єктивно еволюціонуючої категорії.

Контроль та управління – є абстрактними категоріями, розділити які можна лише логічним шляхом, оскільки вони були визначені суспільством для вивчення процесів, які в ньому відбуваються (рис. 1.8).

Ураховуючи ринкові умови господарювання, у яких функціонують торговельні підприємства споживчої кооперації, безумовне значення має система контролю на макрорівні.

Рисунок 1.8 – Зміст поняття «контроль»

Однак, на підприємстві, у першу чергу, повинен переважати саме внутрішній контроль – як окремий вид господарського контролю та ключовий елемент чіткого механізму управління підприємством, який має на меті забезпечення ефективного та безперебійного функціонування суб'єкта господарювання, дотримання збереження, раціонального використання та примноження його ресурсів. А також попередження та запобігання протиправних дій як зі сторони власних співробітників, так і з боку сторонніх суб'єктів (недобросовісність контрагентів, конкурентів, та, власне, можливих злочинних дій та тиску державних органів).

Аналіз практики господарювання торговельних підприємств споживчої кооперації та опитування менеджерів вищого рівня показав, що на даний час існує гостра необхідність в інтегрованому методичному інструментарії підтримки основних функцій менеджменту – планування, контролю, обліку і аналізу, координації різноманітних аспектів управління процесами. Іноземні та національні оператори роздрібної торгівлі за межами системи намагаються вирішити це питання шляхом впровадження найбільш поширених та дорогих програмних продуктів планування і обліку ресурсів, зокрема SAP for retail. Але впровадження спеціалізованих комп'ютерних програм без впровадження системи внутрішнього контролю процесів не може в повній мірі вирішити питання отримання релевантної інформації щодо ходу процесу для прийняття відповідних управлінських рішень.

З метою дослідження необхідності формування дієвої системи внутрішнього контролю ми провели опитування вибіркової сукупності торговельних підприємств [81]. В опитуванні взяли участь 81 підприємство торгової галузі, з них 87 % підприємств роздрібної торгівлі. В ході опитування вдалося встановити факт гострої необхідності впровадження системи внутрішнього контролю. 21 % опитаних менеджерів одним із завдань визнає саме впровадження системи внутрішнього контролю.

Аналіз тенденцій розвитку системи внутрішнього контролю на вітчизняних підприємствах дозволив нам дійти висновку, що власники і менеджмент вищого рівня досягли ясного розуміння

того, що на даному етапі розвитку ринкових відносин саме впровадження внутрішнього контролю є найбільш адекватним інструментом протистояння загостренню конкурентної боротьби і зростанню вимог щодо якості управління підприємством.

В той же час дослідження свідчать про низький рівень упровадження системи внутрішнього контролю та відсутності спеціалізованого підрозділу, що координує роботу внутрішніх контролерів не лише у системі споживчої кооперації, а і на більшості торговельних підприємств України.

Так, лише на 5,9 % досліджених підприємствах [81] існує відділ внутрішнього контролю, а на решті підприємств частково функції контролю покладені на керівників та службу бухгалтерії.

На фоні низького рівня спеціальної професійної підготовки керівників підприємств та проблем, що пов'язані із станом галузі, така ситуація виявляє великий потенціал для впровадження внутрішнього контролю.

Беручи до уваги факт того, що в переважній своїй більшості методи внутрішнього контролю мають превентивний (попереджувальний) характер, то витрати на його впровадження в повній мірі окупаються попередженими втратами.

Від ефективності внутрішнього контролю та оптимального поєднання контрольних процедур залежить результативність та якість основних торговельних процесів, що є обов'язковою умовою ефективності функціонування підприємства в цілому.

Разом з тим нині спостерігається відсутність єдиного трактування категорії «внутрішній контроль» як у джерелах економічної літератури, так і в джерелах нормативно-правового характеру.

У додатку Ж наведено підходи учених до визначення цієї складної обліково-правової категорії, а також проаналізовано нормативні джерел.

У першу чергу, доречно зазначити, що розглядаючи праці науковців, стосовно контролю всередині підприємства, можливо відзначити певну невідповідність, навіть, у самій назві цього виду контролю, тобто, можемо зустріти назву як внутрішній контроль, так і внутрішньогосподарський.

Таким чином, сутність даних понять є однаковою, проте, така невідповідність виникла внаслідок розвитку теорії контролю в різних країнах, і можливою некоректністю перекладу, коли відбувалося «запозичення» іноземних напрацювань у вітчизняну науку та практику. Так, у західних, розвинutih капіталістичних країнах прийнято було використовувати термін внутрішній контроль, а в країнах СНД – внутрішньогосподарський. І тому, частина авторів, вивчаючи сутність даного виду контролю дотримується позиції, коли поряд із внутрішнім контролем нарівні може вживатися термін внутрішньогосподарський.

По-друге, у процесі проведення дослідження було виявлено, що внутрішній контроль розглядали або як метод, форму, заходи або як окремий вид економічного контролю, або підвид контролю власника.

У даному дослідженні внутрішній контроль товарів торговельних підприємств споживчої кооперації розглядається як одна із функцій управління.

Внутрішній контроль – не разова подія, стверджує Андреев П. П. [47, с. 7], а постійний управлінський процес, який охоплює всі операції кожної структурної одиниці організації. При цьому, внутрішній контроль повинен забезпечувати визначення і аналіз ризиків діяльності організації з метою їх попередження чи обмеження. Тобто, не можна ототожнювати внутрішній контроль товарів із контрольно-ревізійною роботою. Внутрішня контрольно-ревізійна робота є лише незначною складовою частиною системи внутрішнього контролю.

Отже, внутрішній контроль товарів відноситься не лише до статистики об'єкта, а також здатний охопити часовий характер, тобто, в змозі показати не лише минуле, але й можливу майбутню поведінку, що дозволяє виявляти шляхи діяльності до спланованого стану. Ефективний внутрішній контроль вчасно виявляє можливі відхилення відносно бажаного стану і дозволяє впливати на його причини, цим самим запобігаючи можливим помилкам у майбутньому.

В Україні, на відміну від зарубіжних країн, на законодавчому рівні, відсутня регламентація побудови системи внутрішнього контролю підприємств.

На рівні Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, жодних згадок про систему внутрішнього контролю немає, проте зазначено, у ст. 7, що особа, на яку покладено ведення бухгалтерського обліку організовує контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій; а також у ст. 15 стверджується, що контроль за додержанням законодавства про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні здійснюється відповідними органами в межах їх повноважень, передбачених законами [193] що, власне, деякою мірою, можна визначити як певні основи функціонування внутрішнього контролю на підприємствах.

У світовій практиці розроблено декілька концепцій внутрішнього контролю, основні з яких сформовано у таких документах: INTOSAI (норми стосуються контролю державних фінансів), COBIT, COSO, SAC, SAS. Відмітимо, що в їх основі закладено багато спільних концепцій внутрішнього контролю, тобто кожен наступний документ містить в своїй основі положення попереднього, взаємозв'язок та взаємозалежність яких при їх створенні та в питаннях розгляду внутрішнього контролю наведено на рис. 1.9.

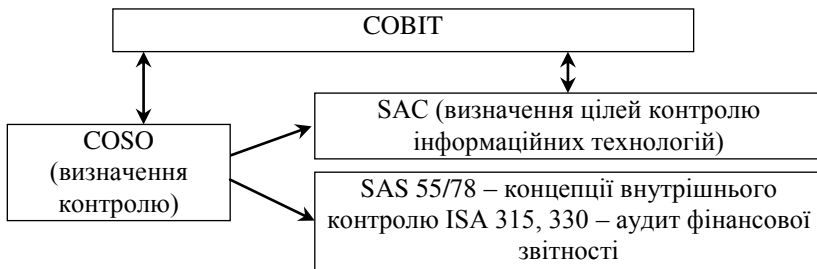

Рисунок 1.9 – Взаємозв'язок міжнародних концепцій внутрішнього контролю

Джерело: складено автором.

Уточнимо, що дані документи є результатом роботи різних органів, для різних цільових груп, а тому, і об'єктивним є те, що в них існують розбіжності (рис. 1.10).

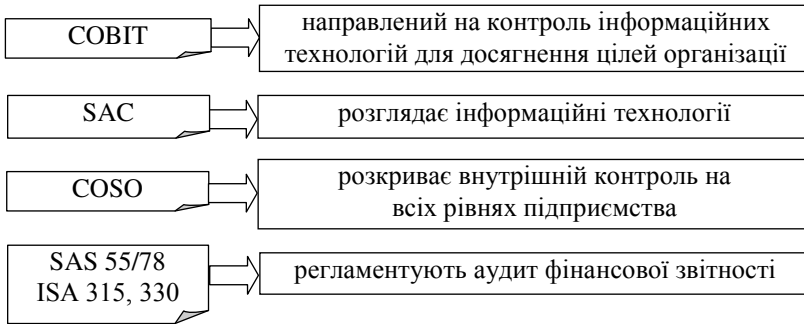

Рисунок 1.10 – Спрямованість міжнародних концепцій з внутрішнього контролю

Джерело: складено авторами.

За оцінками спеціалістів та працівників споживчої кооперації, за період із 1992 року система втратила понад 80 % свого майна, суттєво зменшилася її частка на ринку роздрібною торгівлі тощо. Це зумовлено, насамперед, тим, що система споживчої кооперації неповною мірою адаптувалася до нових умов господарювання та нового законодавства [106, с. 11].

Однією з причин такої ситуації, на нашу думку, є саме недооцінення управлінським персоналом значимості системи внутрішнього контролю, та не приділення їй належної уваги. Досліджуючи історію та традиції функціонування контролю в системі споживчої кооперації можна зробити висновок: контроль і управління тісно пов'язані.

Відповідно до специфіки досліджуваної системи на кожному рівні організаційної структури та територіальній розмежованості присутній певний суб'єкт контролю. Центральна спілка споживчих товариств (Укркоопспілка) та її орган кооперативного контролю – ревізійна комісія Укркоопспілки; рівень області та району представляють ревізійні комісії обласного, районного рівнів (управління, відділи, сектори, групи); первинну ланку

споживчої кооперації відображають ревізійні комісії кооперативного контролю споживчого товариства, а також органи громадського самоврядування і контролю (дільничні (сільські) кооперативні комітети, комісії кооперативного контролю).

У системі споживчої кооперації передбачається посада ревизора, який працює на громадських засадах (без отримання заробітної плати та виключно у вільний від основної роботи час). Зрозуміло, що за таких умов ефективність проведених ними перевірок є сумнівною, скоріше, вони мають не реальний, а фіктивний вплив на діяльність як підприємств, так і системи вцілому.

Роботу з внутрішнього контролю товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації можуть виконувати:

- підрозділи споживспілок і споживчих товариств (управління, відділи, сектори, групи, окремі особи), на які покладено функції організації бухгалтерського обліку, звітності та ціноутворення в кооперативних організаціях і підприємствах;
- галузеві та функціональні підрозділи споживчих товариств і споживспілок, їх спеціалісти із своїх галузей і напрямків діяльності;
- контрольно-виробничі лабораторії, бюро та інші підрозділи (служби), що здійснюють функції контролю з окремих питань діяльності кооперативних організацій і підприємств.

Сфери діяльності та основні функції перелічених вище органів внутрішнього контролю продемонстровано за допомогою рис. 1.14. та дод. И.

Загалом, тільки за чіткої організації системи контролю вдасться ефективно здійснювати управлінську діяльність, тому, за умови присутності внутрішнього контролю товарів на всіх рівнях та стадіях управління організацією, можна здійснювати перевірку дотримання та виконання встановлених вимог і виявляти фактичний стан справ на досліджуваних об'єктах.

Одним із своєрідних «каменем спотикання» при загальному дослідженні господарського контролю та внутрішнього контролю товарів, як його складової частини, можна назвати, – неузгодженість позицій авторів у здійсненні його класифікації за видом, формою, способом здійснення.

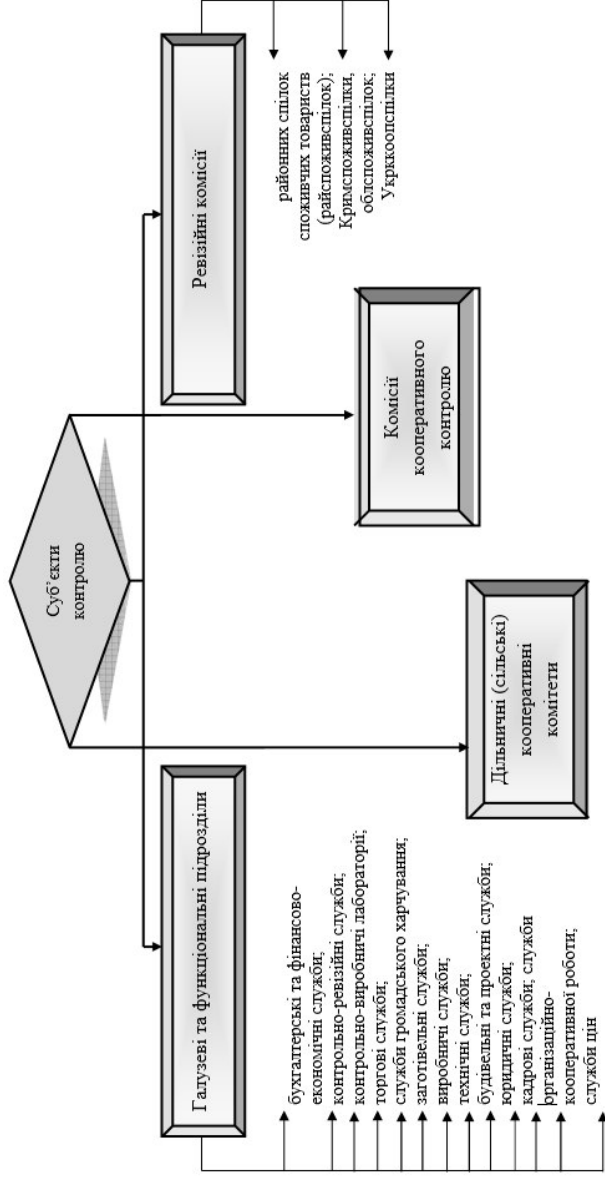

Рисунок 1.14 – Органи контролю в системі споживчої кооперації України

Джерело: складено авторами.

Наприклад, Андреев В. Д. у своїй праці «Ревизия и контроль в потребительской кооперации» [5, с. 16–20], серед видів контролю виокремлює: за часом проведення – попередній, поточний, та наступний; за діяльністю підприємства або характером операцій, які підлягають контролю – організаційно-технічний, адміністративно-економічний, фінансово-господарський. Стосовно форми контролю, то можна зробити висновок, що в дослідника це поняття є збірним та вміщує в себе способи, прийоми та методи контролю. Таким чином, формами контролю є перевірка виконання прийнятих рішень, обстеження, технічний контроль, економічний аналіз, інвентаризація, ревізія, перевірка балансів і звітів.

Максімова В. Ф. до форм контролю відносить: ревізію, тематичну перевірку, аудиторську перевірку, слідство [101, с. 14–15]. Гуцаленко Л. В. розрізняє: ревізію, перевірку, фінансову експертизу, службове розслідування, слідство, самоконтроль та внутрішній аудит [58, с. 25] із останнім погоджується і Мельник В. М. [110, с. 55].

Серебрякова Т. Ю. [222] у своєму дослідженні стверджує, що науковий спір, який десятиліттями простежується серед учених про визначення форми і виду контролю, за її переконанням можна вирішити, визначивши «форму» найбільш містким поняттям за змістом, яка включає в себе взаємозв'язок методів, процедур і дій, які разом можна використовувати для досягнення визначених цілей. Використання категорії «вид» є доречним при класифікації контролю за різними «родовими» ознаками, а тому, види контролю виділяються залежно від сфери управлінської діяльності, часом проведення, способом взаємовідносин суб'єктів, повнотою охоплення та ін.

Доречно зауважити, що Серебрякова Т. Ю. [222], на відміну від Максимової В. А. [101] та Гуцаленко Л. В. [58] до форми контролю не відносить слідство (мотивуючи це тим, що в ході даних процесуальних дій, відсутня головна характеристика контролю, а саме: можливість управлінського впливу на контрольований об'єкт, тобто, зв'язок між контролюючим і контрольованим – не можливий); службове розслідування, економічний аналіз, а також відслідковування вірності ведення синтетичного та аналітичного обліку.

Приймаючи до уваги наявні вагомі напрацювання різних науковців, та, не переслідуючи ціль їх якимось чином применшити, проте, керуючись специфікою діяльності роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації, та з метою наближення наукових здобутків до реальної практичної діяльності з максимальним схвальним сприйняттям у свою роботу працівниками організації, у даному дослідженні пропонується класифікацію внутрішнього контролю товарів у торговельних підприємствах споживчої кооперації удосконалити наступним чином (табл. 1.2).

Таблиця 1.4 – Класифікація внутрішнього контролю товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації

Класифікаційна ознака	Види внутрішнього контролю
Характер контрольних функцій	Нормативно-правовий; господарсько-технічний; фінансово-економічний
Ступінь взаємовідносин	Односторонній; взаємний
Графік проведення	Плановий; позаплановий
Періодичність	Постійний; періодичний; раптовий
Етапи проведення	Організаційний; дослідний; результативний
Охоплення об'єкта	Наскрізний; тематичний; комплексний
Ступінь автоматизації	Неавтоматизований; частково автоматизований; автоматизований
Джерела даних (інформації)	Фактичний; документальний
Бізнес-процеси	Постачання; зберігання; реалізації
Час здійснення	Попередній (попереджувачий); поточний (виявляючий); наступний (коректуючий)

Одночасно варто акцентувати увагу на тому, що класифікаційна характеристика за часом здійснення контролю є звичною та досить розповсюдженою як у вітчизняному науковому світі, так і в практичній діяльності. На нашу думку доречно розширити та доповнити її зміст сутністю першооснови та дослівності перекладу. Тобто, в оригіналі в міжнародній практиці визначають даний вид контролю як: preventive, detective, corrective, а це значить, що додатково слід його розуміти як попереджувачий, виявляючий та коректуючий.

Загалом, виділений класифікаційний ряд допоможе раціонально організовувати практичну роботу суб'єктів контролю, нарощувати їх кваліфікаційні характеристики, що в сукупності дозволить підвищити результативність всієї контрольної частини роботи торговельних підприємств споживчої кооперації.

Поєднання всіх видів контролю дозволяє здійснювати комплексну оцінку роботи контрольованого об'єкта. Єдність цілей контролю не виключає розмаїття його способів і прийомів, які органічно пов'язані між собою, та є багатофункціональним інструментом дослідження певного явища, об'єкта, процесу, та являє собою форму контролю.

Доведено, що чи не найпершою та найбільш розповсюдженою формою внутрішнього контролю операцій з товарами, яка існує в системі споживчої кооперації є ревізія.

В Україні дослідженням і розвитком ревізії в кооперації одним із перших розпочав займатися Б. Мартос, який маючи значний кооперативний досвід, у 1927 р. видає працю «Кооперативна ревізія», яку, по праву, можна назвати першою українською спробою створення стандартів внутрішнього контролю в системі споживчої кооперації.

Дослідники наукової спадщини Мартоса Б., Нестуля О. О., Верига Ю. А. та Аліман М. В. із невеликими адаптаційними змінами, а саме із заміною деяких термінів, що були використані автором, відповідно до часу і місця підготовки рукопису до друку, оформили та видали наукові публікації «Кодекс праці й честі ревізора» (Бориса Мартоса «Кооперативна ревізія») [43]. Дане дослідження науковців, за нашим переконанням, має велику історичну та наукову цінність, оскільки доносить до широкого загалу той факт, що Україна має безпосередній вплив на розвиток світової науки та спадщини про контроль у системі споживчої кооперації. Проте, у сучасних працях науковців про дане явище згадки відсутні.

Таким чином, серед форм внутрішнього контролю товарів, які дійсно проводяться та є загальноприйнятими в діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації, виокремлюють: ревізію, документальну та тематичну перевірки (рис. 1.15).

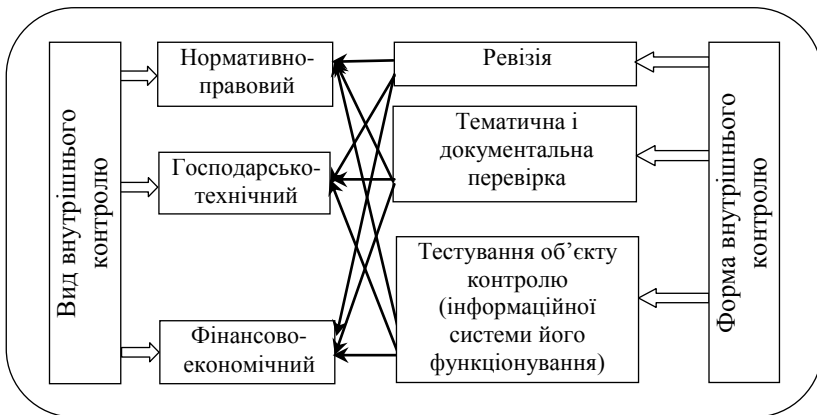

Рисунок 1.15 – Взаємозв’язок форм і видів внутрішнього контролю товарів торговельних підприємств споживчої кооперації

Джерело: складено авторами.

Наголосимо на тому, що торговельним підприємствам споживчої кооперації доречно започаткувати тестування стану товарів та системи їх обліку, що є однією із форм внутрішнього контролю.

Слід відмітити, що суттєвим недоліком у системі внутрішнього контролю товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації є те, що суб’єктам такого контролю притаманна спонтанність прийняття рішень, вони керуються власною інтуїцією та особливим відчуттям проблемних ділянок. Однак, сучасний світ, ринкові умови господарювання та інтеграція в міжнародний простір, вимагає від споживчої кооперації вивчення та впровадження передового зарубіжного досвіду.

Таким чином, проведення осучаснення та модернізації діяльності торговельних підприємств, у тому числі, і в контрольній роботі, є необхідним та перспективним напрямом покращення всієї системи споживчої кооперації.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ОБЛІКУ ТОВАРІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

2.1. Організація бухгалтерського обліку товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації

З метою прийняття обґрунтованих та ефективних управлінських рішень важливе місце у роботі торговельних підприємств споживчої кооперації набуває належна організація системи бухгалтерського обліку товарів (рис. 2.1).

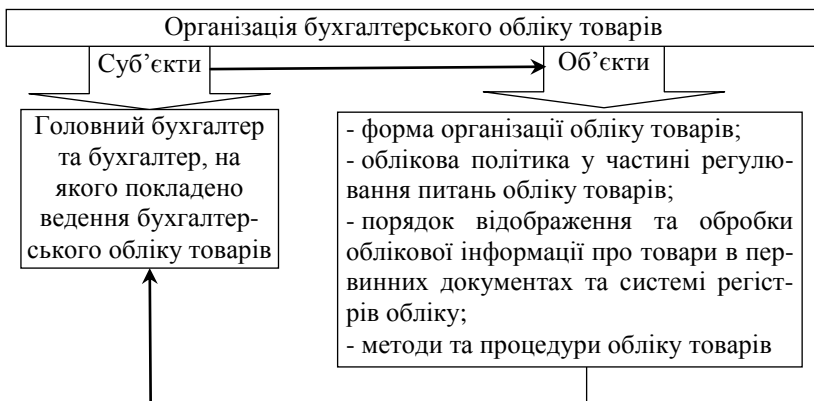

Рисунок 2.1 – Організація бухгалтерського обліку товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації

Джерело: складено авторами.

Процес організації бухгалтерського обліку товарів торговельних підприємств споживчої кооперації ґрунтується на конкретних суб'єктах і об'єктах, природно забезпечуючи, при цьому, суб'єктивно-об'єктивний зв'язок, головна мета якого – задоволення законних інформаційних вимог та запитів його користувачів.

Торговельні підприємства самостійно організовують процес обліку серед наявних законодавчо-встановлених альтернатив.

Для забезпечення ведення бухгалтерського обліку вони самостійно обирають форму його організації з наступних:

- введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером;
- користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець, який здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи;
- ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або підприємством, суб'єктом підприємницької діяльності, самозайнятою особою, що провадять діяльність у сфері бухгалтерського обліку та/або аудиторської діяльності;
- самостійне ведення бухгалтерського обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства.

При організації облікового процесу товарів торговельні підприємства споживчої кооперації мають право самостійно:

- визначати облікову політику;
- обирати форму бухгалтерського обліку товарів як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них;
- розробляти систему і форми управлінського обліку, звітності і контролю процесу обліку товарів, визначати права працівників на підписання документів;
- затверджувати правила документообігу і технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку товарів;
- виділяти на окремий баланс відокремлені підрозділи, які зобов'язані вести бухгалтерський облік про товари, з наступним включенням їх показників до фінансової звітності;
- визначати доцільність застосування міжнародних стандартів (крім випадків, коли обов'язковість застосування міжнародних стандартів визначена законодавством).

Івахненко С. В. в організації бухгалтерського обліку виокремлює три пов'язані частини (етапи), що відповідають трьом рівням системи бухгалтерського обліку. Організація охоплює весь бухгалтерський облік як технологічний процес, у якому поєднується жива праця облікових працівників, засоби праці – технічне забезпечення бухгалтерського обліку, а також специфічні предмети праці – бухгалтерські документи – для одержання підсумкової інформації [75, с. 90]. Учений розглядає три етапи організації обліку: методичний (здійснюється вибір конкретного застосування елементів методу бухгалтерського обліку), технічний (вибір форми обліку, що найбільше відповідає галузі та розміру підприємства), організаційний (організація роботи облікового персоналу).

У монографічному дослідженні [247, с. 22] автори доповнили дану класифікацію окремим етапом, до якого входять концепції та методи обліку товарів.

Значний вплив на організацію бухгалтерського обліку товарів на підприємстві має ступінь взаємозв'язків між структурними підрозділами, відокремленими підприємствами, у питаннях своєчасності надання інформації для обліку та внутрішнього контролю про результати їх діяльності.

Дослідження практичної діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації засвідчує, що характер таких взаємовідносин визначається поєднанням централізованого і децентралізованого методів, утворюючи собою змішаний тип зв'язків. При децентралізованій формі, окремі бухгалтерії виконують повний цикл облікових робіт та передають складені звіти до центральної бухгалтерії. Це зумовлено специфікою діяльності споживчої кооперації, тобто споживчі товариства передають інформацію до районних, які потім спрямовують її до обласних і завершується цикл узагальненням звітів Центральною спілкою споживчих товариств. Тобто, весь обліковий процес здійснюється як централізованою бухгалтерією (Укркоопспілки), так і обліковим персоналом бухгалтерій (відділ бухгалтерського обліку) територіально відокремлених структурних підрозділів. Головний бухгалтер споживчого товариства у

організаційних та методичних питаннях бухгалтерського та податкового обліку товарів підпорядковується головному бухгалтеру райспоживспілки, який підзвітний облспоживспілці, останній, у свою чергу, підпорядковується головному бухгалтеру Укркоопспілки.

Особи, на які покладено ведення обліку товарів у відокремлених підрозділах, забезпечують повне документування всіх господарських операцій, здійснюють обробку даних первинних документів. Звіти споживчих товариств, які являють собою згруповані та зведені дані, передаються до бухгалтерських служб райспоживспілок, де відбувається їхнє узагальнення із подальшою передачею до обласної бухгалтерської служби, все це є підставою для формування консолідованої звітності як по кожній із територіально відокремлених одиниць, так і по системі Укркоопспілки вцілому.

Характерною особливістю системи споживчої кооперації є застосування книжково-журнальної форми обліку. Вона, з поміж інших, є найбільш інформативною, та, одночасно, громіздкою і складною у веденні. Зважаючи на стрімкий розвиток економіки, необхідністю швидкого оформлення та передачі даних, нами запропоновано активніше впроваджувати комп'ютеризацію обліку. У літературі цей процес називають: комп'ютерна форма обліку [34, с. 46–47; 28, с. 106; 85, с. 265], машинно-орієнтована форма обліку [16, с. 165; 129, с. 229; 98, с. 77], комп'ютерно-комунікаційна [76, с. 213; 121, с. 267], діалогова [137, с. 69], архівно-комп'ютерна [133, с. 86], автоматизована [214, с. 139; 237, с. 20] та ін. Яку назву не давали застосуванню комп'ютерної техніки, зрозуміло одне, що використання її у перетворенні облікової «вхідної» інформації в звітну «вихідну» не викривлює сутнісний та економічний зміст отриманих даних.

Зважаючи на сучасний динамічний світ та ринкову економіку, у яких доводиться працювати торговельним підприємствам споживчої кооперації, постає проблема чіткої систематизації та обробки значного масиву інформації, яка з'являється протягом діяльності підприємства. У такому випадку, дуже важливим є належне формування облікової політики, що

допоможе формувати достовірну інформацію про товари для користувачів, адже, саме вона здатна вирішувати неоднозначні питання щодо визнання об'єкту обліку, способу та моменту його відображення на рахунках бухгалтерського обліку.

Грунтуючись на наявних наукових напрацюваннях, нами детально досліджено особливості формування облікової політики на торговельних підприємствах споживчої кооперації.

Актуальність дослідження продиктована ще й тим, що при ефективній побудові системи бухгалтерського обліку торговельних підприємств споживчої кооперації у частині товарів, шляхом розроблення відповідної облікової політики, зростає оперативність та достовірність надання зацікавленим користувачам необхідної інформації для прийняття подальших рішень у процесі їх оптимізації та управління при здійсненні господарської діяльності бізнес-структури. Облікова політика відносно товарів повинна регламентувати порядок обліку даних об'єктів із поміж законодавчо наявних альтернатив.

У сучасній Україні вперше офіційно дефініція «облікова політика» з'явилася в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [193]. Проте, відповідно до зазначеного Закону, її суть обмежують лише складанням та поданням фінансової звітності, і жодного уточнення не йдеться про те, яким чином організовувати та провадити облік.

У Методичних рекомендаціях щодо облікової політики підприємства чітко зазначено, що облікова політика є елементом системи організації бухгалтерського обліку на підприємстві [113]. Тому, можна зробити висновок, що облікова політика є складовою частиною організації обліку.

Згідно ст. 8 п.5 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [193] підприємство, одночасно з самостійним визначенням форми організації бухгалтерського обліку, встановлює і облікову політику. Тому, що організація обліку та облікова політика є взаємопов'язаними та взаємозалежними поняттями, але різними за своїм смисловим навантаженням.

Зважаючи на недосконалу державну регламентацію облікової політики, окремі Міністерства змушені розробляти власні розпорядчі документи, які б регламентували формування облікової політики підприємствами як стосовно конкретних галузей, так і специфічних об'єктів обліку.

Для торговельних підприємств, відповідно до затвердженого Наказу Міністерства статистики України від 28.12.1996 р. № 389, було прийнято Інструкцію про облік роздрібного товарообороту і товарних запасів, у якому визначено способи обліку товарів [78].

На ефективну побудову облікової політики, впливають чинники, які наведені на рис. 2.2.

Отже, торговельні підприємства споживчої кооперації зобов'язані формувати облікову політику, визначати її норми і положення та доводити їх до всіх своїх структурних підрозділів.

Рисунок 2.2 – Чинники впливу на організацію облікової політики щодо товарів торговельних підприємств споживчої кооперації

Джерело: складено та розвинуто авторами на основі [241, с. 18–19; 34, с. 170; 247, с. 25; 71, с. 162].

Щодо самого процесу формування облікової політики, то науковці розходяться в думках стосовно аспектів, які необхідно там виділити. За результатами проведеного дослідження підхо-

дів учених, було виділено три основні підходи оформлення облікової політики, до яких тяжіють дослідники (додаток К).

Доречно відмітити працю Кулик В. А., де автор відстоює позицію, згідно якої до облікової політики припустимо застосовувати лише методичний аспект, оскільки технічний та організаційний необхідно відносити саме до аспектів організації обліку на підприємстві, а не включати їх до облікової політики підприємства [93, с. 62].

Така неоднозначність та різноманітність думок щодо елементів облікової політики є результатом того, що сам термін має законодавче трактування, а от форма потребує уточнення.

Ураховуючи вище викладене, запропоновано на торговельних підприємствах споживчої кооперації, при розробці облікової політики, виділяти організаційно-технічний та методичний аспект (рис. 2.4).

Методичний аспект дозволяє із альтернативних прийомів і способів вибрати конкретний метод відображення в обліку різних господарських операцій, а організаційно-технічний, у свою чергу, форми первинних документів, ефективно будувати систему як обліку, так і внутрішнього контролю товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації.

Як правило, облікова політика торговельного підприємства споживчої кооперації зафіксована і закріплена внутрішнім розпорядчим документом. Це регулюється Листом від 21.12.05 № 31-34000-10-5/27793 Міністерства фінансів України про облікову політику, у якому зокрема йдеться, що повноваження власника (власників) підприємства встановлювати облікову політику реалізується через визначення у розпорядчому документі переліку методів оцінки, обліку і процедур, щодо яких нормативно-методична база передбачає більш ніж один їх варіант. Одноваріантні методи оцінки, обліку і процедур до такого розпорядчого документу включати не доцільно, як імперативні для застосування підприємством норми [207].

На законодавчому рівні типової форми розпорядчого документу про облікову політику не встановлено, а це значить, що не має конкретних вимог стосовно його змісту, структури та складових частин, тому торговельні підприємства споживчої кооперації самостійно змушені обирати його форму.

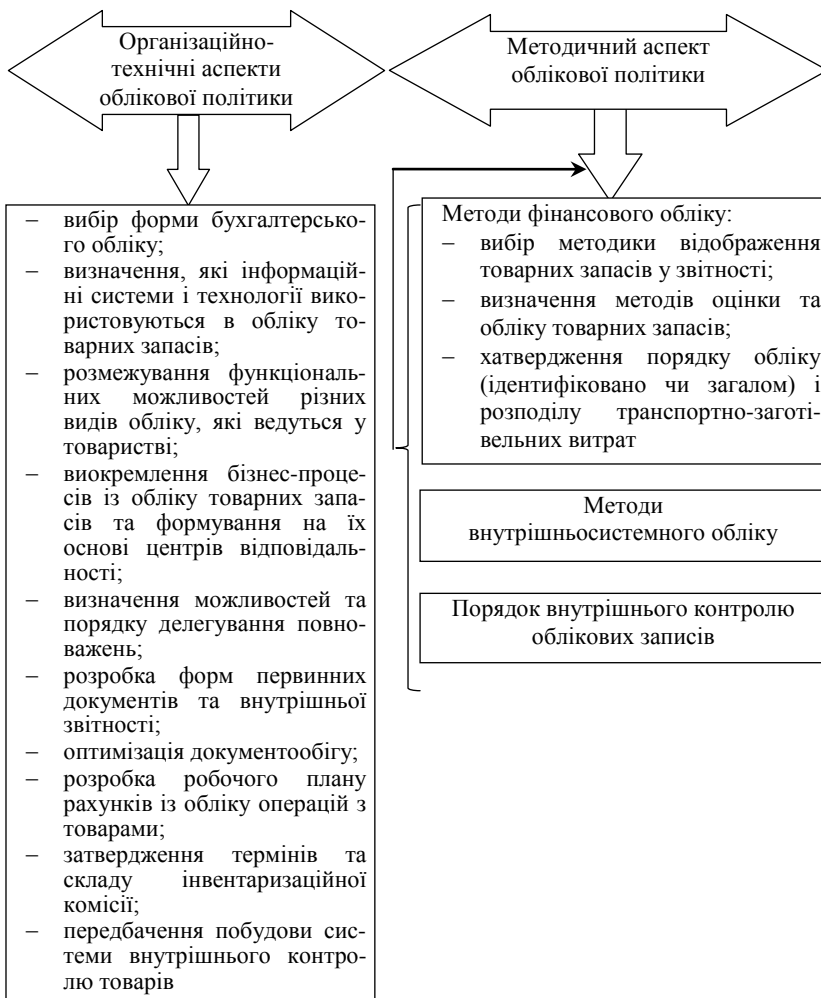

Рисунок 2.4 – Порядок формування облікової політики роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації стосовно товарів

Джерело: складено авторами.

Облікова політика стосовно товарів ґрунтується на методологічних засадах П(С)БО 9 «Запаси» [207], П(С)БО16 «Витрати» [181] та у Листі від 21.12.05 № 31-34000-10-5/27793 Міністерства фінансів України [207].

Провівши дослідження наявних розпорядчих документів, які регламентують облікову політику на торговельних підприємствах споживчої кооперації та здійснивши їх критичний аналіз, нам вдалось установити їхню застарілість та невідповідність сучасним ринковим умовам та законодавству. Тому нами запропоновано удосконалити структуру розпорядчого документу про облікову політику для торговельних підприємств споживчої кооперації з виокремлення наступних розділів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Структура розпорядчого документу про облікову політику торговельних підприємств споживчої кооперації

Елементи розпорядчого документу про облікову політику	Питання, що розглядаються
Вступна частина	Зазначається повна (та загальноприйнята абревіатура) назва підприємства, його організаційно-правова форма, місцезнаходження; короткий опис господарського виду діяльності; середня чисельність персоналу та пайовиків, номер та дата затвердження
Розділ І. Регулювання та елементи фінансового обліку	Зазначається, можливість застосування МСБО та МСФЗ (у разі, якщо відсутні необхідні норми у вітчизняних П(С)БО та НП(С)БО, ґрунтуючись тим, що міжнародні стандарти не можуть входити в суперечність із вітчизняними). Вибір форми обліку та можливість застосування інформаційних систем і технологій в обліку. Визначають поріг суттєвості для окремих об'єктів обліку, видів доходів і витрат, статей фінансової звітності, проведення переоцінки або зменшення корисності об'єктів основних засобів та ін. Закріпити обраний підприємством метод нарахування амортизації для різних видів необоротних активів; а також метод, за яким вибувають запаси із підприємства

Елементи розпорядчого документу про облікову політику	Питання, що розглядаються
Розділ І. Регулювання та елементи фінансового обліку	Навести метод, за яким створюються резерви на різні потреби. Закріпити застосовувану облікову одиницю обліку товарів. Обґрунтувати вибраний метод нарахування та розподілу торговельної націнки. Визначити метод, за допомогою якого буде обліковуватись та розподілятися ТЗВ. Ввести додаткові аналітичні рахунки, які відобразити у відповідному додатку до даного наказу
Розділ ІІ. Регулювання та елементи внутрішньо-системного обліку	Передбачити (за необхідності) конфіденційність даного розділу, зробивши його доступним лише для працівників підприємства. На основі започаткування процесно-орієнтовного управління, виділити центри відповідальності на підприємстві із персонально-закріпленою відповідальності конкретного працівника за окремий бізнес-процес. Розробити форми управлінської звітності, із передбаченням показників, які є вимогою вищого управлінського персоналу. Запровадити систему бюджетування по кожному виділеному процесу. Напрями використання комп'ютерних програм в процесі збору, обробки та підготовки звітів зацікавленим користувачам інформації
Розділ ІІІ. Регулювання процесу внутрішнього контролю облікової інформації	Передбачається порядок проведення внутрішнього контролю товарів на підприємстві. Уточнюється формат проведення такого контролю відповідною службою підприємства, а тому, можливе посилання на інший розпорядчий документ підприємства – Положення про службу внутрішнього контролю
Заклучна частина	Наводиться перелік розроблених та затверджених додатків. Зазначаються відповідальні особи, на яких покладено контроль виконання даного документу, а також усі працівники, що за своїми функціональними обов'язками повинні його виконувати, із обов'язковою відміткою про їх ознайомлення, де проставляється дата і підписи зазначених осіб

Джерело: складено авторами.

Обґрунтовуючи доречність саме такого варіанту запропонованого наказу, слід зазначити, що він практично-вмотивований саме для системи споживчої кооперації, оскільки наявність складної організаційної структури, територіально відокремлених структурних підрозділів породжує необхідність у посиленні інформативності обліку та засобів контролю. Цей документ повинен враховувати особливості облікової політики кожної бізнес-одиниці організації.

Зважаючи як на специфіку діяльності, так і на необхідність чіткої регламентації та координації діяльності всіх структурних підрозділів та працівників торговельних підприємств споживчої кооперації також необхідно затверджувати окремі додатки до розпорядчого документу про облікову політику.

Узагальнивши напрацювання науковців із даного питання, можна констатувати, що перелік таких додатків необмежений та включає в себе аспекти починаючи з організаційної структури підприємства, порядку зберігання та ведення архіву, переліку фінансової та податкової звітності та, закінчуючи особами, які мають право підпису та відповідальних за збереження різних матеріальних цінностей підприємства. Кількість додатків має бути оптимальною.

Авторами запропоновано складати такі додатки: графік документообігу; робочий план рахунків; план проведення інвентаризації та склад інвентаризаційної комісії; перелік та форми внутрішньої звітності.

Це зумовлено важливістю товарів у забезпеченні ефективного функціонування торговельних підприємств споживчої кооперації, тому, першочергового значення набуває проблема формування інформації, пов'язаної із їх станом та рухом.

На практиці найбільшу частку в загальному масиві інформації підприємства займає облікова інформація, проте, у Законі України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-ХІІ [202], відсутнє пояснення такого виду інформації. Тому, пропонуємо ст. 10 Розділу II зазначеного Закону доповнити окремим пунктом, у якому надати визначення облікової інформації: «облікова інформація – це частина інформаційного забезпечення підпри-

емства у формі внутрішніх і зовнішніх документованих даних у грошовому виразі про діяльність суб'єкта господарювання, зафіксована в системі обліку, яка відображає стан та зміни об'єктів обліку, та можуть бути використані у різних сферах господарської діяльності та мають безпосереднє значення для процесу управління».

Отже, облікова інформація формується при послідовному фіксуванні господарських процесів: у первинному обліку, основою якого є первинний документ, а вже потім, отримана інформація передається подальшим виконавцям та користувачам.

У сучасному науковому світі серед позицій авторів існують розбіжності в трактуванні сутності первинного обліку та, взагалі, доцільності поділу обліку на частини. Одні розглядають первинний облік як окремий вид обліку [178], інші обґрунтовують ототожнювання його із процесом документування [28], дехто доводить некоректність структурування обліку, оскільки бухгалтерський облік – єдиний і в господарській сутності є суцільним [102].

Пушкар М. С. відстоює думку, що: «Первинний облік повинен стати самостійною науковою дисципліною, в межах якої вирішується питання матеріальних носіїв інформації, побудови документів та машинних носіїв, кодування, декодування, групування, класифікації, первинної обробки, збору інформації за допомогою технічних засобів, передачі інформації на ЕОМ, отримання інформації, способу подачі інформації для управління (графіки, таблиці, діаграми)» [214, с. 130].

Але всі дослідники приходять до одного висновку, що спільним і невід'ємним у цій дискусії є первинний документ – основний носій облікової інформації, який визначає її повноту та достовірність. На нашу думку, під первинним документом із відображення товарів слід розуміти носій інформації, оформлений відповідно чинних вимог законодавства, який відображає дані про факт/намір здійснення господарської операції з товарами, та може використовуватися у якості доказової бази для ведення обліку операцій з товарами.

Для забезпечення документування руху товарів передбачено використання низки типових форм документів. Авторами проведено їх систематизацію, відповідно до етапів руху товарів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Документальне забезпечення руху товарів на торговельних підприємствах

Назва	Етапи руху товарів		
	Надходження	Продаж	Інше вибуття/ переміщення
	Службова записка Бухгалтерська довідка		Акт на списання товарів
			Видаткова накладна
	Акт приймання товарів	Фіскальний касовий чек на товари	Накладна-вимога на внутрішнє переміщення
	Декларація про відповідність	Розрахункова квитанція	Опис-акт уцінки товарів, що зале- жалися та надлиш- кових товарно- матеріальних цінностей
	Комерційний акт	Спрощена розра- хункова квитанція	
	Прибуткова накладна	X-звіт	
	Прибутковий ордер	Z-звіт	
	Свідоцтво про визнання відповідності		
	Доручення	Зведена податкова накладна	
	Рахунок-фактура		
	Товарно-транспортна накладна		
	Товарно-грошовий звіт		

Слід зазначити, що на торговельних підприємствах системи споживчої кооперації паралельно з ручним способом обробки облікової інформації про товари має місце і автоматизований. Функція електронного документообігу реалізується за допомогою окремих бухгалтерських програм.

За результатами дослідження практичної діяльності роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації, підтверджено, що інформація про товари починає фіксуватися в первинних документах, що є основою всього первинного обліку.

Тому, правильна організація документування як елементу методу бухгалтерського обліку, забезпечить повне висвітлення всіх господарських процесів, які пов'язані з станом та рухом товарів, що слугуватиме неспростовною доказовою базою обліку та внутрішнього контролю. Завдяки зростаючій ролі документування та його здатності надавати оперативну точну та достовірну інформацію – залежить ефективність всієї системи обліку і внутрішнього контролю в управлінні діяльністю торговельного підприємства споживчої кооперації.

У торговельних підприємствах, найперше, де виникає облікова інформація про товари – це місця безпосереднього їх зберігання (склад, магазин, відповідні відділи магазину).

Кожна господарська операція відносно товарів повинна знайти своє відображення на рахунках обліку, але це не означає, що оформленням документів займаються тільки працівники бухгалтерії, у першу чергу, в цьому процесі задіяні безпосередні виконавці, що здійснюють конкретну господарську операцію, та особи, які дають дозвіл на її виконання. Як правило, це можуть бути керівники відповідного підрозділу.

Розмежування відповідальності за оформлення та подальший рух первинних документів до місць їх обробки і зберігання є першоосновою ефективної організації роботи на підприємстві, а тим більше, на торговельних підприємствах споживчої кооперації, які за своєю специфікою діяльності володіють розгалуженою організаційною структурою і мають справу з великою кількістю господарських операцій (незважаючи на те, що найчастіше це однотипні і часто повторювані), і володіють широкою номенклатурою товарів, саме для цього і необхідно розробити чіткий порядок дій персоналу організації.

Існування розгалуженості мережі та широких інформаційних зв'язків із різними запитамі між структурними підрозділами – процес створення документів за таких умов характеризується наступними специфічними проблемними нюансами:

- несвоєчасністю оформлення та передачі облікової інформації про товари;
- дублюванням одних і тих же даних різними підрозділами, що собою нагромаджує та навантажує користувачів;
- наданням зайвої, а часом навіть неякісної інформації;
- втратою даних у процесі їх руху між структурними підрозділами;

– неправильним тлумачення отриманих інформаційних повідомлень.

Зважаючи на вищевикладене, процес документування набуває особливої актуальності. Значні обсяги облікової інформації, потребують чіткої систематизації та налагодження процесу її формування, передавання та використання. Оптимальним шляхом, яким це можливо досягти – це запровадження електронного документообігу, завдяки якому вдасться максимально вивільнити бухгалтера від простої механічної роботи, тим самим, передавши частину облікових функцій у місця безпосереднього зберігання та наявності товарів.

Тобто, за специфікою досліджуваних суб'єктів, найперше де акумулюються товари, і інформація про них – це централізований склад. Тому, від ефективності організації документування на ньому – залежить правильність відображення в обліку та здійснення контролю товарів.

Авторами запропоновано умовну модель по формуванню та використанню облікової інформації про товари, яка ґрунтується на чіткому розподілі дій між централізованим складом (де відбувається найперше формування даних про об'єкти обліку) та в бухгалтерії (інформаційним центром роздрібного торговельного підприємства) (рис. 2.5).

Спосіб відображення та використання облікової інформації характеризується хронологічним принципом її формування. Таким чином, організовуючи облік товарів за стадіями (первинний, поточний та підсумковий) можемо прослідкувати порядок відображення та використання облікової інформації взагалі в інформаційній системі підприємства.

У процесі здійснення дослідження було встановлено, що оптимальним шляхом є об'єднання аналітичного та синтетичного обліку в інформаційній системі складу. Це дозволить:

- скоординувати роботу структурних підрозділів, виключивши факт дублювання інформації;
- зменшити кількість паперових документів, та, відповідно, витрати на їх розмноження та зберігання;
- оптимізувати якість і швидкість руху інформації;
- вивільнити бухгалтера від механічної роботи, цим самим підвищивши його ефективність;
- розмежувати відповідальність працівників;

- систематизувати облікову інформацію про товари в єдиній системі;
- пришвидшити пошук (вибірку) потрібної інформації.

Рисунок 2.5 – Послідовність формування та використання облікової інформації про товари торговельних підприємств споживчої кооперації при електронному документообігу

Джерело: складено авторами.

Враховуючи сучасні можливості формування та використання товарів нами запропоновані форми Накладної на оприбуткування товарів (дод. Л.1) та Видаткової накладної на вибуття товарів (дод. Л.2), використання яких дозволить делегувати функцію бухгалтера на матеріально-відповідальну особу із оприбуткування товарів.

Це забезпечується тим, що дані документи будуть формуватися в електронному середовищі, тому логічним є «прописати» алгоритм типових проведення і відкрити частковий доступ робітникам до облікової системи, у частині наповнення бази аналітикою.

З метою підвищення оперативності відображення інформації про об'єкти обліку, зменшення однотипності праці працівників бухгалтерії і продавців (завідуючих магазинів), мінімізації помилок при оприбуткуванні нами запропоновано видаткову накладну на вибуття товарів із складу зробити прибутковою накладною у місцях надходження товарів (точках продажу).

Для узагальнення інформації про наявність та рух товарів пропонується використовувати Універсальний звіт, який формується в електронній системі. Для цього доцільно передбачити можливість вибору таких реквізитів:

- документ-підстава надходження та вибуття товарів;
- контрагент;
- спосіб розрахунків (готівковий/безготівковий/бартер/безоплатна передача);
- стан розрахунків (оплачено/неоплачено);
- номенклатурна група.

Тобто, запропонований звіт, фактично, складається із прибуткових та видаткових накладних, тим самим, забезпечуючи накопичення інформації як синтетичного, так і аналітичного обліку. Загалом, запропоновані документи та форма їх реалізації дають змогу максимально скоротити час передачі інформації та наділити їх максимальною аналітикою.

Ще одним із можливих варіантів удосконалення процесу документування, є удосконалення організації процесу документообігу, адже, головною його метою є покращення інформаційного обміну між різними відділами і підрозділами підприємства, що об'єктивно здатне підвищити швидкість і якість прийнятих управлінських рішень у мінливому бізнес-середовищі.

Грунтуючись на авторських пропозиціях, встановлено, що процес документування стане більш інформативним та швидшим. На рис. 2.6 зображено процес документообігу інформації з наявності та руху товарів за умови автоматизованої системи обробки даних.

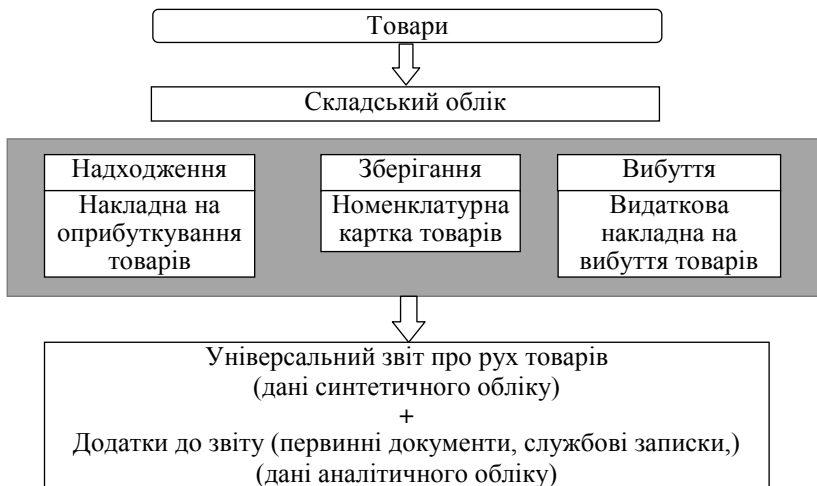

Рисунок 2.6 – Документообіг інформації про товари в автоматизованій системі даних

Джерело: складено авторами.

Слід наголосити на тому, що усі структурні підрозділи підприємства знаходяться в тісному взаємозв'язку, так як їх спільним об'єктом інтересу виступає інформація про товари та пов'язані з ними операції (рис. 2.7).

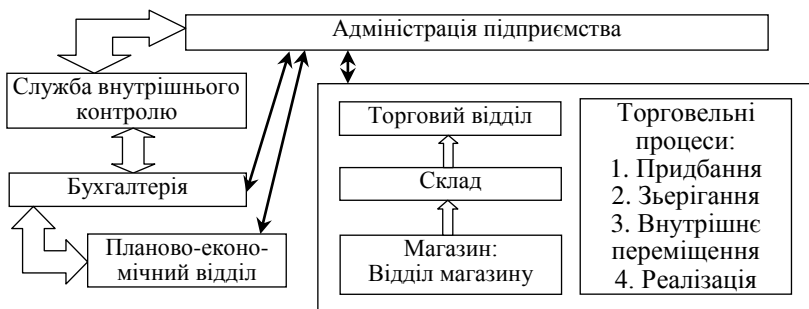

Рисунок 2.7 – Взаємозв'язок структурних підрозділів щодо руху товарів в єдиній інформаційній системі торговельного підприємства споживчої кооперації

Джерело: складено авторами.

Таким чином, первинні документи по надходженню/вибуттю товарів із місць зберігання та реалізації передаються: в бухгалтерію – для бухгалтерського опрацювання та проведення розрахунків; в торговий відділ – для коригування обсягів, ритмічності поставок та в загальному вигляді, здійснення логістичних процедур; у плановий відділ – для створення нормативів товарів та розрахунків економічно-обґрунтованих торговельних націнок; управлінському персоналу – для моніторингу діяльності окремих магазинів, дочірніх підприємств; внутрішнім контролерам – для перевірки законності операції, доцільності проведених розрахунків, попередженню різного роду шахрайства, а також для адекватного реагування та зниження можливих комерційних та фінансових ризиків.

Налагоджений зворотній зв'язок та оперативність надходження облікової інформації про товари до користувачів, безумовно, із правильною її інтерпретацією, є однією з головних передумов ефективної діяльності всієї бізнес-одиниці. Головною цінністю облікової інформації про товари – є багатоваріантність її використання. Тобто, вона може бути корисною для різних служб підприємства.

Отже, за запропоновано системою документообігу в умовах інформаційного середовища всі структурні підрозділи підприємства діють у взаємозв'язку і обмінюються даними про товари для забезпечення ефективної та безперебійної роботи підприємства.

2.2. Удосконалення методики обліку товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації

Товари торговельних підприємств споживчої кооперації займають найбільшу частку в оборотних активах та є одним із головних об'єктів обліку. Проте, правильне їх відображення та контроль ще не є цілковитою запорукою успіху торговельного підприємства, адже система обліку повинна генерувати інформацію, яка буде релевантною для її користувачів.

До управління як товарами, так й усім підприємством потрібно підходити комплексно. Сьогодні більшість контрагентів торговельних підприємств споживчої кооперації широко викорис-

товують у своїй діяльності різні маркетингові технології. Це безумовно впливає і на необхідність коригування своїх управлінських рішень, що спрямовані на використання товарів менеджментом торговельних підприємств споживчої кооперації.

Найбільшого розповсюдження набуває ситуація, за якої у рамках стимулювання збуту, постачальник пропонує здійснити замовлення на визначену суму, за результатами якої або ж знижується вартість, або підприємство отримує додаткові одиниці товару. Таким чином, обліковому персоналу необхідно передбачити настання зазначених ситуацій та підготувати методичну основу їх відображення.

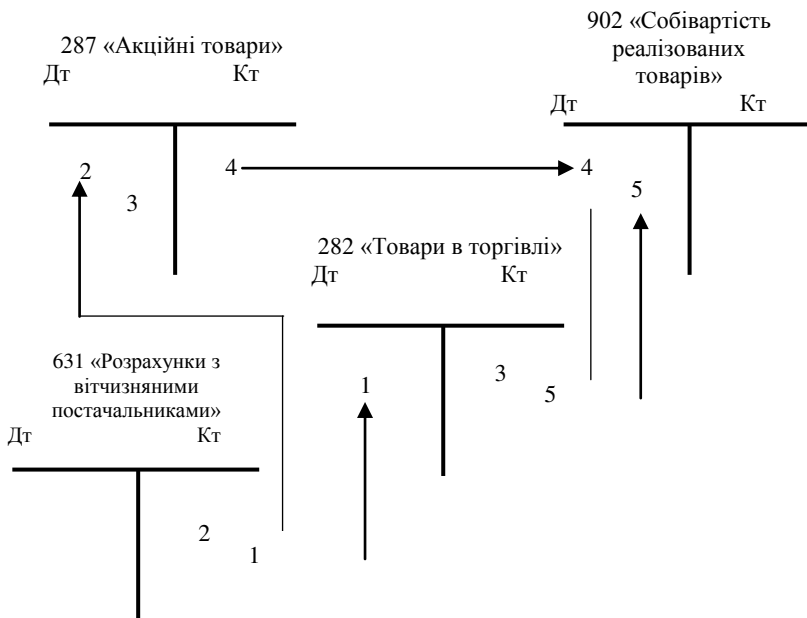
Для того, аби управлінський персонал міг адекватно приймати рішення з приводу таких ситуацій, корегувати розміри поставок та управляти отриманим акційним товаром, нами пропонується розробити внутрішній документ «Бланк- замовлення» (дод. М). Він складається із двох частин, одну із яких заповнює замовник, іншу – постачальник. Це є досить зручно для обох сторін, оскільки кожна з них може реагувати на кількість замовлених товарів, а також на надходження та розпорядження грошовими коштами, так як, у бланку зазначається строки оплати поставок.

Цей документ матиме вигляд електронного та передбачає розроблення внутрішньої процедури узгодження умов поставок через територіальну віддаленість контрагентів.

Також нами запропоновано запровадити субрахунок 287 «Акційні товари» (рис. 2.9).

Цей субрахунок за структурою є активним та транзитним. По дебету відображається фактичне надходження акційного товару згідно основного договору поставки, переведення з основного рахунку обліку товарів в акцію, по кредиту вибуття, та переведення товарів на рахунок 282 «Товари в торгівлі» для подальшої реалізації.

На нашу думку використання запропонованого субрахунку дозволить торговельним підприємствам споживчої кооперації моніторити кількість додатково отриманого товару, та, впливати не лише на обсяги та ритмічність своєї діяльності, а й відслідковувати та коригувати отриманий фінансовий результат від торговельної діяльності.

Умовні позначення:

- 1 – надходження товарів згідно з основним договором;
- 2 – отримання торговельним підприємством додаткових акційних одиниць товару згідно з додатковим договором;
- 3 – передано акційний товар для реалізації;
- 4 – відображено собівартість реалізованих товарів за основним договором;
- 5 – відображено собівартість реалізованих додатково-отриманих одиниць товарів.

Рисунок 2.9 – Схема бухгалтерських записів із використанням додаткового субрахунку 287 «Акційні товари» для цілей внутрішньосистемного обліку

Джерело: складено авторами.

Оскільки метою ведення бухгалтерського обліку операцій з продажу товарів є надання користувачам інформації про результати діяльності підприємства для прийняття рішень, деталізацію рахунків варто здійснювати, максимально відображаючи інформаційну систему управління продажами товарів. Тому нами

запропоновано також доповнити існуючий робочий план рахунків торговельних підприємств споживчої кооперації додатковими субрахунками із обліку товарів, доходу та собівартості реалізації товарів, а також отриманих результатів діяльності (дод. Н).

Кореспонденція рахунків із застосуванням запропонованих субрахунків наведена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Відображення акційного товару в системі бухгалтерського обліку торговельних підприємств споживчої кооперації

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		дебет	кредит	
01.08.2020				
1	Оприбутковано отримані від постачальника товари на склад	281 Товари на складі»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	10 000
03.08.2020				
2	Переведено товари зі складу в магазин	282 «Товари в торгівлі»	281 «Товари на складі»	8 000
3	Здійснено нарахування торговельної націнки (40 %)	282 «Товари в торгівлі»	285.1 «Торговельна націнка за продажною ціною»	3 200
25.08.2020				
4	Оприбутковано виручку від продажу товарів за продажною ціною	301 «Готівка в національній валюті»	702.1. «Дохід від реалізації товарів за цінами продажу»	1 250
5	Визнано дохід від реалізації товарів за продажною ціною	702.1. «Дохід від реалізації товарів за цінами продажу»	791.1. «Результат операційної діяльності від реалізації товарів за цінами продажу»	1 250
6	Списана реалізована торговельна націнка	285.1 «Торговельна націнка за продажною ціною»	282 «Товари в торгівлі»	500

Продовж. табл. 2.3

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		дебет	кредит	
7	Списано реалізований товар за первісною вартістю	902.1 «Собівартість реалізованих товарів за цінами продажу»	282 «Товари в торгівлі»	750
31.08.2020				
8	Списано собівартість реалізованих товарів	791.1. «Результат операційної діяльності від реалізації товарів за цінами продажу»	902.1 «Собівартість реалізованих товарів за цінами продажу»	750
01.09.2020				
9*	Переведено, відповідно до внутрішнього розпорядження товари в категорію «Акція»	287 «Акційні товари»	282 «Товари в торгівлі»	6 750
10*	Знято торговельну націнку з товарів за продажною ціною	285.1 «Торговельна націнка за продажною ціною»	282 «Товари в торгівлі»	2 700
11	Нараховано торговельну націнку на товари в акції (35 % надбавки)	287 «Акційні товари»	285.2. «Торгова націнка на товари в акції»	2 362
03.09.2020				
12	Оприбутковано виручку від реалізації акційних товарів	301 «Готівка в національній валюті»	702.2 «Дохід від реалізації товарів в акції»	6 750
13	Визнано дохід від реалізації акційних товарів	702.2 «Дохід від реалізації товарів в акції»	791.2. «Результат операційної діяльності від реалізації товарів в акції»	6 750
14	Списана реалізована торговельна націнка по акційним товарам	285.2. «Торгова націнка на товари в акції»	287 «Акційні товари»	2 362,50
15	Списано реалізований акційний товар	902.2. «Собівартість реалізованих товарів в акції»	287 «Акційні товари»	4 387,50

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		дебет	кредит	
16	Списано собівартість реалізованих акційних товарів	791.2. «Результат операційної діяльності від реалізації товарів в акції»	902.2. «Собівартість реалізованих товарів в акції»	4 387,50

Примітка: операції 9 і 10 при автоматизованій системі обліку, доцільно прописати одночасне створення двох проведення. За умови, що це відноситься до однієї номенклатурної групи.

Джерело: складено авторами.

Під час проведення практичного дослідження, вдалося з'ясувати, що для торговельних підприємств існує необхідність окремо відслідковувати товари, які знаходяться в процесі доставки як від контрагента, так і до місць реалізації. Із цією метою нами запропоновано для управлінських цілей розмежовувати дані товари шляхом віднесення їх на окремий рахунок.

На практиці найпоширенішими є такі ситуації:

1) товари замовлені та оплачені торговельним підприємством у контрагентів та, фактично, на складі відсутні або знаходяться в процесі доставки;

2) відповідно до специфіки споживчої кооперації, коли вона володіє декількома складами (головним та регіональними), економічно доцільно може бути не пряме надходження на центральний склад підприємства товарів, а перенаправлення їх у територіально-відокремлені місця продажу.

Тому, обліковувати та контролювати такі товари, які фактично знаходяться поза межами прямого впливу торговельного підприємства, складно. У зв'язку з цим, пропонуємо використовувати транзитний рахунок 288 «Товари в процесі доставки». По дебету цього субрахунку будуть відображатися відвантажені товари від постачальників за умовами укладених договорів у дорозі, а по кредиту – фактичне надходження товарів від контрагентів та розміщення торговельним підприємством у відповідні місця реалізації.

Приклад побудови аналітичних рахунків 288 «Товари в процесі доставки» для потреб внутрішнього використання продемонстровано в табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Приклад кодування рахунку 288 «Товари в процесі доставки»

Номер синтетичного рахунку (дві цифри)	Номер субрахунку (одна цифра)	Номер постачальника (відповідно до карти контрагентів)	Номер групи товарів (карточка товару) (дві цифри)	Назва і номер складу (дві цифри)	Відповідальна особа (дві цифри)
28	8	01	12	05	42

Джерело: складено авторами.

Для наочності, запропонований механізм кодування доречно продемонструвати наступним чином – приклад рахунку:

28 8 01 12 05 42, де:

288 – «Товари в процесі доставки»;

01 – ТОВ «Українські солодощі»;

12 – Кондитерські вироби;

05 – Перший регіональний склад;

42 – менеджер Сидоренко К. О.

Для торговельних підприємств споживчої кооперації однією з невирішених проблем є відображення в обліку усіх операцій з товарами у результаті застосування трейд-маркетингу. Даний вид маркетингу спрямований на вивчення і задоволення потреб, безпосередньо, як торговельних підприємств, так і стимулювання кінцевих споживачів у місцях продажу.

У деяких випадках трейд-маркетинг як комплекс маркетингових заходів, покликаний вирішувати завдання розміщення продукції в місцях реалізації на найкращих місцях і за рекомендованою ціною, включають в сферу маркетингу. В інших ситуаціях, розглядаючи його як інструмент, стимулюючий збут, відносять до області продажів. Це означає, що з метою підвищення обсягів реалізації конкретного виду товарів їх пропонують розміщувати на найбільш вигідних місцях, над касою, на першому місці в вітрині.

Тобто, постачальник пропонує у торговельного підприємства купити розташування своєї продукції на даному місці на певний час, що, фактично, означає придбання послуги з розміщення товару. Це є, за своєю сутністю, достатньо новим, проте перспективним напрямом для отримання додаткових коштів торговельним підприємством споживчої кооперації.

Проте, документальне оформлення та порядок відображення попередньо-описаної операції на рахунках бухгалтерського обліку не розроблено.

Для законності проведення такої операції необхідно передбачити направлення заявки від контрагента до торговельного підприємства споживчої кооперації, у якій зазначити найменування товару, місце та період розміщення, спосіб його викладки в межах конкретного магазину. За результатами виконаних робіт, необхідно скласти спеціальний документ, відповідно до ст. 882 ЦКУ [250], згідно якого факт виконання роботи підрядником та прийняття її замовником підтверджується у формі акта за підписом обох сторін.

Окремим розпорядженням голови правління доречно зобов'язати працівників торговельного відділу розробити «Карту привабливості торговельної площі» із розміщення товарів у місцях продажу, де обов'язково вказується схема торгової площі та коефіцієнт привабливості експлуатації кожного торговельного місця. Відповідно до даного документу, працівники бухгалтерії будуть здійснювати калькуляцію витрат, що і слугуватиме основою при виставленні рахунку замовникові (контрагентові).

Пропонуємо торговельним підприємствам застосовувати спеціальний документ, у якому буде зазначатися місця, строки, товари та сума, яку повинен сплатити постачальник торговому підприємству за надану послугу з розміщення та викладки його товару. З метою формування даних для управління результатами такої операції доцільно відкрити аналітичний рахунок 7031 «Розміщення товарів» (табл. 2.9), що дасть можливість аналізувати доцільність такого виду послуг для торговельного підприємства споживчої кооперації.

Таблиця 2.5 – Субрахунок 7031 «Розміщення товарів»

Субрахунок		Доцільність застосування	Порядок відображення операцій	Коментар
код	назва			
7031	Розміщення товарів	Обліковуються надані послуги контрагентам, по розміщенню заздалегідь визначених товарів на певних місцях торговельної площі. Аналітичні рахунки можуть відкриватися за кодом структурного підрозділу, відділу магазину, місця розташування в торговельному залі	Відображається фактична сума доходу, понесених підприємством-виконавцем із надання та забезпечення виконання даної послуги. Це дасть можливість аналізувати чи доцільним є такий вид послуг для торговельного підприємства	Підприємство додатково може вести аналітику за укладеними та виконаними договорами

Джерело: складено авторами.

Сержук А. В. стверджує, що покупці залишають на 13 % більше грошей у тих магазинах, де викладання і оформлення продукції бездоганне, оскільки в них легше знайти і обрати необхідне, та використання прийомів маркетингу, які базуються на вивченні психології споживача, піднімають дохід у середньому на 25 % [223, с. 902]. Таким чином, така послуга дозволить торговельному підприємству споживчої кооперації:

- підвищити рівень продаж;
- стимулювати реалізацію несезонних товарів;
- створювати умови для «перехресного мерчандайзингу» (при якому одні товари найбільш повно використовують свій потенціал з продажу доповнюючих товарів та товарів імпульсивного і пасивного попиту);
- забезпечити доступність товарів для цільової аудиторії;
- розпланувати максимальне використання торгової площі підприємства для розміщення товарів постачальника;
- проводити ротації за терміном придатності;
- створити умови найкращого сприймання кожного виду товарів споживачем.

Отже, торговельні підприємства споживчої кооперації стикаються із різного роду проблемами як при організації бухгал-

терського обліку, так і при методиці відображення товарів та пов'язаних із ними господарських операцій. Організація обліку та вибір методики відображення інформації про товари – є першоосною, яка допоможе торговельним підприємствам у складному бізнес-середовищі не лише утримувати власні позиції на ринку, а й завойовувати нові його сегменти. Але на сьогодні облік на підприємствах споживчої кооперації не в достатній мірі автоматизовано. Тому в наступному питанні розглянемо можливість удосконалення обліку товарів на основі його автоматизації.

2.3. Автоматизація облікового процесу з відображення товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації

Удосконалення обліку товарів неможливе без активного використання новітніх програмних рішень. Загалом, інформатизація процесів управління товарами – визначальна риса сьогодення, об'єктивно за таких умов зростання обсягів оброблюваної інформації потребує розвитку і впровадження інформаційних технологій.

При впровадженні системи автоматизації обліку товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації необхідно враховувати дієвість її підсистем, тобто, взаємодію на основі загально-визначеної методології між об'єктами обліку.

Досліджувані підприємства характеризуються «клаптиковою» автоматизацією. Для забезпечення управлінської діяльності використовуються 1С, Excell, Word і MS Acess. За таких умов, досягти ефективного процесу управління дуже складно. Управлінські інформаційні системи є сукупністю функціональних інформаційних підсистем для виконання загальної функції, яка охоплює всі напрямки господарської діяльності і соціальні аспекти розвитку організацій споживчої кооперації.

Вітчизняні підприємства споживчої кооперації у своїй діяльності активно використовують інформаційно-комунікаційні технології, розроблені підприємством «Укоопінком». Найбільшого використання набули такі програмні продукти: УКС-Бухгалтерія, УКС-Ринок, УКС-Зарплата, УКС-Звіт та аналіз, УКС-Маркет, УКС-Кадри, УКС-Пайовий капітал.

Відмітимо, що на сьогодні ринок програмних продуктів для торговельної галузі характеризується лінійкою розробок із різ-

ними функціональними можливостями, які можуть бути використані торговельними підприємствами споживчої кооперації, залежно від їх потреб та готовності вкладення в них певних грошових коштів. Разом з тим, останні не можуть використовувати значні фінансові ресурси на придбання програмних продуктів та модернізацію їх технічного забезпечення. Крім того, підприємства споживчої кооперації є часто територіально віддаленими і відокремленими торговельними об'єктами та структурними підрозділами. Такі суб'єкти господарювання по-різному можуть збирати, обробляти та передавати облікову інформацію про товари до головної бухгалтерії, використовуючи різне програмне забезпечення. Це може зводитись до простого пересилання звітів електронною поштою, із вірогідністю пошкодження самого документа, і спричинює труднощі в його отриманні.

У результаті проведеного дослідження використання інформаційних систем і технологій підприємствами споживчої кооперації Полтавської області доведено поширеність низки програмних продуктів, а саме:

1. Для автоматизації обліку:

- при повній автоматизації обліку – УКС-Бухгалтерія;
- для автоматизації розрахунків по заробітній платі – УКС-Зарплата;
- при повній автоматизації діяльності маркетів магазинів – УКС-Маркет;
- для автоматизації банківських розрахунків – Приват 24.

2. Для складання бухгалтерської, податкової, статистичної та міжвідомчої звітності, а також для здійснення аналізу фінансово-господарської діяльності – УКС-Звіт та аналіз; М.Е.Doc IS.

3. Для автоматизації кадрової роботи – УКС-Кадри.

4. Для автоматизація інформаційних процесів у пайовому господарстві споживчого товариства – УКС-Пайовий капітал.

Існуюча практика досліджуваних суб'єктів спонукає запровадити в систему споживчої кооперації хмарні технології, що нині є сучасним та перспективним напрямом модернізації інформаційної бізнес-інфраструктури підприємства.

У вітчизняній практиці, на відміну від зарубіжного досвіду, дана технологія є досить новою. Невпевненість підприємств у практичному її впровадженні та використанні в частині обліку – спричинена низкою чинників: від невизначеності її в норматив-

но-правовому регулюванні до незрозумілості самої технології застосування та зберігання даних.

Тобто, відсутність чіткого усвідомлення юрисдикції – за законами якої країни вирішуються юридичні спори. Актуальність даної проблеми породжена транскордонністю та глобальністю передачі та обробки інформації даною технологією.

Переваги та недоліки використання хмарних технологій в обліку товарів проаналізовано в дод. П.

Один із сучасних хмарних сервісів, який доречно запропонувати використовувати для ведення бухгалтерського обліку та автоматизованого складання і подання до держаних органів різних форм звітності, це «iFin».

Даний сервіс має дві підсистеми «Звітність» та «Бухгалтерія» (рис. 2.9).

Рисунок 2.9 – Функціональні можливості хмарного сервісу iFin

Джерело: складено авторами на основі [258].

Робота в системі iFin дозволяє одночасно зберігати інформацію на серверах Microsoft Windows Azure. У зв'язку з тим, що відбувається багаторазове копіювання даних, в цій системі небезпека їх втрати є мінімальною, оскільки відновлення на сервері Microsoft відбудеться максимум за годину. Цей сервіс гарантує конфіденційність інформації підприємства, що зазначається в Угоді користувача. Використання цього сервісу доступно як в тестовому доступі, так і за умови придбання заявлених послуг.

Задача з обліку товарів входить у комплекс автоматизованої обробки даних, однак, може бути також реалізована як самостійна програма. У зв'язку з тим, що досліджувані підприємства, у силу своїх специфічних особливостей, використовують спеціальні програмні комплекси, доречно їм запропонувати створити окрему підсистему в програмі «УКС-Маркет», де реалізувати модулі з управління складом, внутрішнього контролю товарів та мобільного управління замовленнями товарів.

У модулі «Управління складом» необхідно передбачити розширену систему деталізації, що дозволить:

- відслідковувати товари на різних складах підприємства;
- проводити розмежування товарів на власні, невизнані і товари, що надійшли на реалізацію від інших підприємств;
- реалізувати завдання адресного зберігання товарів (вибір місця, полиці та ін.) та упаковок – дасть змогу реалізувати функцію контролю (відслідковування залишків товарів, відповідальних за розпаковку та розфасовку);
- здійснювати резервування товарів, відповідно до внутрішніх замовлень структурних підрозділів;
- формувати якісну поставку на кожну торговельну точку.

У модулі «Внутрішній контроль» необхідно передбачити:

- розмежування прав доступу до замовлення та використання товарів;
- відслідковування законності та реальності виконання договірних зобов'язань із контрагентами;
- аналіз нарахування торговельної націнки та транспортно-заготівельних витрат на кожну групу товарів;
- проведення інвентаризації товарів на складах.

У модулі «Мобільне управління замовленням» необхідно передбачити існування електронної торгівлі, де торговельні

точки на пряму формують заявку на поставку товарів, ґрунтуючись на запитах покупців.

За наявності великої кількості постачальників, розширеної номенклатури товарів із різною ціною та націнкою – процес формування заявки ускладнюється, а тому, в таких умовах, опираючись лише на власний досвід і знання – сформувати оптимальне замовлення досить таки складно. Розроблена підсистема повинна автоматично відстежувати залишки товарів, у тому числі, у частині їх оборотності, відслідковувати динаміку продажів та на основі цього формувати якісну заявку. Результатом цієї процедури стане: ліквідація неоптимальних залишків, «залежалих» товарів та недопущення відсутності «ходових (топових)» позицій.

Ще одним важливим аспектом є ціноутворення, оскільки підприємства споживчої кооперації змушені дотримуватися фіксованої торговельної націнки на певні види товарів, то необхідно посилити контроль цін, які пропонують постачальники та граничних цін, які регулюються законодавчо (у випадку появи нових нормативних актів по регулюванню націнок, до програми повинно вноситися відповідне оновлення).

Таким чином, програмний модуль «УКС-Маркет» повинен передбачати наступні можливості:

- автоматичне регулювання ціни на товари відповідно нормативних актів;
- контрольну функцію по відслідковуванню перевищенню фіксованих націнок;
- індивідуальне ціноутворення (у тому числі, по довільним групам товарів і місцях реалізації);
- використання програми знижок за різними категоріями і типами покупців;
- можливість проведення переоцінки у ручному та автоматичному режимі.

Таким чином, на основі завантаження прайс-листів різних постачальників є можливість автоматичного обрання та формування оптимальної заявки, завдяки автоматичному порівнянню цін різних контрагентів.

Також, доречно передбачити замовлення товарів самими магазинами. Для цього необхідно включити модуль «Особистий кабінет».

Започаткування електронного замовлення напряму ліквідує із ланцюга замовлень менеджера-оператора, у якого можуть бути власні домовленості з постачальниками, тим самим це дасть змогу попередити корупційну складову (а це досить часто є одним із шляхів зменшення купівельної ціни), і, як наслідок, оперативно реагувати та задовольняти потреби споживачів.

Для торговельних підприємств споживчої кооперації актуальним є використання в своїй діяльності електронної торгівлі. Це дасть змогу скоротити витрати, осучаснити роботу, та, як наслідок, розширивши ринки збуту, залучати нових покупців. Для цього необхідно активно впроваджувати інформаційні технології, – насамперед, слід підготувати «майданчик» – власний сайт.

Головні характеристики, переваги та недоліки моделей роздрібною електронної торгівлі, які можуть застосовуватись у системі споживчої кооперації авторами продемонстровано в дод. Р.

Слід відмітити, що сучасний ринок інформаційних ресурсів постійно розвивається та оновлюється. Тому розглянутий у роботі перелік програмних продуктів не вичерпує його можливості, а лише рекомендує для торговельних підприємств споживчої кооперації шляхи модернізації своєї інформаційної системи діяльності та обліку товарів.

Вважаємо, що поступове запровадження хмарних технологій в роботу торговельних підприємств споживчої кооперації поряд із стандартним використанням програмних продуктів, є цілком реальним та необхідним фактором в їх розвитку. Окремі етапи з автоматизації діяльності суб'єкта господарювання та здійснюваних ним облікових робіт доречно розкривати у відповідному розпорядчому документі, що дозволить не лише ознайомити працівників із порядком роботи, а й забезпечить контроль за їх виконанням. Поряд із вище зазначеним, слід відмітити, що не лише новітні інформаційні системи і технології здатні модернізувати, зробити конкурентними та стабільними торговельні підприємства споживчої кооперації, важливим чинником у цьому є, належним чином, вибудована та ефективно функціонуюча система внутрішнього контролю, чому і буде приділена увага в наступному розділі монографії.

РОЗДІЛ 3. УПРОВАДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ТОВАРІВ НА ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В УМОВАХ ПІДВИЩЕНОГО БІЗНЕС-РИЗИКУ

3.1. Внутрішній контроль бізнес ризиків: переваги та можливості застосування на торговельних підприємствах споживчої кооперації України

Динамічне зовнішнє середовище, жорстка конкуренція, велика кількість торговельних підприємств-банкрутів, в тому числі і в системі споживчої кооперації, мотивують до розробки нових підходів до організації внутрішнього контролю та його документального забезпечення.

Загальноекономічні тенденції та стрімкий розвиток інформаційних технологій в кінці XX та на початку XXI століть, поява спеціалізованого програмного забезпечення істотно збільшили обсяг інформації, яка використовується під час здійснення внутрішнього контролю, та зумовили зростання ролі оцінки стратегії діяльності та бізнес-ризиків при проведенні контролю, необхідність включення до масивів даних, які підлягають перевірці, нефінансових показників ефективності бізнесу.

З огляду на це, важливого значення набуває дослідження та визначення прийнятності для вітчизняної системи внутрішнього контролю найкращих зарубіжних практик, які при виявленні викривлень на перший план висувають оцінку ризику і одночасно надають додаткову цінність для підприємства за рахунок виявлення напрямів підвищення ефективності діяльності.

Слід відмітити, що важливість оцінки бізнес-ризиків вже стало звичною практикою при проведенні зовнішнього обов'язкового незалежного аудиту, який проводиться і на частині торговельних підприємств споживчої кооперації, зокрема тих, які належать до категорії середніх та великих.

Переглянутий МСА 315 «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» [117] закріплює вимоги до оцінки ризиків суттєвого викривлення і зобов'язує аудитора при проведенні аудиту вивчити цілі та стратегії суб'єкта господарювання і пов'язані з ними бізнес-ризики, які можуть призвести до ризиків суттєвого викривлення.

МСА 315 розподіляє поняття аудиторський ризик і бізнес-ризик та наводить його складові (рис. 3.1).

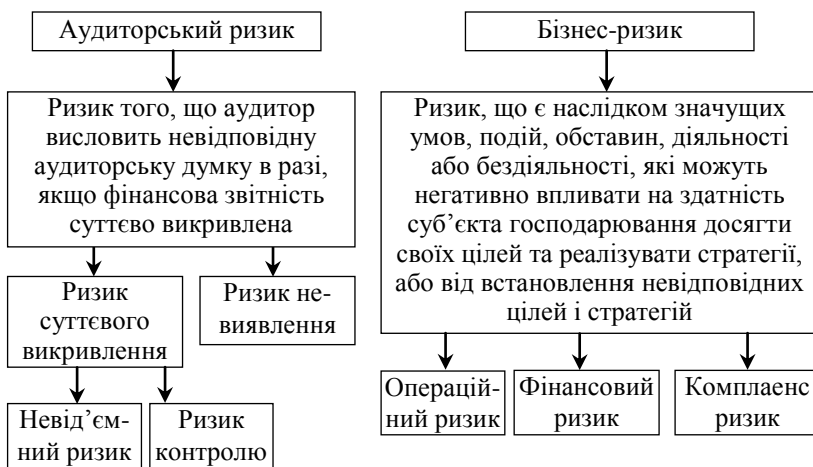

Рисунок 3.1 – Поняття аудиторського та бізнес-ризиків відповідно до МСА 315 «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища»

Відповідно до МСА 315 [117] ціллю аудитора є ідентифікація й оцінка ризиків суттєвого викривлення внаслідок шахрайства чи помилки на рівні фінансового звіту та тверджень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища, включаючи його внутрішній контроль, забезпечивши у такий спосіб основу для розробки і впровадження дій у відповідь на оцінені ризики суттєвого викривлення.

Для цього він здійснює процедури оцінки ризиків – аудиторські процедури, які виконують для отримання розуміння суб'єкта господарювання та його середовища, в тому числі системи внутрішнього контролю суб'єкта господарювання, ідентифікації й визначення ризиків суттєвого викривлення внаслідок або шахрайства, або помилки на рівні фінансової звітності та на рівні тверджень [117].

При проведенні аудиту відповідно до МСА аудитор повинен отримати розуміння наступних аспектів:

– доречні галузеві, регуляторні та інші зовнішні чинники, включаючи застосовну концептуальну основу фінансового;

– характер суб'єкта господарювання, в тому числі:

а) його діяльність;

б) структуру його власності та корпоративного управління;

в) види інвестицій, які суб'єкт господарювання здійснює та планує здійснити, включаючи інвестиції у підприємства спеціального призначення;

г) структуру і спосіб фінансування суб'єкта господарювання, для того щоб мати розуміння класів операцій, залишків рахунків та розкриття інформації, які можна очікувати у фінансовій звітності;

д) вибір і застосування суб'єктом господарювання облікової політики, включаючи причини для внесення змін до неї. Аудитор повинен оцінити, чи є облікова політика суб'єкта господарювання прийнятною для його діяльності та чи відповідає вона застосовній концептуальній основі фінансового звітування й обліковим політикам, які застосовуються у відповідній галузі;

е) цілі та стратегії суб'єкта господарювання і пов'язані з ними бізнес-ризик, які можуть призвести до ризиків суттєвого викривлення;

ж) вимірювання та огляд фінансових результатів суб'єкта господарювання.

У МСА 315 зазначено, що бізнес-ризик є ширшим, ніж ризик суттєвого викривлення фінансової звітності, хоча й включає останній. Розуміння бізнес-ризиків, на які наражається суб'єкт господарювання, збільшує ймовірність ідентифікації ризиків суттєвого викривлення, оскільки більшість бізнес-ризиків зрештою матимуть фінансові наслідки і, отже, вплив на фінансову звітність. Однак аудитор не несе відповідальності за ідентифікацію або оцінку всіх бізнес-ризиків, оскільки не всі бізнес-ризикі призводять до виникнення ризиків суттєвого викривлення [117]. Тобто, окреме поглиблене вивчення та опис бізнес-ризиків стандартом не вимагається.

При внутрішньому контролі навпаки, на нашу думку, слід значну увагу приділяти оцінці бізнес-ризиків, а внутрішній контролер повинен нести відповідальність за ідентифікацію та надання пропозиції для управління такими ризиками. При цьому можуть бути використані методики аудиту бізнес-ризиків (далі - BRA) іноземними аудиторськими компаніями.

Основою BRA є перехід від концепції аудиторського ризику до оцінки бізнес-ризиків суб'єкта господарювання. На перший план висувається концепція бізнес-аналізу та ідентифікації бізнес-ризиків [267]. BRA змінив сутнісне наповнення інформації, яку досліджує аудитор, вивчається економічне становище суб'єкта господарювання з використанням «методики бізнес-моделювання господарської діяльності клієнта» та ідентифікацією бізнес-ризиків [265]. За цим підходом, для підтвердження достовірності фінансової звітності аудитор повинен поєднати оцінку аудиторського ризику через його складові (невід'ємний ризик, ризик внутрішнього контролю та ризик невиявлення) та через отримання цілісного уявлення про бізнес клієнта, його зв'язки та взаємодію з навколишнім середовищем. Отримані знання стають основою для оцінки аудиторами справедливості тверджень на рівні фінансової звітності [266].

BRA він передбачає необхідність оцінки бізнес-ризиків і дозволяє зменшити обсяг аудиторських процедур у тому випадку, якщо суб'єкт господарювання мав життєздатну стратегію, план її реалізації, ефективну систему внутрішнього контролю. Стратегія клієнта при BRA розглядається у взаємозв'язку із бізнес-процесами з метою оцінки ключових бізнес-ризиків, які в свою чергу вказують на важливі сфери потенційного аудиторського ризику, а на основі цього визначаються подальші процедури аудиту [267].

Однією із переваг BRA є те, що при розробці цієї методології враховувалися кращі досягнення в галузі менеджменту, управління ризиками та теорії систем. При цій концепції, підприємство розглядається як і інші «живі системи», як «суперорганізм», який має спільну мету діяльності, характеризується продуктивністю, прибутковістю, пристосованістю, а його конкурентоспроможність і стабільність розвитку залежить від стратегічних цілей, міцності внутрішніх зв'язків, оптимальності та логічності побудови бізнес-процесів, надійності зовнішніх зв'язків із контрагентами. Будь-яка зовнішня чи внутрішня сила, яка загрожує послабити зв'язки підприємства із зовнішнім середовищем, створює ризик для бізнесу [265].

На нашу думку саме таке розуміння підприємства є найбільш прийнятним при здійсненні внутрішнього контролю на торговельних підприємствах споживчої кооперації.

Новизна BRA полягає у тому, що суб'єкт контролю повинен не лише отримати розуміння бізнесу, а й спрогнозувати причини, які можуть призвести до негативних наслідків у майбутньому і стати причиною спотворення фінансової звітності.

Таблиця 3.1 – Застосування методології аудиту бізнес-ризиків малими та середніми аудиторськими фірмами [268]

Країна	Переваги	Недоліки	Мотивація до застосування	Ризик
Канада	Краща методика проведення аудиту. Зменшити ризик для аудиторської фірми	Зростання вартості аудиту для клієнтів. Обтяжливо для малих суб'єктів господарювання	Дотримання загальносвітових тенденцій в галузі аудиту. Збільшення доходів шляхом задоволення потреб клієнтів і створення для них додаткової цінності	Зниження ризику для аудиторської фірми і клієнтів
Великобританія	Краща методика проведення аудиту	Зростання вартості аудиту для клієнтів. Обтяжливо для малих суб'єктів господарювання	Дотримання міжнародних та національних стандартів обліку і аудиту. Здатність конкурувати з великими аудиторськими фірмами	Зниження ризику для аудиторської фірми і клієнтів
США	Отримання вигід для аудиторської фірми за рахунок підвищення ефективності аудиту	Зростання вартості аудиту для клієнтів. Необхідний більший рівень нагляду керівника команди з аудиту за аудиторами та їх помічниками	Дотримання загальносвітових тенденцій в галузі аудиту. Підвищення ефективності	Зниження ризику для аудиторської фірми і клієнтів

Активне використання BRA малими та середніми аудиторськими фірмами у Великобританії, США та Канаді (табл. 3.1) також підтверджує його актуальність, доводить його переваги і можливість використання методів оцінки бізнес-ризиків не лише

при аудиті, а і при здійсненні внутрішнього контролю на підприємствах споживчої кооперації.

Архітектура ризик-орієнтованої системи внутрішнього контролю й системи ризик-менеджменту загалом суттєво залежить від умов, у яких функціонує підприємство та підходів до управління.

Так як на сьогодні в менеджменті доволі поширеним є процесний підхід до управління, то ми дійшли висновку, що при внутрішньому контролі на торговельних підприємствах споживчої кооперації ця модель повинна ґрунтуватися на п'яти принципах бізнес-моніторингу та вимірювання: стратегічний аналіз, аналіз бізнес-процесів, оцінка ризиків, бізнес-вимірювання та постійне вдосконалення (рис. 3.2).

Рисунок 3.2 – Процес оцінки бізнесу торговельного підприємства споживчої кооперації при ризик-орієнтованому внутрішньому контролі

За цим підходом BRA повинен включати такі етапи:

1 етап – стратегічний аналіз. На цьому етапі, аналізується галузь, в якій працює підприємство, його стратегія для досягнення стійких конкурентних переваг, бізнес-ризик, які загрожують успіху цієї стратегії, та відповіді підприємства на ці ризи-

ки. Внутрішній контролер робить висновки про те, чи має підприємство переваги для того, щоб зайняти нові ніші на ринку, чи зовнішні сили загрожують втраті існуючих ринкових позицій і чи обрана облікова політика є доречною з огляду на обрану стратегію бізнесу.

2 етап – вивчення порядку управління ризиками суб'єктом господарювання. Внутрішній контролер вивчає процеси і процедури, які використовуються на підприємстві для виявлення та управління бізнес-ризиками, визначається рівень зрілості моделі управління ризиками. На цьому етапі отримується розуміння уявлень, припущень та суджень керівництва про важливість управління бізнес-ризиками.

3 етап. Аналіз бізнес-процесів. Внутрішній контролер отримує розуміння ключових бізнес-процесів та відповідних компетенцій, необхідних для реалізації процесно-орієнтованого управління. При внутрішньому контролі на цьому етапі встановлюється, які ризики загрожують досягненню стратегічних цілей підприємства, аналізується узгодженість бізнес-процесів із стратегічними цілями суб'єкта господарювання, оцінюються слабкі місця в системі контролю. Результатом даного етапу є визначення найбільш значних бізнес-ризиків за окремими бізнес-процесами та оцінка дій керівництва на виявлені ризики.

4 етап. Вивчення прийнятого у суб'єкта господарювання порядку оцінювання ефективності бізнес-процесів. Внутрішній контролер вивчає ключові показники ефективності, які використовуються керівництвом для аналізу досягнутих результатів за ключовими бізнес-процесами. Внутрішній контролер на цьому етапі визначає можливі напрями вдосконалення системи ключових показників оцінки ефективності діяльності підприємства. Також на цьому етапі розраховуються основні показники діяльності за бізнес-процесами і порівнюються із середньо-галузевими. У випадку їх значного відхилення внутрішній контролер планує додаткові процедури контролю за такими процесами.

5 етап. Постійне вдосконалення. На цьому етапі внутрішній контролер розбиває висновок щодо безперервності діяльності підприємства та оцінює його здатність створювати цінність та генерувати майбутні грошові потоки. Ця оцінка проводиться на основі отриманих знань стосовно бізнес-моделі підприємства, аналізу його процесів, ключових показників ефективності та профілю бізнес-ризiku. Також на цьому етапі внутрішнім конт-

ролером надаються рекомендації щодо вдосконалення системи управління ризиками.

Отже, на нашу думку застосування методології BRA є своєчасним та актуальним при організації внутрішнього контролю на торговельних підприємствах споживчої кооперації. Це пояснюється перш за все тим, що при отриманні належного рівня розуміння бізнесу та зовнішнього середовища під час внутрішнього контролю бізнес-ризиків внутрішній контролер звертає увагу на стратегічне розташування системи підприємства у середовищі; її поведінку, міцність зв'язків між в організаційній структурі та з контрагентами, виявляє потенційні загрози життєздатності клієнта. На основі виявлених системних властивостей внутрішній контролер визначає стратегічні компетенції та можливості, які підвищують цінність підприємства і його конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

3.2. Методика та організація внутрішнього контролю товарів із урахуванням ризиків діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації

Динамізм сучасної економіки породжує низку чинників, які мають безпосередній вплив на процес управління торговельними підприємствами. Інноваційним спрямуванням внутрішнього контролю товарів повинно стати не констатація запізнілого факту порушення, а попередження ризиків та потенційних загроз певних бізнес-процесів.

Одним із методів виявлення і оцінки ризиків є застосування експертних оцінок. З метою комплексного підходу до дослідження сучасного стану торговельних підприємств споживчої кооперації (наявного потенціалу та перспектив подальшого функціонування), за даними експертних оцінок, на основі проведеного опитування, було здійснено їх SWOT-аналіз (дод. С).

Даний вид аналізу дозволяє визначити сильні та слабкі сторони роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації та оцінити можливості успішного їх розвитку як в умовах що склалися, так і на перспективу. Отже, це своєрідне поєднання негативних та позитивних факторів, що впливають на діяльність організації як із зовні, так із середини, а також допомагає оцінити перспективи подальшого функціонування.

Авторами виокремлено основні чинники, що впливають на діяльність споживчої кооперації:

- макро- та мікроекономічна ситуація держави;
- ступінь інтеграційних процесів та співробітництво з міжнародними партнерами;
- ефективність чинного кооперативного законодавства;
- державна підтримка та стимулювання розвитку кооперативного сектору економіки;
- галузева специфіка господарювання;
- матеріально-технічне забезпечення;
- освітньо-кваліфікаційний рівень працівників;
- чисельність пайовиків та їх участь у фінансово-господарській діяльності;
- ступінь впровадження інноваційних ресурсів у діяльність;
- розвиток кооперативної ідеї та культури.

Необхідність підвищення ефективності управління ризиками діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації виникає внаслідок:

- частих змін законодавства;
- тиску з боку державних органів, контрагентів, пайовиків та інших зацікавлених осіб;
- чітко вираженої економічної, соціальної та політичної невизначеності ведення господарської діяльності;
- бажання мати впевненість у перспективності ведення подальшої діяльності.

Таким чином, можна зробити висновок, що ризики в діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації – це майбутня або реальна ймовірність впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на запланований нормальний хід управління товарами, які можуть стати причиною отримання збитків, або припинення підприємницької діяльності. Нами розроблено методику проведення внутрішнього контролю товарів із урахуванням ризиків діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації.

Нами встановлено, що рівень ризиків діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації є високим, а от ефективність процесу попередження та управління ними – низькою.

Основними особливостями сукупності ризиків діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації є:

- по-перше, галузева специфічна особливість (можлива конфліктність як по горизонталі, так і по вертикалі управління);
- по-друге конкретизація спрямування впливу даних ризиків – на торговельні процеси та, безпосередньо, на головний їх об'єкт – товари;
- по-третє, в цілому, суб'єктивно-об'єктивний зв'язок його настання.

Зазначене вище обґрунтовує доцільність докладного вивчення та розмежування ризиків процесу управління товарами, шляхом їх ідентифікації, що в подальшому сприятиме адекватному реагуванню та контролю за ними. Адже, чітке розуміння та правильно сформована методика визначення ризиків є основою у виборі методів проведення внутрішнього контролю товарів, що сприятиме покращенню процесу управління торговельними підприємствами.

У загальній класифікації ризиків, на які необхідно звертати увагу службі внутрішнього контролю при перевірці товарів, доцільно розрізняти зовнішні/внутрішні та систематичні/разові. Деталізоване їх групування може виглядати так:

- комерційні ризики управління товарами: зменшення обсягів реалізації товарів; втрата ринкового сегменту; зменшення та затримання поставок товарів контрагентами; збільшення закупівельної ціни товарів; зростання витрат на утримання та просування товарів; втрата товарів як в процесі їх руху до торговельного підприємства, так і в процесі повного відання ними структурними підрозділами; незадовільний метод продажу товарів та ін.;
- організаційно-методичні ризики можуть бути як: зовнішні (зміна в адмініструванні податкових платежів; інфляційні коливання в країні; втрата платоспроможності населення; погіршення демографічної ситуації; зміна нормативно-правового регулювання та можливі його суперечності; політична криза; можливість військового конфлікту; втрата частини державної території; збільшення відсоткових ставок за кредитами) та внутрішні (кадрова невизначеність; втрата власної платоспроможності; низька професійна компетентність працівників; шахрайські дії персоналу з відображенням інформації про товарні запаси та управління ними; невиконання управлінських рішень) та ін.;

– корупційні ризики – зловживання посадовими особами своїм впливом для досягнення власних корисних інтересів. Цей вид ризиків характеризується як зовнішніми умовами настання (протиправний вплив/тиск посадовців державних органів та органів місцевого самоврядування; контрагентів; пайовиків та ін.), так і внутрішніми (корисно-вмотивані діяння управлінського персоналу та працівників);

– інформаційні ризики вирізняються прямою залежністю від ризиків системи бухгалтерського обліку (професійна неспроможність облікового персоналу достовірно відображати інформацію про товарні запаси в системі обліку). Також до даної групи доречно віднести: неповну інформацію про ринкову кон'юктуру, бажання покупців (стан та тенденції попиту). З метою їх уникнення внутрішній контроль повинен визначати та впливати на ймовірність виникнення ризиків у процесі організації та методики обліку товарів, які пов'язані з діяльністю облікового персоналу. Для досягнення визначеної мети необхідно з'ясувати причини настання, складові та компоненти ризику.

Для забезпечення дієвості внутрішнього контролю товарів, з метою виявлення можливості настання і нівелювання ризиків, необхідно чітко визначити методику його проведення, яка має три послідовні стадії контрольних дій (рис. 3.3). Це дозволяє дотримуватись відповідної технології контрольної діяльності.

Розглядаючи методику внутрішнього контролю товарів як циклічний процес – поетапний перехід від однієї стадії (фази) до іншої, з окремими його складовими – етапами, то визначення стадій внутрішнього контролю товарів у торговельних підприємствах споживчої кооперації, умовно можна розділити на три складові: організаційна, методична, результативна.

Кожна із зазначених вище стадій (фаз) складається із окремих послідовних контрольних дій – процедур, що, за визначенням Андреева В. Д. [5, с. 20], підтримують сталі зв'язки між окремими видами і формами контролю, тим самим підвищуючи його результативність та компетентність (контролю).

Організаційна стадія передбачає підготовку розпорядчих нормативних документів на проведення внутрішнього контролю товарів, ознайомлення голови правління та головного бухгалтера з розпорядженням на його проведення.

Рисунок 3.3 – Стадії реалізації методики внутрішнього контролю товарів торговельних підприємств споживчої кооперації

Джерело: складено авторами.

Також на цьому етапі здійснюється визначення суб'єкта, об'єкта, предмета, формування мети і завдання, визначення джерел необхідної інформації для здійснення внутрішнього контролю, вибір оптимальної форми його реалізації, затвердження плану і програми проведення внутрішнього контролю товарів, визначення чи достатньо у суб'єктів контролю знань та компетентності у досліджуваній проблемі при виявленні ризиків в управлінні товарами (це передбачає вирішення питання необхідності залучення до процесу внутрішнього контролю фахівців за іншою спеціальністю або вузько-профільних спеціалістів: технологів, інженерів, товарознавців та ін.). Ця стадія передбачає попереднє визначення впливу ризиків на процес управління товарами.

На дослідній стадії здійснюється вибір методів і прийомів, за якими буде проводитися внутрішній контроль товарів, ознайомлення із реальним станом господарсько-фінансової діяльності підприємства: проводять інвентаризацію товарів та здійснюють контрольну перевірку її якості; збір і обробка необхідної інформації щодо об'єкта контролю, аналіз (що передбачає умовне розчленування досліджуваного об'єкта на складові та вивчення цих частин із застосуванням широкого спектру аналітичних прийомів); визначення, чи всі необхідні документи для проведення контролю є в наявності; перевірка записів та документів (первинні та зведені бухгалтерські документи, реєстри, звітність на цьому етапі необхідно перевірку вести від первинного документа до звітності, тобто вивчити законність проведеної операцій із товарами, у першу чергу, чи відповідає заявлений зміст реальним фактам, провести її оцінку та підтвердити (спростувати) реальність та доцільність її здійснення, а також визначити коло відповідальних осіб; переглянути відображення на рахунках та визначити, який вплив вона мала на фінансовий стан підприємства, дослідити чи вносилися зміни в облікові записи. Загалом, дану стадію можна охарактеризувати як виявлення впливу (фактичного/можливого) різних груп ризиків на процес управління товарами.

Найпоширенішою формою внутрішнього контролю товарів у системі споживчої кооперації була і залишається ревізія. Одночасно, необхідно зазначити, що, нині, у споживчій кооперації, широко практикують використання документальних та тематичних перевірок. Проте, ці форми контролю розмежувати практично досить проблематично.

Пропонуємо розрізняти ревізії і перевірки залежно від мети здійснення контрольних заходів. Якщо перевіряється повнота і законність здійснених операцій із товарами суб'єктом господарювання то доцільно це називати «перевіркою», а коли до даних критеріїв додається і обґрунтованість, економічна доцільність і ефективність проведених операцій, то в такому разі, має місце «ревізія».

Підприємства системи споживчої кооперації у своїй роботі використовують документальну перевірку – як уніфіковану форму контролю (оскільки, просто немає необхідності та певної економічної доцільності, усередині одного підприємства відносно одних і тих же об'єктів обліку (контролю) проводити ревізію та перевірки). Перевірки у документальній та тематичній формі значною мірою будуть характеризувати внутрішній контроль товарів, у той час, коли ревізія більш притаманна внутрішньовідомчому, зовнішньому контролю.

Що стосується відмінностей між зазначеними формами перевірок, ми погоджуємося з Серебряковою Т. Ю., яка зазначає, що відмінності між тематичною та документальною перевіркою будуть полягати в обсягах: тематична перевірка здійснюється за визначених питань, а документальна перевірка – по всьому комплексу питань, що відображаються у звітності, включаючи податкову, управлінську та фінансову. При такому варіанті, як зазначає науковець, інвентаризація, як складова частина ревізійної перевірки повністю з інструмента внутрішнього контролю перетвориться в інструмент бухгалтерського обліку, що обґрунтовується логікою, оскільки інвентаризація – елемент методу бухгалтерського обліку [222, с. 80–81].

Отже, логічним є застосування документальних перевірок у процесі визначення ефективності внутрішнього контролю системи бухгалтерського обліку товарів, а тематичні перевірки більш доцільно проводити щодо інших систем та підсистем підприємства, керуючись, при цьому, процесним підходом.

Узявши за основу наукові розробки Івахненкова С. В. [74], та провівши їх адаптацію відповідно до особливостей досліджуваних суб'єктів господарювання, нами запропоновано методику внутрішнього контролю операцій, пов'язаних із товарними запасами. На думку цього науковця, дії, виконані в системі обліку, поділяються на інструментальні, оцінювальні та комунікаційні. Об'єктивно, що наслідки всіх цих дій повинні знаходити

відображення у відповідних документах. А тому, для здійснення ефективного контролю операцій із товарами велике значення має інформаційний обмін записами та документами. Підтвердження документів, а особливо операцій, які в них відображені необхідно отримувати не лише від людей, дії яких підлягають перевірці, але і від третіх осіб – тільки в такому випадку вдасться перевірити реальний факт здійснення операції, а також законність дій відповідальних осіб за її виконання.

Для працівників служби внутрішнього контролю, у поле перевірки яких попадатиме діяльність торговельних підприємств споживчої кооперації, розроблений порядок дій співпраці з працівниками, із метою отримання доказів, що підтверджують операції з товарами (рис. 3.4).

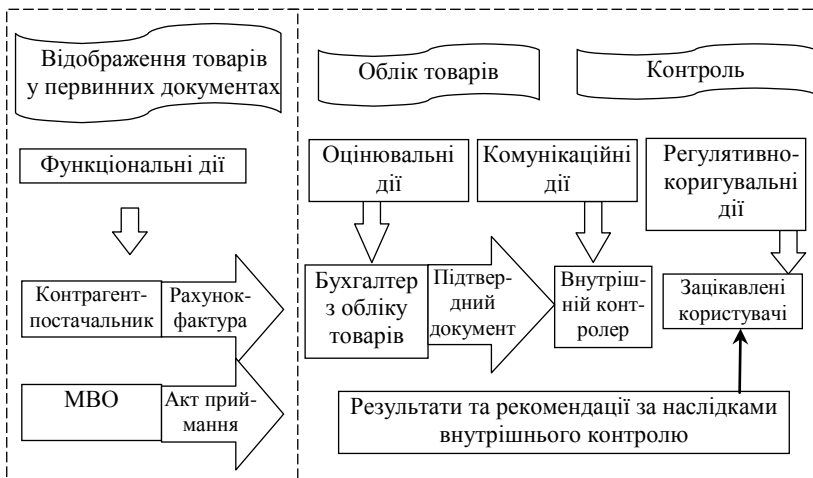

Рисунок 3.4 – Отримання доказів в процесі внутрішнього контролю товарів торговельних підприємств споживчої кооперації

Джерело: складено та розвинуто авторами на основі [74, с. 241–243].

Матеріально-відповідальна особа виконує функціональні дії, тобто здійснює та отримує замовлення товарів від контрагентів. Як наслідок, всі документи (основний – акт приймання, та допоміжний – рахунок-фактура) передаються на обробку бухгалтеру по обліку товарів, який оцінює факт здійснення операції, її законність, про що робить відповідні записи в системі обліку.

Комунікаційна дія передбачає передачу підтверджених документів до співробітника служби внутрішнього контролю, який займається питанням перевірки стану та руху товарів. За необхідності, контролер може самостійно перевірити ті операції та документи, по яких виникають сумніви, тобто, тим самим виконати функцію бухгалтера по обліку товарів – усе залежить від того, яка операція, і дії яких посадових осіб піддані перевірці, утім, основна суть залишається в тому, щоб до основного документу отримати допоміжний – від третіх осіб, тільки в такому разі вдасться отримати реальну і незалежну оцінку відповідних дій працівників.

І на останньому етапі доречно запропонувати виконувати внутрішнім контролерам регулятивно-коригувальні дії, що передбачає формування акту та звіту на основі перевірки результативної інформації про товари, та надання пропозицій управлінському персоналу із коригування бізнес-процесів.

Вивчення практичної діяльності досліджуваних суб'єктів господарювання на основі проведення внутрішнього контролю товарів та пов'язаних із ними господарських операцій дозволили узагальнити типові та нетипові порушення. Їх умовно можна розділити на: організаційні, правові та бухгалтерські (дод. Т).

Крім цього, товари як об'єкт внутрішнього контролю необхідно розглядати: як основне джерело отримання доходу у результаті здійснення процесу реалізації, і, одночасно, як джерело витрат – виражені у формі собівартості, та інших збутових витрат.

Ми пропонуємо, першочергово, акцентувати увагу на перевірці первинних документів, правильності їх заповнення, оскільки це дасть можливість детально ознайомитися із сутністю господарської операції, проаналізувати правильність віднесення її на рахунки обліку. До основних порушень, які можуть бути виявлені під час внутрішнього контролю товарів відносимо:

- перекручування інформації в облікових регістрах. Виявивши їх, контролер може розкрити факт приховування отриманих збитків/прибутків, спричинених безгосподарністю відповідальної особи;

- відсутність необхідної, доступної, достовірної інформації про товари (у тому числі, цінників); відсутність супровідних документів про їх якість та безпеку; невідповідність вимогам нормативних документів;

- не належний розподіл обов'язків працівників щодо здійснення господарських операцій. Зокрема, існують випадки, коли бухгалтер по обліку товарів має доступ до складу підприємства, здійснює видачу/приймання товарів, або один бухгалтер може вести облік як товарів, так і дебіторської та кредиторської заборгованості, яка по них виникає, що може стати причиною викривлення облікових даних;

- повне (часткове) неопритукування певних видів товарів, отриманих від постачальників, що означає їхній продаж без належного обліку та не проведення через касу підприємства, а також невідповідність цін, за якими реалізуються товари у місцях продажу бухгалтерським розрахункам та книгам, що може бути розцінено як шахрайські дії унаслідок змови матеріально-відповідальних осіб (продавців, завідувачів магазину), та, спричиняє недоотримання доходу торговельним підприємством і подальше притягнення його до відповідальності;

- невідповідність даних первинних документів фактичним показникам отриманих товарів. Досить поширеною ситуацією є фактичне отримання товарів іншого виду, ніж зазначено в супровідних документах. Лише за результатами документальної перевірки такі порушення виявити практично неможливо, тому необхідно активно використовувати методи фактичного контролю для попередження шахрайських дій матеріально-відповідальної особи внаслідок змови з контрагентами;

- неправильне визначення суми транспортно-заготівельних витрат (зазвичай – завищення) та неправильне складання бухгалтерського розрахунку транспортно-заготівельних витрат, що відносяться на залишок товарів, та на ті, які вибули протягом місяця, як наслідок – неправомірне збільшення собівартості товарів, а отже, і загальної суми та рівня витрат по підприємству;

- необгрунтоване віднесення сум по втрачених, зіпсованих товарах понад затверджені норми природного убутку на витрати підприємства, унаслідок чого відбувається завищення загальної суми витрат, викривлення бази оподаткування;

- порушення порядку приймання товарів. Поширені випадки приймання даних об'єктів особою, яка не має на це відповідних повноважень;

- недотримання положень, закріплених наказом «Про облікову політику підприємства»; найпоширеніша проблема – невідповідність фактичних методів вибуття товарів задекларованим, застосування неправильної оцінки, а також порушення графіку проведення інвентаризацій;

- порушення під час проведення інвентаризації: неправильне визначення результатів, допущення арифметичних помилок та пропуск пустих місць в інвентаризаційних описах;

- неправомірне виникнення кредиторської заборгованості за розрахунками із постачальниками, тобто, вона не є підтвердженою реально отриманими товарами, або до її суми включають можливі зобов'язання перед потенційними контрагентами та суми авансової, попередньої оплати, а тому, необхідно перевіряти акти звірок між контрагентами, та, за необхідності, особисто дати запит на здійснення даної процедури;

- неправильна переоцінка товарів: детальний аналіз операцій із реалізації товарів, по яких відбувалася переоцінка, дає змогу виявити наступні факти: якщо на момент проведення контролю дані об'єкти є повністю реалізовані, то, в такому разі, лише за формою документальної перевірки не має змоги встановити чи дійсно реалізація товарів проводилася за цінами, визначеними розпорядчими документами. Тобто, якщо відбувається зростання ціни, то є певна вірогідність того, що залишок переоцінених товарів буде реалізовано за нижчою ціною, при цьому, отримана різниця не відображається у складі отриманих доходів (або ж навпаки);

- неправильне відображення доходу підприємства, якщо воно застосовує систему знижок. Відомо, що до доходу від реалізації товарів не включаються суми знижок та вартість повернутих товарів. З метою запобігання даного порушення, необхідно чітко розмежовувати час (характер) наданої знижки, порядок ціноутворення, який діє на підприємстві, та, власне, факт його безпосереднього дотримання. Якщо надання знижки відбувається до моменту реалізації – сума ураховується в ціні, якщо після – то вираховується із доходу;

- штучне завищення доходів попереднього звітного періоду, та зниження їх у поточному звітному періоді. Дана ситуація стає можливою, коли відбувається сумнівне повернення товарів на межі звітних періодів. Тобто, якщо підприємство у грудні

минулого року продало товари, а вже в січні поточного року покупці їх повернули, то ця операція потребує додаткового дослідження щодо можливого маніпулювання фінансовим результатом. Додатково доречно вивчити причини повернення, стан товарів та шляхи їх реалізації;

– невідображення в обліку процесу внутрішнього переміщення товарів між власними складами торговельного підприємства та місцями реалізації. Може бути свідченням як звичайної некомпетентності бухгалтера, так і проявом шахрайства.

Одним із найбільш розповсюджених порушень – є неправомірне завищення собівартості товарів, у частині неправильного відображення інших витрат (найчастіше помилково відносять витрати на пакування та фасування товарів, які проводяться, безпосередньо, на торговельному підприємстві, або ж неправильне віднесення витрат на тару, коли її вартість окремим рядком прописана в первинних документах).

Найпоширенішими є дві ситуації, коли надходження товарів із пакуванням не має ніякого впливу на суми розрахунків із постачальником, або інший випадок, – коли ціна пакувальних матеріалів оформлюється окремим рядком у рахунку, – проте, жоден із зазначених варіантів не може збільшити собівартість реалізації упакованих товарів. Останній варіант, підприємству доцільно розглядати так: продаж упаковки як самостійного товару, а його облік і реалізацію необхідно оформлювати як окремий вид товару. Це означає, що його первісна вартість не може і не повинна впливати на собівартість реалізації основних груп товарів. Навіть, у тому випадку, коли підприємство не розглядає продаж пакувальних засобів, а вважає їх тарою (та використовує рахунок 204 «Тара й тарні матеріали») і надає їх разом або окремо з товарами, собівартість реалізації не повинна збільшуватися – дані витрати це витрати на збут (рахунок 93 «Витрати на збут» – із віднесенням до конкретного аналітичного рахунку). Підтвердженням правильності такого підходу і законності віднесення їх до первісної вартості є п. 14 П(С)БО 9 «Запаси» [183] та п. 17 П(С)БО 16 «Витрати» [181].

Міністерство фінансів України листом від 18.12.2008 № 31-34000-10-16/44972 зазначає [254]: «...вартість тари, використаної для затарювання готової продукції, безпосередньо, в процесі виробництва, включається до виробничої собівартості готової продукції, а вартість тари, використаної для затарювання

готової продукції на складах, включається до витрат на збут». Вартість тари можна включати до собівартості лише при виробництві, тобто прямим списанням на рахунок 23 «Виробництво», а пакування на складі – це вже витрати на збут (рахунок 93 «Витрати на збут»).

Торговельні підприємства споживчої кооперації застосовують три варіанти упаковки товарних запасів:

- упаковку розміщують на вітринах магазину (розповсюджено в магазинах самообслуговування) чи, безпосередньо, на касі, і покупець вирішує чи скористатися даною послугою магазину, чи відмовитися;

- товари надають уже упакованими від постачальника;

- здійснення розфасовки самим магазином (розважування круп, цукру та ін.).

Залежно від того, як здійснено розфасовку, визначається і спосіб списання підприємством витрат на пакування. Внутрішній контроль усуває ризик неправильного відображення в обліку товарів та неправомірного завищення їх собівартості.

Якщо підприємство самостійно бере на себе функції з пакування товарів, внутрішній контроль повинен попередити ризик неінформування покупців про характеристики товарів. Тобто, необхідно дотримуватися вимог Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [208], Закону України «Про захист прав споживачів» [201] та Інструкції про нагляд за кількістю фасованого товару в упаковках [79] – у яких зазначено, яка інформація повинна міститися на упаковці для ознайомлення з нею споживачів. Ця рекомендація дасть можливість покупцям отримувати повну інформацію про свою покупку та унеможливить подачу претензій чи позовних заяв до торговельного підприємства споживчої кооперації у частині навмисного приховування від споживачів повних даних про товари.

Проведений аналіз типових порушень, виявлених під час внутрішнього контролю товарів створює важливу інформаційну базу для моніторингу операцій з товарами у частині першочергової уваги до бізнес-процесів, де ризик виникнення помилки є значним.

З метою виявлення різного роду порушень, шахрайств, маніпуляцій із обліковими даними та інших неправомірних дій внутрішнім контролем при дослідженні стану та руху товарів

можуть використовуватися різні методи (загальнонаукові та специфічні). Тобто, ця взаємопов'язана сукупність прийомів, способів, засобів та дій допомагають встановити законність та достовірність господарських операцій як у процесі їх документального, так і фактичного контролю.

Формальна перевірка та перевірка, по суті, є одними з пріоритетних методів, які необхідно застосовувати під час внутрішнього контролю операції із товарами, оскільки вони дають змогу відслідкувати автентичність документів, відсутність приписок та виправлень у них.

Арифметична перевірка сприяє виявленню суттєвих викривлень облікової інформації, розкрадань товарів. Особливу увагу, доречно, звертати на підведення підсумків за результатами перемноження кількості на ціну. Найефективніше метод арифметичної перевірки поєднувати з методом нормативно-правової перевірки. За допомогою такого симбіозу вдається визначити неправомірність завищення собівартості товарів (найчастіше відбувається за рахунок неправильного визначення таких його складових як транспортно-заготівельні витрати та інші витрати); завищення норм природного убутку, неправильне відображення пересортування, як наслідок – понаднормове завищення витрат підприємства; приховування фактів недостач.

Ефективним методом внутрішнього контролю товарів є зустрічна перевірка (взаємний контроль, підтвердження) – дозволяє отримати інформацію про проведені операції із товарами від третіх осіб (контрагенти, структурні підрозділи підприємства). Суть цього методу передбачає порівняння інформації з різних джерел, але за однаковими або пов'язаними операціями. Даний метод дозволяє виявити: фіктивні документи, реально нездійснені операції, факти неоприбуткування товарів та не оприбуткування виручки від реалізації товарів (відпуск поза касовим апаратом), існування та реалізація сторонніх товарів, існування прихованих лишків товарів.

На торговельних підприємствах на практиці не проводиться контрольне порівняння кількісно-сумового обліку та не здійснюється хронологічне дослідження стану товарів. Доцільність та ефективність даних методів є найвищою в міжінвентаризаційний період. Сутність контрольного порівняння зводиться до того, що до залишку товарів, за результатами інвентаризації, додають товари, які надійшли на підприємство і віднімаються

задокументовані факти їх вибуття. Даний метод дозволяє виявити факти неоприбуткування товарів, що надійшли; понаднормового списання товарів, завуальованого під документовані витрати; невиправданим здійсненням пересортування; приховуванням виручки.

Хронологічне дослідження, доречно, проводити, коли існує стійка підозра про факти розкрадання товарів, але, методом інвентаризації якого, виявити не вдається. Цей метод можна застосовувати до певного виду товарів (наприклад, із невеликими термінами придатності: молочна продукція, хлібобулочні вироби, або до товарних запасів із стійким щоденним попитом), найпоширенішою ситуацією, яку вдається виявити – це перевищення реалізації певного виду товарів над задокументованими їх залишками.

Розглянуті вище методи документального контролю не можуть повністю гарантувати ефективність контролю товарів. Для цього, доречно, застосовувати методи фактичного контролю, зокрема інвентаризацію (головною умовою проведення якої є реальність її здійснення та не формальний підхід), моніторинг і спостереження – дозволяють контролювати місця зберігання та реалізації товарів; відслідковувати стан організації торгівлі, правил обслуговування покупців та своєчасного і правильного оформлення матеріальної відповідальності; обстежувати касове обладнання.

Ми пропонуємо суб'єктам контролю використовувати метод контрольної закупки. Суть його полягає в тому, щоб дві або три людини анонімно придбали певний вид товару та отримали відповідний документ, що засвідчує факт придбання. Лише після цього оголошується продавцю, що проведені акти купівлі-продажу були контрольними. Даний метод дозволяє виявити системність порушення, у випадку, якщо було двічі і більше невірно надано решту, здійснено обважування, продано товар за ціною, вищою ніж офіційно-встановлено; ненадання покупцеві чек, продаж зіпсованого товару та ін.

Для забезпечення ефективності системи внутрішнього контролю товарів пропонуємо запровадити на досліджуваних суб'єктах ступеневу систему контролю. Суть даного підходу продемонстровано в табл. 3.2.

**Таблиця 3.2 – Застосування ступеневої системи
внутрішнього контролю в управлінні
ризиками в процесі здійснення господарських
операцій з товарами на підприємствах
споживчої кооперації**

Ступінь контролю	Характеристика	Відповідальні особи	Результати контролю
Перший	Проведення контролю за здійсненими господарськими операціями з товарами	МВО, керівники підрозділів, відділів магазину, центрів відповідальності	Виявлення та аналіз наявних проблем, та розроблення заходів по зниженню та запобіганню ризиків
Другий	Здійснення контролю за достовірністю джерел інформації про товари, виявлення в них відхилень та здійснених протиправних дій	Заступник голови правління з торгівлі, бухгалтер, планово-економічний відділ, менеджери	Розробка методичних підходів до управління ризиками та їх постійний моніторинг. Недопущення неправильного відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з товарами
Третій	Загальна перевірка та контроль здійснення та оформлення операцій з товарами	Внутрішній контролер, служба внутрішнього контролю	Досягнення взаємодії всіх структурних підрозділів підприємства та дотримання ними вимог чинної нормативно-правової бази в процесі управління товарами

Джерело: складено авторами.

Кожен структурний підрозділ підприємства повинен у процесі виконання своїх прямих службових обов'язків оцінювати та реагувати на ризики, які виникли (можуть виникнути) у процесі з руху та відображення товарів, за який вони відповідають. Одночасно, робота всіх структурних одиниць повинна бути злагодженою, особливо в плані оперативного інформування один одного про відхилення в роботі, які можуть суттєво вплинути на загальний результат діяльності.

Заключною стадією внутрішнього контролю товарів є результативна, яка, за своєю сутністю, найбільш значима в інформаційному плані для управлінського персоналу. Під час результативної стадії найповніше реалізуються запропоновані нами регулятивно-коригувальні дії: проводиться оцінка і узагальнення отриманих результатів, групуються виявлені недоліки, ризики, складаються звітні документи (формують акт і висновки за результатами перевірки, накопичувальні відомості про порушення, аналітичні таблиці, розрахунки, графіки, пояснювальні записки), відбувається визначення кола винних осіб у правопорушенні та застосування санкцій по відношенню до них, обговорення результатів контролю із управлінським персоналом, розробляється порядок профілактичних та попереджувальних дій та надаються консультації по їх впровадженню, а також можливе спостереженням та супровід по їх імплементації.

Зазначимо, що процедури, які здійснюються у межах кожної стадії внутрішнього контролю товарів не обмежуються лише контрольними діями, а й характеризуються зворотними зв'язками між етапами кожної стадії, як наслідок, цим самим, допомагаючи у процесі реалізації результатів внутрішнього контролю, що є показником ефективності його проведення.

Запропоновані стадії контролю з використанням спеціальних технологій контрольного процесу можуть бути деталізованими та розширеними залежно від нових ризиків управління товарами, з якими стикаються торговельні підприємства споживчої кооперації.

Отже, проведені дослідження показали, що внутрішній контроль товарів є тією необхідною та безперервно-діючою управлінською функцією, яка дає можливість: зберегти об'єкти контролю; не допустити факти їхнього безгосподарного і нерационального використання; застосувати заходи щодо усунення виявлених порушень і ризиків у діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації.

3.3. Удосконалення системи внутрішнього контролю товарів торговельних підприємств споживчої кооперації

Удосконалення системи внутрішнього контролю товарів на торговельних підприємствах є одним із ключових та перспек-

тивних факторів ефективної роботи всього торговельного підприємства.

Визначаючи складові ефективної системи внутрішнього контролю товарів, доречно врахувати думку Андрєєва П. П. [47, с. 12], що дану систему необхідно розглядати як споруду, фундаментом якої, безперечно, має стати персональна відповідальність керівника за належне її функціонування. Одночасно, як зазначено в [7, с. 161], вона повинна безперервно діяти в трьох напрямках: запобіжному, оперативному (поточному), ретроспективному.

Систему внутрішнього контролю товарів підприємства можна визнати дієвою лише в тому випадку, якщо всі п'ять компонентів ефективно функціонують та взаємодіють між собою відносно господарських операцій, фінансової звітності та виконання установлених вимог: законодавства та внутрішніх положень компанії (комплаєнс).

На перших етапах, використання наведених компонентів для підприємств споживчої кооперації є скоріше рекомендаційним, та не обов'язково собою може відображати внутрішній контроль суб'єкта господарювання. Вибудувана система внутрішнього контролю товарів відповідно до запропонованих компонентів у майбутньому позитивно впливатиме на діяльність споживчої кооперації, та сприятиме залученню міжнародних інвестицій та повноцінній інтеграції в світове співтовариство.

Загалом, як показує дослідження сучасної практики функціонування торговельних підприємств споживчої кооперації – наявний стан внутрішнього контролю не здатний виявити повноцінну картину масштабів проблем, із якими стикаються заявлені суб'єкти. Задля модернізації контрольного процесу в торговельних підприємствах споживчої кооперації в роботі пропонуємо такі напрями його удосконалення:

- розвиток системи внутрішнього контролю товарів за ризик-орієнтованим підходом, що дасть можливість забезпечити умови для успішної інтеграції управління і контролю;
- забезпечення умов для функціонування системи внутрішнього контролю товарів, через створення її інфраструктури та чітке визначення сфери відповідальності служби внутрішнього контролю;
- інтеграція системи управління ризиками і внутрішнього контролю в загальну систему корпоративного управління.

Досягнення перелічених вище цілей дасть змогу переналаштування внутрішнього контролю із нормативно-орієнтованого (традиційного) до ризик-орієнтованого.

Ризик-орієнтований внутрішній контроль може бути максимально ефективним, якщо він інтегрований у локальну систему управління ризиками і в загальну систему корпоративного управління. Для цього, додатково, в системі споживчої кооперації, доречно, запроваджувати відповідну службу, а саме службу управління ризиками. Ми пропонуємо формувати три складові частини процесу ризик-орієнтованого внутрішнього контролю товарів (рис. 3.5).

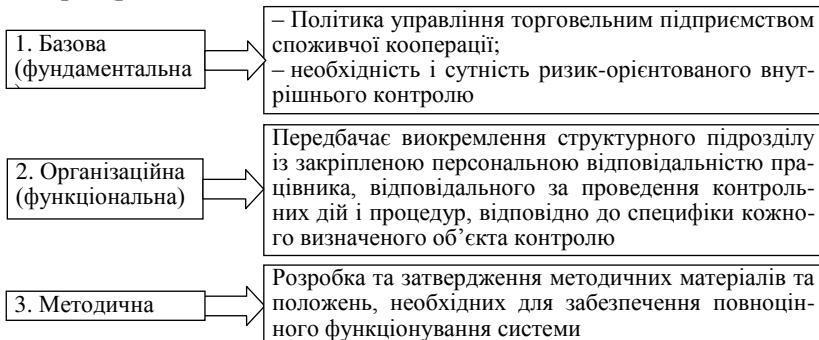

Рисунок 3.5 – Складові ризик-орієнтованого внутрішнього контролю на торговельних підприємствах споживчої кооперації

Джерело: складено авторами.

Ефективність створеної системи внутрішнього контролю товарів, у першу чергу, залежить від того, яке місце вона займає в організаційній структурі торговельних підприємств споживчої кооперації. Це можна пояснити тим, що від того наскільки правильно, а саме, головне об'єктивно, здійснено внутрішній контроль товарів – залежить рішення, яке ухвалює управлінський персонал, і яке впливає на подальшу діяльність усього підприємства.

Система споживчої кооперації має складну організаційну структуру з розгалуженою системою горизонтальних і вертикальних зв'язків та консервативно налаштованими працівниками, які можуть впливати на сам процес контролю товарів, ставлячи під сумнів його результати.

Оцінка сучасного стану внутрішнього контролю товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації показала, що переважно на службу бухгалтерського обліку покладено функції з проведення зазначеного контролю.

Загалом, на практиці бухгалтерська служба займається формальною перевіркою, тобто, перевіркою первинних документів, правильності їх заповнення та відповідності чинному законодавству.

У системі споживчої кооперації функції внутрішнього контролю товарів також виконують ревізійні комісії або ревізори, які працюють на добровільних засадах, а тому, поширені випадки простого ігнорування системи контролю, та «перелаштування» працівниками отриманих даних під свої потреби.

Ураховуючи вищеописане, а також те, що на працівників зазначених підрозділів має безпосередній вплив керівництво, у таких умовах, дані суб'єкти вже не в змозі повною мірою реалізовувати свою контрольну функцію.

Вирішення даного питання вбачаємо в тому, щоб контрольні функції виконував окремо створений підрозділ чи внутрішній контролер.

Таким чином, створення окремої служби підприємства з внутрішнього контролю, його тісна взаємодія із іншими підрозділами організації, повна його інтеграція в корпоративну систему управління господарюючого суб'єкта – це є об'єктивною необхідністю подальшого ефективного функціонування досліджуваних суб'єктів.

Такий підрозділ повинен бути самостійною частиною апарату управління, незалежним від інших підрозділів підприємства і повністю незалежним, у тому числі і фінансово, від дій керівного персоналу. Він займатиметься не лише змістовим дослідженням господарських операцій із товарами, а також приділятиме увагу здійсненню бізнес-процесів, перевірятиме діяльність усіх підрозділів підприємства, у т. ч., бухгалтерії, щодо відповідності їх роботи як законодавству країни, так і внутрішнім регламентам підприємства, а також здійснюватиме контроль за діяльністю керівного персоналу – голови правління і його заступників (зокрема, заступника з торгівлі).

Досить важливою проблемою, при створенні служби внутрішнього контролю, є розподіл обов'язків між різними підрозділами суб'єкта господарювання, тобто виключення можливості дублювання контрольних функцій із дослідження товарів, оскільки надмірні контрольні заходи можуть стати причиною

негативних наслідків. Запобігти цьому можливо шляхом внесення змін до вже існуючих (або створення нових) положень про підрозділи підприємства. Проте, до даного етапу роботи потрібно підходити дуже виважено, щоб не спричинити обмеження діяльності окремих структурних підрозділів, наслідком чого буде несинхронність та неузгодженість роботи в середині всієї бізнес-структури.

Слід відмітити, що на окремо взятому невеликому торговельному підприємстві споживчої кооперації – недоцільно запроваджувати службу внутрішнього контролю, оскільки, по-перше, там контроль товарів може проводити окрема штатна одиниця (внутрішній контролер), по-друге, витрати на його утримання можуть суттєво перевищувати корисний ефект від його функціонування.

Проте, якщо взяти, наприклад, рівень району або області, у складі яких знаходяться більше десяти різних торговельних підприємств та організацій (досить характерне та поширене явище в системі споживчої кооперації), то робота служби внутрішнього контролю є доречною, оскільки ефективність системи внутрішнього контролю товарів напряду залежить від його місця в організаційній структурі підприємства.

Необхідно зосередити увагу на тому, що в процесі започаткування окремого підрозділу внутрішнього контролю на підприємстві доцільно розглядати організаційну структуру його створення та функціонування, яка є для нього найбільш прийнятною.

Управлінський персонал має можливість вибору організаційної структури управління підприємством: централізованої, децентралізованої чи ієрархічної (табл. 3.3).

На практиці «чистих» видів організаційної структури управління майже не зустрічається, а тому, ураховуючи специфіку діяльності споживчої кооперації, запропоновано, при створенні служби внутрішнього контролю обирати централізовану організаційну структуру управління. Вона передбачає, що діяльність внутрішніх контролерів з товарів координується централізовано керівником служби внутрішнього контролю. Це стає можливим за рахунок того, що головний відділ служби внутрішнього контролю розташовується на головному підприємстві, якому будуть підпорядковуватись обласні та районні служби, які в своєму складі мають регіонально віддалені структурні підрозділи, де будуть працювати особи, на яких покладено функції

внутрішнього контролю товарів, що безпосередньо підпорядковуються керівнику служби внутрішнього контролю.

Таблиця 3.4 – Порівняння організаційних структур управління службою внутрішнього контролю в системі споживчої кооперації

Критерій порівняння	Організаційна структура управління системою внутрішнього контролю		
	централізована	децентралізована	ієрархічна
Переваги	– кращий контроль за діяльністю підприємства; – можливість приведення до єдиного стандарту всіх операцій в рамках організації; – усунення можливого дублювання тих чи інших заходів, зусиль; – більш ефективне використання кадрів, устаткування, торговельних площ	– високі адаптаційні здібності (структурна гнучкість); – відносно висока надійність функціонування; – швидке реагування на відхилення в діяльності структурного підрозділу	– висока мобільність прийнятті рішень; – наявність єдиної методології проведення контролю
Недоліки	– зростання бюрократизму, накопичення термінових питань, збільшення документації, досьє; – затримки в прийнятті рішень, особливо на робочому місці; – рішення приймаються тими, хто незнайомий з реальною ситуацією на підприємстві	– можливий тиск керівника структурного підрозділу на підлеглого; – відсутність єдиного підходу до проведення внутрішнього контролю; – у загальному випадку – великий час реакції системи на зовнішні впливи	– висока вартість упровадження служби внутрішнього контролю окремому структурному підрозділу

Тобто, служба внутрішнього контролю Укркоопспілки підзвітна з'їзду споживчої кооперації України, а у період між з'їздами Раді Укркоопспілки – такий тип підпорядкування дасть змогу забезпечити незалежність внутрішнього контролю товарів від впливу будь-яких осіб або організаційних систем, чим унеможливить різного роду вплив на напрями і способи використання результатів контролю.

Таким чином, визначивши, яку організаційну структуру матиме цей підрозділ необхідно вирішити наступне питання: як саме його побудувати.

Сметанко О. В. [225, с. 182–187] стверджує, що створення нової служби підприємства та її інтеграція в систему корпоративного управління може відбуватися декількома шляхами: планово (еволюційно) та інтенсивно (революційно).

Таким чином, пропонуємо, при започаткуванні служби внутрішнього контролю на торговельних підприємствах споживчої кооперації дану роботу проводити планово, керуючись еволюційним підходом, що передбачає такі етапи:

1. На зборах уповноважених виносяться рішення про створення служби внутрішнього контролю.

2. Відбувається формування нормативно-правової бази функціонування служби внутрішнього контролю.

3. Проводиться інтеграція служби внутрішнього контролю в загальну систему управління.

4. Здійснюється розробка, обговорення та затвердження:

- положення про службу внутрішнього контролю;
- визначення оперативних та стратегічних цілей служби;
- посадових інструкцій співробітників підрозділу із зазначенням їх спеціалізації, кваліфікаційних характеристик, прав та обов'язків штатного розкладу;
- плану і програми проведення внутрішнього контролю;
- внутрішніх робочих документів та форм звітності, а також терміни їх складання та подання;
- системи показників по оцінці діяльності служби внутрішнього контролю загалом та внутрішніх контролерів зокрема;
- інших внутрішніх регламентів.

5. Формується обліково-інформаційна та технічна бази для проведення нормальної діяльності служби внутрішнього контролю підприємства.

На нашу думку цей спосіб є найбільш прийнятним, оскільки за своєю сутністю не передбачає ніяких кардинально-різких дій управлінського персоналу, що дасть змогу виважено та обгрунтовано реалізувати ідею на практиці. Ще одним позитивним фактором у даному випадку є те, що працівники суб'єкта господарювання зможуть адекватно сприйняти зміни в організаційній структурі та звикнути до нових умов ведення своєї діяльності.

Слід звернути увагу на те, що наведений перелік етапів створення служби внутрішнього контролю не є вичерпним, і може бути доповнений та розширений в силу різних обставин, а тому, приймати його як єдино-вірний є не зовсім об'єктивним. Проте, варто розуміти, що запропоновані етапи є базовими та прийнятними у використанні, у тому випадку, коли служба внутрішнього контролю створюється планово (еволюційно).

У додатку У наведено розроблене типове положення про службу внутрішнього контролю, яке складається з таких структурних частин:

- I. Загальні положення.
- II. Статус і роль Служби.
- III. Цілі Служби.
- IV. Завдання Служби.
- V. Обсяги та напрями діяльності Служби.
- VI. Оформлення результатів внутрішнього контролю.
- VII. Супутні послуги Служби.
- VIII. Прикінцеві положення.

Запропоновані розділи є найбільш прийнятними саме підприємств споживчої кооперації.

Новостворений підрозділ підприємства має працювати не лише на виявлення та попередження правопорушень із товарами, а також він повинен орієнтуватися на необхідність внесення певних коректив, тобто, при виявленні ризиків чи інших несприятливих чинників, загроз для торговельного підприємства система внутрішнього контролю повинна вносити поправки та коригувати загальні тактику та стратегію подальших рішень керівного персоналу у питаннях управління товарами.

Оскільки, служба внутрішнього контролю не підпорядковується голові правління, то логічним є те, що він не має права і не повинен призначати (або впливати) на процес вибору осіб на посади внутрішніх контролерів товарів і як наслідок – не має права їх звільняти. Тому пропонуємо проводити підбір персоналу у службу внутрішнього контролю проводити у два етапи:

1. Проходження кваліфікаційних випробувань.
2. Виступ перед пайовиками в режимі «питання-відповідь».

Проходження кваліфікаційних випробувань внутрішніх контролерів товарних запасів може бути здійснено на базі відповідного навчального закладу: технікуми, коледжі, університети системи споживчої кооперації (спеціалізуються переважно на підготовці кадрів для даної системи відповідно до специфіки споживчої кооперації), або ж інших навчальних закладів України.

Наступний етап передбачає особисте представлення кандидатів працівникам підприємства та його пайовиками на відповідних дільницях. Відбувається знайомство з претендентом, розглядається його резюме, вивчаються мотиви на зайняття відповідної посади та проводиться співбесіда.

Нами розроблено внутрішній документ «Вимоги до професійної компетентності внутрішнього контролера товарів» (дод. Ф). Відповідно до цієї пропозиції, зборами уповноважених (делеговані пайовиками особи від кожного конкретного округу (ділянки)) приймається рішення про відповідність претендентів займати вакантну посаду.

Загалом, другий етап є важливим, оскільки пайовики особисто будуть приймати рішення про затвердження кандидатів. Досить показовим є те, що виборці можуть особисто знати претендентів за результатами їх діяльності на попередніх посадах (не важливо чи в системі споживчої кооперації, чи в інших структурах).

І останній, третій етап – це сам процес голосування за принципом один пайовик-один голос. Даний процес відбувається на відповідних зборах, легітимність яких визначається, за умови, що на них присутні не менше половини членів споживчого товариства кооперативної дільниці. Голосування відбувається за конкретну людину на визначену посаду.

Тобто, існує вакансія на посаду внутрішнього контролера товарів, і відповідно до того, скільки претендентів є на дану посаду, між ними відбувається конкурс, перемогу отримує той, хто набрав більшу кількість голосів.

Так як, посада є виборною, одночасно, необхідно передбачити максимальний термін її займання та встановити можливість обиратися одній особі не більше ніж на 2 терміни (10 років). Потім дати можливість контролеру обратись в інший

регіон або в інше споживче товариство. Це унеможливить «зв'язання» до посади на певній території та зловживання владою однією особою.

Таким чином, робота даного підрозділу буде прозорою та позбавленою корупційних ризиків. Ще однією обов'язковою умовою функціонування служби внутрішнього контролю є щорічне звітування перед пайовиками споживчого товариства про результати діяльності.

Для належного функціонування служби внутрішнього контролю обласної спілки споживчих товариств, пропонуємо внести відповідні поправки до її Статуту, а саме у частині розділу III «Органи управління і контролю споживспілки» наступними положеннями: «На загальних зборах членів споживчого товариства відбувається:

- затвердження примірного Положення про службу внутрішнього контролю;
- затвердження Посадової інструкції внутрішнього контролера товарів;
- вибір і формування кількісного та якісного складу служби внутрішнього контролю».

З метою забезпечення реальної, а не формальної незалежності створеного підрозділу необхідно передбачити і окреме джерело його фінансування. Тобто, створити спеціальний фонд, з якого буде виплачуватись заробітна плата контролерам. Для цього у Статуті у розділі V «Економічна і соціальна діяльність споживспілки» пропонуємо одним із напрямів використання доходів (чистого прибутку) після розрахунків із бюджетом розглядати поповнення фонду для покриття витрат, пов'язаних із утриманням служби внутрішнього контролю (внутрішнього контролера товарних запасів). Одночасно, з цим, даний підрозділ може самостійно заробляти кошти: надання консультаційних послуг; проведенням перевірок в інших споживчих товариствах або інших суб'єктах господарювання, організацією науково-методичних семінарів (тренінгів), та іншими видами діяльності не забороненими законодавством.

Запропонований напрям розвитку системи внутрішнього контролю за ризик-орієнтованим підходом, передбачає дотримання єдино-затвердженої системи (порядку) класифікації об'єктів внутрішнього контролю із врахуванням вірогідності настання різного роду ризиків з метою визначення періодич-

ності планових перевірок, дотримання положень нормативно-правових актів.

Запровадження ризик-орієнтованого підходу до процесу здійснення контролю дозволяє:

- забезпечити умови пропорційності у плануванні контролю відповідно до інтенсивності настання ризику;
- зменшення кількості перевірок на об'єктах із низьким рівнем ризику;
- переорієнтація контрольної роботи на об'єкти, де імовірність виникнення ризику висока;
- зміна існуючого підходу до визначення періодичності проведення планових перевірок, узявши за основу визначення категорії ризику;
- виключення з плану перевірок соціально-відповідальних суб'єктів господарювання;
- стимулювання суб'єктів господарювання до дотримання вимог нормативно-правових актів, результатом чого стане зниження періодичності і кількості перевірок.

Служба внутрішнього контролю повинна складати плани перевірок підприємств та організацій, за якими вона здійснює нагляд. У випадку започаткування ризик-орієнтованого підходу стає можливим формування таких планів відповідно до групи ризику та результатів попередніх перевірок.

Для кожного суб'єкта господарювання встановлюється своя періодичність перевірок. Так, для підприємств з високим ступенем ризику плануються часті перевірки, із середнім – періодичні, а з низьким – з дуже низькою частотою.

Слід зазначити, що рішення, стосовно віднесення підприємства до конкретної категорії є суб'єктивним, оскільки базується на професійній думці внутрішнього контролера, який виконує роль своєрідного куратора підконтрольного йому підприємства, оскільки акумулює всю інформацію про функціонування суб'єкта господарювання, що в свою чергу дозволяє здійснювати контроль комплексно та, практично, у режимі реального часу, а також своєчасно реагувати та приймати управлінські рішення.

Пропонуємо новоствореній службі проект плану роботи з перевірок підконтрольних суб'єктів (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – План роботи служби внутрішнього контролю з перевірки стану та руху товарів на 2021 рік

Об'єкт контролю	Завдання	Форма контролю	Методи	Виконавець	Періодичність	Коментар/Відмітка про здійснення
1. Васильківське СТ						
1.1. Магазин № 1	Дослідження стану та руху товарів	Документальна та тематична перевірка, тестування	Документального та фактичного контролю	Марчук В. О.	1 раз у місяць	Додатково запрошити технолога для перевірки відділу «виробництво»
1.2. Магазин «Мрія»				Лях Н. І.	Постійно	Можливий спротив персоналу у процесі забезпечення допуску

Джерело: складено авторами.

Передбачається, що даний документ складатиметься на рік і затверджується на початку кожного нового звітного періоду. Проте, так як необхідно дотримуватись принципу раптовості – можуть затверджуватися і тактичні плани. Даний підхід дозволить унеможливити завчасного попередження та «підготовки» запланованого об'єкту до проведення контрольних дій.

Для унеможливлення маніпуляцій як із самим процесом внутрішнього контролю товарів, так і з отриманими результатами, ми пропонуємо запровадити регіональний обмін контролерами, тобто, при перевірці діяльності служби внутрішнього контролю одного регіону (області) запрошувати фахівця із іншої області, це дасть можливість виключити фактор впливу вищого керівництва досліджуваного суб'єкта господарювання на перевіряючого та забезпечить повноцінне виконання одного із елементів системи внутрішнього контролю, а саме: моніторингу заходів контролю. Одночасно з цим, доречним було б системі споживчої кооперації, в цілому, запровадити у свою діяльність ще й систему електронного розподілу контролерів товарів між регіонами, щоб максимально, на скільки це можливо, виключити людський фактор, залишивши певні «домовленості», а значить, і корупційні складові поза зоною доступу.

Основним недоліком, за таких умов, організації служби, є збільшення витрат на відрядження та проведення внутрішнього контролю за результатами діяльності внутрішніх контролерів товарів у структурних підрозділах.

Проте, і в даній ситуації, реальним видається запропонувати для оперативного виявлення помилок у структурних підрозділах, наступне: менеджмент головного управління може здійснювати як особисті інспекційні поїздки, так і скористатися дистанційним контролем, що передбачає дослідження звітної документації, використання електронної пошти та дослідження інформації, що сформована в умовах хмарних технологій.

Таким чином, внутрішній контроль товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації можна організовувати та розглядати із двох позицій: як частину бізнес-процесу (складову окремих господарських операцій), так і як певну надбудову над ними.

Найбільшого ефекту від системи внутрішнього контролю можна досягти, коли ним займається або ж спеціально створений підрозділ, або окрема людина, оскільки, лише за такої умови, вдасться ефективно провести контроль за діяльністю кожного конкретного підрозділу організації, роботою його

керівництва по здійсненню окремих бізнес-процесів та дотриманню регламентів. За ефективністю внутрішнього контролю товарів можна визначити загальну результативність управління і діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації.

Зазначимо, що система внутрішнього контролю товарів торговельних підприємств споживчої кооперації є новою та потребує відповідних кваліфікаційних характеристик та знань персоналу. Тому, на перших етапах процес створення внутрішнього контролю на підприємстві можна організувати різними шляхами.

Так, для прикладу, якщо підприємство за своєю характеристикою відноситься до класу середнього бізнесу, то доцільно використати структурно-функціональну модель служби внутрішнього контролю, яка передбачає створення регламентних документів відносно її взаємозв'язку з іншими структурними підрозділами організаціями у питаннях проведення процесу внутрішнього контролю.

З метою ефективної її організації функція контролю може бути передана зовнішнім виконавцям на аутсорсинг або косорсинг. Аутсорсинг передбачає повну передачу функцій внутрішнього контролю товарів у рамках господарюючого суб'єкта спеціалізованій компанії або посереднику-консультанту, а косорсинг передбачає поділ функцій між відповідальними службами компанії і зовнішньої спеціалізованої організації, яка залучається на стадії постановки внутрішнього контролю (у т. ч. і товарних запасів). Це допоможе споживчій кооперації в процесі модернізації своєї роботи врахувати та мінімізувати головний стримуючий фактор – спротив персоналу до нововведень, урахувавши при цьому їх менталітет.

Отже, сучасна система внутрішнього контролю товарів торговельного підприємства споживчої кооперації – це ієрархічно побудована головою правління постійно діюча багаторівнева система оперативного виявлення та попередження правопорушень, зловживань, шахрайства, помилок та інших неправомірних дій та ризиків із боку як власних працівників, так і сторонніх осіб. Наявність обов'язкового зворотного зв'язку, як універсального засобу отримання інформації у функціонуванні системи внутрішнього контролю, допомагає виявляти помилки і недоліки в господарській діяльності підприємства, сприяючи зростанню і її ефективності господарюванню, шляхом прийняття відповідних управлінських рішень вищим керівництвом.

ВИСНОВКИ

Торговельна галузь займає одне з провідних місць в економіці країни. Торговельні підприємства споживчої кооперації є активними учасниками ринку, що потребує від них адекватного реагування на мінливе бізнес-середовище їх функціонування. Сутність споживчої кооперації та особливості організаційного характеру визначають її важливу соціально-економічну роль, а особливості діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації, необхідність підвищення ефективності функціонування зумовлюють пошук нових, прогресивних підходів до побудови обліку і внутрішнього контролю товарів.

Товари є невід'ємною складовою активів досліджуваних суб'єктів господарювання та забезпечують конкурентну, стабільну, ефективну, безперебійну і ритмічну діяльність торговельного підприємства, певною мірою, гарантуючи його економічну безпеку. З метою вдосконалення термінологічного апарату обґрунтовано авторське визначення поняття «товари торговельних підприємств споживчої кооперації». Запропоноване тлумачення поглиблює теоретико-методичні основи їх обліку і контролю відповідно до галузевої специфіки господарської діяльності таких підприємств.

Важливою передумовою раціональної організації як фінансового, так і внутрішньо системного обліку наявності та руху товарів, а також здійснення внутрішнього контролю, є економічно обґрунтована їх класифікація, адже, вона створює основу для належного їх планування, обліку, аналізу, контролю й управління ними. Авторами доведено відсутність єдиного методичного підходу до виокремлення класифікаційних ознак товарів і запропоновано розширити класифікаційний ряд.

Організація обліку на торговельних підприємствах споживчої кооперації потребує вдосконалення з огляду на сучасні управлінські концепції. Обґрунтовано необхідність виокремлення методичного та організаційно-технічного аспектів формування облікової політики.

Дослідження процесу формування та використання облікової інформації про стан і рух товарів у процесі управління дало змогу визначити її як головну інформаційну основу їх внутрішнього контролю. Оскільки на законодавчому рівні тлумачення облікової інформації відсутнє, авторами запропоноване таке

визначення дефініції «облікова інформація»: це частина інформаційного забезпечення підприємства у формі внутрішніх і зовнішніх документованих даних у грошовому вираженні про діяльність суб'єкта господарювання, створена в системі обліку, яка відображає стан і зміни об'єктів обліку, та може бути використана у різних сферах господарської діяльності та має безпосереднє значення для процесу управління» з подальшим внесенням доповнення до ст. 10 розд. II Закону України «Про інформацію».

Використання постачальником сучасних маркетингових технологій здатне не тільки принести додатковий дохід торговельному підприємству, а й створити проблеми юридичного й організаційного характеру. Торговельним підприємствам споживчої кооперації доцільно активно впроваджувати мерчандайзинг постачальників як основний інструмент трейд-маркетингу. Авторами розроблено порядок документування і обліку таких операцій, типові регламентні та робочі документи, які полегшать роботу персоналу підприємства та унеможливають викривлення інформації.

Для торговельних підприємств споживчої кооперації розроблено рекомендації щодо аналітичного обліку товарів у частині отриманих акційних товарних запасів від постачальників через відкриття додаткових субрахунків до рахунку 28 «Товари», що сприятиме уточненню облікових даних і поліпшить процес відстеження кількості додатково отриманого товару, тим самим, допомагаючи формувати релевантну інформацію для здійснення ефективного управління.

Удосконалення технології збору та обробки облікової інформації про використання й управління товарами передбачає впровадження сучасних комп'ютерно-інформаційних систем на районних і сільських рівнях, проведення навчання та перекваліфікації персоналу. Доведено перспективність використання «хмарних технологій» у практичній діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації, розроблено рекомендації по вдосконаленню програмного комплексу «УКС-Маркет» через доповнення нових трьох модулів у його складі.

Розроблена матриця SWOT-аналізу може бути використана для прийняття рішень щодо коригування діяльності досліджуваних суб'єктів відповідно до виявлених можливостей і загроз. Розроблено методичні підходи до здійснення внутрішнього

контролю товарів із урахуванням системи ризиків діяльності торговельних підприємств споживчої кооперації. На таких підприємствах найпоширенішими формами контролю товарів є ревізія, тематична та документальна перевірки. Документальну перевірку визначено як уніфіковану форму внутрішнього контролю, а ревізію – як внутрішньовідомчу перевірку. Вивчення практичного досвіду внутрішнього контролю товарів і пов'язаних із ними господарських операцій на досліджуваних підприємствах дало змогу згрупувати основні порушення, які можуть бути виявлені під час його проведення.

Цілісна система внутрішнього контролю товарів запасів є постійно діючою багаторівневою системою із обов'язковим зворотним зв'язком, заходами оперативного виявлення і попередження правопорушень, зловживань, шахрайств, помилок та інших неправомірних дій і ризиків під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. При її створенні доцільно керуватися моделлю COSO, оскільки вона є найбільш придатною для суб'єктів із розгалуженою та складною організаційною структурою, до якої належить система споживчої кооперації.

Обґрунтовано основні етапи створення служби внутрішнього контролю на основі еволюційного підходу з урахуванням організаційної структури підприємства. Запропоновано порядок відбору і затвердження персоналу такого підрозділу. Розроблено примірне Положення про службу внутрішнього контролю, надано пропозиції до започаткування регіонального обміну контролерами, запровадження електронної системи їх розподілу, що унеможливить суб'єктивний вплив на процес перевірки. Для надання реальної незаангажованості створеній службі потрібно забезпечити незалежність в організаційній структурі підприємства, виключити вплив контрольованого управлінського персоналу та передбачити окреме джерело фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акулов А., Малыхин Д., Малюта Н., Рыжих Н. К вопросу о стандартизации процессов управления рисками и внутреннего контроля. URL: http://www.iiaru.ru/inner_auditor/publication/member_articles/rm_standard/ (дата звернення: 03.02.2020).
2. Amazon уходит в отрыв на рынке IaaS/PaaS. PC Week/RE. URL: <http://www.pcweek.ru/its/article/detail.php?ID=155232> (дата звернення: 10.04.20)
3. Алборов Р. А. Выбор учетной политики предприятия. Принципы и практические рекомендации: (основы разработки, проект, комментарии к проекту) : монография. Москва: АО «Дис», 1995. 88 с.
4. Алборов Р. А. Управленческий учет затрат по центрам ответственности в производственных организациях : монография. Ижевск : Изд-во «Удмуртский университет», 2013. 108 с.
5. Андреев В. Д., Борознов И. А., Лисин Г. Н. Ревизия и контроль в потребительской кооперации : учебник. Москва, 1987. 328 с.
6. Анна Выручаева. Постановка внутреннего контроля операций по МСФО. URL: http://gaap.ru/articles/Postanovka_vnutrennego_kontrolya_operatsiy_po_MSFO/ (дата звернення: 21.05.19).
7. Аудит : підручник / О. А. Петрик, В. О. Зотов, Б. В. Кудрицький та ін. Київ, 2015, 504 с.
8. Аудит : практикум / О. А. Петрик, В. О. Зотов, Б. В. Кудрицький та ін. Київ, 2011, 364 с.
9. Багрій К. Л. Важливість проведення внутрішньогосподарського контролю в сучасних кризових умовах господарювання. *Економічні науки. Сер. Облік і фінанси*. 2012. Вип. 9(1). С. 29–35. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2012_9\(1\)_6.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2012_9(1)_6.pdf) (дата звернення: 18.02.19).

10. Бакун Ю. В. Облік, аналіз та аудит запасів на підприємствах торгівлі : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04. Київ, 2002. 252 с.
11. Безверхий К. В. Економічна сутність обліково-звітної інформації та теоретичні концепції її удосконалення. *Вісник ЖДТУ. Сер. Економічні науки*. 2013. № 1 (63). С. 18–24.
12. Бенько М. М. Структурний та функціональний аспекти організації бухгалтерського обліку в торгівлі в умовах автоматизації. *Ефективна економіка*. 2011. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=521> (дата звернення: 24.03.2015).
13. Бизнес. Оксфордский толковый словарь. Свыше 4000 понятий. Москва : Прогресс-Академия, Изд-во РГГУ, 1995. 752 с.
14. Білик І. І. Оцінювання і регулювання товарних запасів в дистрибуційній мережі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Львів, 2009. 20 с.
15. Білоусько В. С., Беленкова М. І. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. Вид. 3-тє, перероб. і допов. Київ, 2007. 423 с.
16. Білуха М. Т. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. Київ : Вид-во КНТЕУ, 2000. 692 с.
17. Блинова У. Ю. Контроль в системе антикризисного менеджмента. *Аудит и финансовый анализ*. 2005. № 1. С. 146–161.
18. Бобиль В. В. Організація внутрішньогосподарського контролю запасів на підприємствах залізничного транспорту в сучасних умовах господарювання. *Зб. наук. праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. акад. В. Лазаряна*. 2013. Вип. 6. С. 44–49.
19. Богацька Н. М. Управління товарними запасами в роздрібних торговельних підприємствах : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05. Київ, 2006. 217 с.
20. Большая экономическая энциклопедия / Т. П. Варламова и др. Москва, 2008. 816 с.

21. Большой толковый словарь бизнеса: Русско-аглийский, англо-русский / Кристофер Пасс и др. Москва, 1998. 688 с.
22. Большой экономический словарь. Москва : Институт новой экономики, 2010. 1472 с.
23. Бондар М. І. Аудит в АПК : навч.-метод. посіб. Київ : КНЕУ, 2009. 269 с.
24. Бровко О. Т. Облік та внутрішній аудит в управлінні товарними запасами підприємств роздрібної торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Київ, 2012. 21 с.
25. Булкот Г. В. Внутрішньогосподарський контроль. Практикум : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2015. 169 с.
26. Бутинець Т. А. Розвиток науки господарського контролю: проблеми теорії, методології, практики : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2011. 772 с.
27. Бутинець Ф. Ф., Жиглей І. В., Замула І. В. Особливості бухгалтерського обліку в торгівлі: підручник. Вид. 3-є, перероб. і допов. Житомир, 2007. 280 с.
28. Бутинець Ф. Ф., Малюга Н. М. Бухгалтерський облік в торгівлі : підручник. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Житомир, 2002. 576 с.
29. Бутинець Ф. Ф., Малюга Н. М. Бухгалтерський облік : облікова політика і план рахунків, стандарти : кореспонденція рахунків, звітність. Житомир, 2000. 480 с.
30. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський словник. Житомир : Рута, 2001. 224 с.
31. Бутинець Ф. Ф., Малюга Н. М. Особливості бухгалтерського обліку в торгівлі. Курс лекцій : навч. посіб. Житомир, 2000. 608 с.
32. Бутинець Ф. Ф. Фінансовий облік: підручник. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Ж., 2006. 525 с.
33. Бутинець Ф. Ф. Предмет и объекты контроля в сельскохозяйственных предприятиях : учеб. пособ. Киев, 1976. 108 с.
34. Бухгалтерський облік : навч. посіб. / Ю. А. Верига, М. О. Виноградова, Т. В. Гладких та ін. Київ, 2008. 396 с.
35. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів /

- Ф. Ф. Бутинець та ін. ; за ред. Ф. Ф. Бутинця. Вид. 6-те, перероб. і допов. Житомир, 2005. 756 с.
36. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI 207 (із змінами та доповненнями) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 08.10.15).
 37. Вавдійчик І. М. Управління товарними ресурсами підприємств роздрібної торгівлі : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Київський національний торговельно-економічний університет. Київ, 2015. 285 с.
 38. Валеви́ч Р. П., Давыдова Г. А. Экономика торговой организации : учеб. пособ. Минск, 2008. 371 с.
 39. Васильева И. Первичные документы : порядок заполнения. Харьков», 2006. 200 с.
 40. Васин Ф. П. Управленческий учет : учеб. пособ. Москва, 1997. 98 с.
 41. Вахрушина М. А. Бухгалтерский управленческий учет : учеб. для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям. Изд. 8-е, исправ. Москва, 2010. 570 с.
 42. Велш Глен А., Шорт Деніел Г. Основи фінансового обліку / пер. з англ. О. Мінін, О. Ткач. Київ : Основи, 1999. 943 с.
 43. Борис Мартос і його праця про ревізію / О. О. Нестуля, М. В. Аліман, Ю. А. Верига ; за заг. ред. О. О. Нестуля. – Полтава : ПУЕТ, 2019. – 227 с.
 44. Верига Ю. А., Соболев Г. О. Словник нормативних термінів з фінансового контролю. Київ, 2014. 168 с.
 45. Вісті Центральної спілки споживчих товариств України : доп. І. Гороховського на третіх зборах Ради Укркоопспілки. 2016. № 14 (1243). С. 2–4.
 46. Власова Н. О., Клочкова О. В. Роздрібні торговельні мережі: регіональні фактори розвитку : монографія. Харків, 2012. 255 с.
 47. Внутрішній контроль та аудит у секторі державного управління України та європейський досвід / П. П. Андреев та ін. Київ, 2011. 120 с.

48. Внутрішня торгівля України: проблеми і перспективи розвитку : монографія / І. М. Копич та ін. ; за ред. В. В. Апопія, П. Ю. Балабана. Львів, 2014. 565 с.
49. Вороная Н., Свіріденко А., Солошенко Л., Дзюба Н. Облік у торгівлі. *Податки та бухгалтерський облік. Спецвипуск*. 2012. № 4. С. 1–128.
50. Воронко Р. М., Грезенталь В. О. Класифікація товарних запасів на підприємствах роздрібної торгівлі. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2012. Вип. 22.7. С. 164–168.
51. Вуйців М. М. Розвиток функції контролю при впровадженні інтегрованих інформаційних систем. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. №4 (130). С. 266–276.
52. Гаврилюк В. М., Жука В. М., Михайлов М. Г. Облікова політика підприємства: навч. посіб. Київ, 2007. 326 с.
53. Голов С. Ф. Управлінський облік: підручник. Изд. 3-е. К., 2006. 704 с.
54. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (із змінами та доповненнями) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 14.06.20).
55. Грінько А. П., Івченко Л. В. Роль товарних запасів на підприємствах торгівлі та їх класифікація в цілях бухгалтерського обліку. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2008. Вип. 2. Ч. 1. С. 89–94.
56. Гуйда Л. Як підготувати наказ про облікову політику підприємства. *Український бухгалтерський тиждень Дебет-Кредит*. 2001. № 3 URL: <http://dtkt.com.ua/debet/ukr/2001/03/03pr4.html> (дата звернення: 07.10.15)
57. Гуйда Л. Як правильно налагодити документообіг на підприємстві. *Український бухгалтерський тиждень Дебет-Кредит*. 2000. № 41 URL: <http://dtkt.com.ua/debet/ukr/2000/41/41pr3.html> (дата звернення: 11.11.19).
58. Гуцаленко Л. В., Коцупатрий М. М., Марчук У. О. Внутрішньогосподарський контроль : навч. посіб. К., 2014. 496 с.
59. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 19.12.2017).

60. Дікань Л. В. Контроль і ревізія: навч. посіб. Вид. 2-е., перероб. і допов. Харків : Вид. ХНЕУ, 2006. 394 с.
61. Должанський А. М., Кузів М. А. Економічна суть товарних запасів в оптовій торгівлі. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2013. Вип. 23.4. С. 163–169.
62. Дроздова О. Г. Бухгалтерський облік і контроль руху товарів: організація і методика : автореф. дис. ... канд. екон. Наук : 08.00.09. Житомир, 2013. 20 с.
63. Друри К. Управленческий и производственный учет : учебник / пер. с англ. К. Друри. Изд. 6-е. Москва : Юнити-Дана, 2007. 1401 с.
64. Евдокимова А. В., Пашкина И. Н. Внутренний аудит и контроль финансово-хозяйственной деятельности организации. М., 2009. 325 с.
65. Економіка від А до Я : понятійно-термінолог : словник / О. В. Куроченко та ін. Київ, 2008. 368 с.
66. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А., Юрій С. І. Львів : Світ, 2005. Т. 1. 616 с.
67. Енц Г. П. Контроль и ревизия : учеб. пособ. Сыктывкар, 2014. Ч. II. 232 с.
68. Жарікова О. О. Облік і контроль необоротних активів судноремонтних підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ, 2013. 363 с.
69. Завгородній В., Сопко В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу : підручник. Київ, 2000. 260 с.
70. Занько Б. М. Облік, аналіз та аудит товарних запасів на підприємствах торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04. Київ, 2001. 20 с.
71. Зарудна Н. Я. Облікова політика пивоварного підприємства у сфері постачання. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Серія Економічні науки*. 2014. вип. 26. С. 158–165.

72. Зоріна О. А. Фінансовий облік та внутрішній аудит товарних запасів в оптовій торгівлі України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04. Львів, 2005. 21 с.
73. Ивашкевич В. Б. Бухгалтерский управленческий учет : учебник. Изд. 2-е, перераб. и доп. М., 2011. 576 с.
74. Івахненко С. В. Інформаційні технології в аудиті та внутрішньогосподарському контролі : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.09. Київ, 2011. 577 с.
75. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку і аудиту : навч. посіб. Вид. 4-те, випр. і доопр. Київ, 2008. 343 с.
76. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту : навч. посіб. Київ, 2003. 349 с.
77. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 25.03.2020).
78. Інструкція про облік роздрібного товарообороту і товарних запасів : Наказ Держкомстату України від 28. 12. 1996 р. № 389. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/1996/389/metod.htm (дата звернення: 09.10.2019).
79. Інструкція про порядок здійснення державного метрологічного нагляду за кількістю фасованого товару в упаковках (ПМУ 17-2000) : Наказ Держстандарту України від 17.05.2000 р. № 314 (із змінами та доповненнями). URL: <http://ukraine.uapravo.net/data/base49/ukr49720.htm> (дата звернення: 16.09.2019).
80. Как работают облачные технологии? *Неро Хелп* : веб-сайт. URL: <http://nerohelp.info/1136-ct-w.html> (дата звернення: 18.05.2019).
81. Карпенко Є. А., Івченко Є. І. Концептуальні основи внутрішнього контролю процесно-орієнтованого управління підприємствами. *Економічний аналіз : збірник наукових*

праць Тернопільського національного економічного Університету. 2011. № 8. С. 180–184.

82. Концепція розвитку внутрішньої торгівлі України : постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 1997 р. № 1449. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1449-97-%D0%BF> (дата звернення: 26.08.2019).
83. Корчагіна В. Г. Облікова політика як складова системи управління підприємством. *Вісник університету «Україна»*. 2011. № 1. С. 186–190.
84. Костяник Н. В. Облік товарних запасів в умовах інформаційних мережових технологій: організація та методика : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Львів, 2013. 20 с.
85. Костяник Н. В. Розвиток форм обліку з використанням інформаційних комп'ютерних технологій. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 8. С. 259–265.
86. Коцупатрий М. М., Бірюк О. Г. Облікова політика підприємства : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ, 2010. 273 с.
87. Кошеленко С. В. Управління запасами товарно-матеріальних цінностей підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Київ, 2008. 19 с.
88. Крещенко О. Класифікація товарних запасів у ритейлі в умовах застосування категорійного менеджменту. *Схід*. 2014. № 1 (127). С. 55–61.
89. Крещенко О. В. Управління товарними запасами торговельного підприємства за категорійним менеджментом : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Донецьк, 2014. 21 с.
90. Круглова О. А. Ефективність управління товарними запасами у підприємствах роздрібної торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05. Харків, 2002. 17 с.
91. Кузьминский А. Н., Сопко В. В. Организация бухгалтерского учета и анализа хозяйственной деятельности. Київ, 1986. 256 с.
92. Кузьмінський Ю. А. Автоматизація оперативного обліку та контролю міжнародних економічних операцій : монографія. Київ : КНЕУ, 2001. 268 с.

93. Кулик В. А. Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку : монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2014. 373 с.
94. Кундря-Висоцька О. П. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ, 2004. 303 с.
95. Кутер М. И. Теория бухгалтерского учета. Изд. 2-е, перероб. и доп. Москва, 2002. 640 с.
96. Лаврик Г. В. Людиномірність політики сприяння розвитку кооперації. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 17–22.
97. Лагоцький Т. Я. Математичні методи в управлінні запасами складських та гуртових підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.03.02. Львів, 2006. 19 с.
98. Лень В. С., Гливенко В. В. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика : навч. посіб. Київ, 2004. 576 с.
99. Ловінська Л. Г. Оцінка в бухгалтерському обліку : монографія. Київ : КНЕУ, 2006. 256 с.
100. Мазаракі А. А. Економіка торговельного підприємства: підручник для вузів. Київ : Хрещатик, 1999. 800 с.
101. Максимова В. Ф. Контроль і ревізія : навч. посіб. Одеса, 2003. 334 с.
102. Малюга Н. М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2005. 547с.
103. Маркс К. Капітал: критика політичної економії / пер. І. І. Степанова-Скворцова, перевір. і виправ. Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1954. 790 с.
104. Матеріали П'ятих зборів Ради Укоопспілки дев'ятнадцятого скликання, 21 листопада 2007 року. Київ, 2007. 116 с.
105. Матеріали третіх зборів Ради Укоопспілки шістнадцятого скликання. 15 березня 1995 р. – Київ : Укоопспілка, 1995. – 135 с.
106. Матеріали XXI (позачергового) з'їзду споживчої кооперації України 4 жовтня 2012. Центральна спілка споживчих товариств УКООПСПІЛКА. Київ, 2012. 79 с.

107. Матієнко-Зубенко І. І., Поддубна Н. М. Особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій роздрібними торговельними підприємствами споживчої кооперації України. *Трансформаційні перетворення обліково-аналітичного забезпечення управління в умовах євроінтеграційних процесів* : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 110-річчю ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана» та 20-річчю Федерації професійних бухгалтерів і аудиторів України; 25 листопада 2016 р. Київ : КНЕУ, 2016. С. 383–385.
108. Матієшин М. М. Обліково-аналітичне забезпечення процесу експлуатації основних засобів будівельних підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Івано-Франківськ, 2015. 351 с.
109. Мачуга Р. І. Віртуалізація і хмарні технології в обліку: далеке майбутнє чи реальне сьогодення. *Ефективна економіка*. 2013. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2008> (дата звернення: 11.07.2017).
110. Мельник В. М., Пантелеєв А. С., Звездин А. Л. Ревизия и контроль : учеб. пособие. Москва, 2004. 520 с.
111. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів : наказ М-ва фінансів України від 10.01.2007 р. № 2 (із змінами та доповненнями). URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=293629 (дата звернення: 28.06.2016).
112. Методичні рекомендації з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності : Наказ М-ва економіки України від 02.03.2010 № 226. URL: <http://document.ua/pro-vnesennja-zmin-do-metodichnih-rekomendacii-zformuvannja-doc19504.html> (дата звернення: 23.06.2020).
113. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства : Наказ М-ва фінансів України 27 червня 2013 р. № 635. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=382876 (дата звернення: 24.06.2020).

114. Мишин Ю. А. Управленческий учет: управление затратами и результатами производственной деятельности : монография. Москва : Дело и Сервис, 2002. 176 с.
115. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси» Стандарт Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2012 р. (із змінами та доповненнями). URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/archive/docview?typeId=237417&sortBy=1&orderBy=1&docs_stind=51 (дата звернення: 14.10.2020).
116. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки». URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/929_020 (дата звернення: 19.11.2015).
117. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг : видання 2016–2017 року, частина 1 / пер. з англ. мови. Міжнар. федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України. Київ, 2016. 1142 с.
118. Міщенко С. М. Облікова політика в системі управління банком : автореф. дис. ... канд. екон. наук. : 08.06.04. Київ, 2004. 21 с.
119. Міщук І. П., Рижкова О. В. Формування ефективної політики управління товарними запасами торговельного підприємства. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2012. Вип. 22.3. С. 297–302.
120. Мочерний С. В. Економічна теорія : навч. посіб. Київ : Видавничий центр «Академія», 2005. 640 с.
121. Муравський В. В. Вплив застосування хмарних комунікацій на централізацію обліку. *Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: проблеми теорії та практики* : матеріали Міжн. наук.-практ. інтернет-конф., 20–23 жовт. 2014 р. Полтава : ПУЕТ, 2014. С. 266-269.
122. Муравський В. В. Облік і аналіз руху товарів з використанням інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Львів, 2012. 21 с.

123. Нападовська Л. В. Управлінський облік. Київ : Книга, 2004. 544 с.
124. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва Фінансів України від 07.02.2013 № 73 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 13.04.2020).
125. Нестеренко О. О. Облік та внутрішній аудит товарних операцій у підприємствах роздрібної торгівлі : дис. ... канд. екон. наук. : 08.00.09 / Харк. держ. ун-т. харчування та торгівлі. Харків, 2011. 291 с.
126. Новицька Н. В. Облік і аудит розрахунків по товарним операціям : автореф. дис. ... канд. екон. Наук : 08.00.09. Харків, 2012. 23 с.
127. Нормативні акти та методичні рекомендації Укркоопспілки. Том I. – Київ, 2015 р. – 433 с.
128. О бухгалтерском учете : Федеральный закон от 06.12.2011 № 402-ФЗ. URL: <http://base.garant.ru/70103036/> (дата звернення: 17.04.2020).
129. Озеран В. Організаційні аспекти реформування бухгалтерського обліку в споживчій кооперації України. *Проблеми формування ринкової економіки : зб. наук. пр. Спецвипуск. Проблеми трансформації бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту в системі міжнародних стандартів*. Київ, 2001. С. 227–230.
130. Оксфордская иллюстрированная энциклопедия : в 9 т. / пер. с англ. Москва, 2000. Т. 7. 416 с.
131. Олініченко К. С. Товарні запаси в роздрібних торговельних підприємствах. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2011. Вип. 1. С. 422–430. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/esprstp_2011_1_62.pdf (дата звернення: 12.12.2016).
132. Осмятченко В. О. Бухгалтерський облік в умовах застосування інформаційних технологій : монографія. Київ : КНЕУ, 2010. 263 с.

133. Основи архівно-комп'ютерної форми обліку / М. Ф. Кропивко та ін. ; за ред. П. Т. Саблука. Київ, 2004. 126 с.
134. Основи бюджетування : навч. посіб. / М. Д. Білик та ін. Київ, 2009. 454 с.
135. Основи бюджетування : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Л. П. Батенко та ін. Київ, 2010. 202 с.
136. Особливості інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків в організаціях, підприємствах і установах споживчої кооперації України : Постанова п'ятих зборів Ради Укоопспілки шістнадцятого скликання 18.04.1996. URL: <http://www.uazakon.com/document/spart91/inx91708.htm> (дата звернення: 29.03.2017).
137. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 27.09.2020).
138. Палий В. Ф., Вандер Вил Р. Управленческий учет. Москва, 1997. 480 с.
139. Пантелєєв В. П. Аудит. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2008. 400 с.
140. Пантелєєв В. П. Конспект лекцій з курсу Аудит. Київ : КІІМ, 2005. 297 с.
141. Пархоменко В. Розвиток бухгалтерського обліку: від реформування до адаптації та застосування. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2009. № 8–9. С. 3–21.
142. Петренко С. М. Внутрішній контроль: проблеми інформаційного, організаційного та методологічного розвитку : монографія. Донецьк : Світ книги, 2013. 503 с.
143. Петренко Н. І., Філозопа О. В. Правова основа організації внутрішнього аудиту в Україні. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. *Міжнар. зб. наук. праць. Сер. Бухгалтерський облік, контроль і аналіз*. 2010. Вип. 1 (16). С. 219–228.
144. Петрик О. А. Аудит: методологія і організація : монографія. Київ : КНЕУ, 2003. 260 с.

145. Петрик О. А. Напрями аудиту доходів торгових підприємств: вплив галузових особливостей. *Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. до 20-річчя кафедри обліку і аудиту ІФНТУНГ, 16–17 жовт. 2015 р., Івано-Франківськ: Вид-во ІФНТУНГ, 2015. С. 232–234.
146. Петрик О. А., Савченко В. Я., Свідерський Д. Є. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності: навч. посіб. Київ, 2008. 472 с.
147. Петрук О. М. Гармонізація національних систем бухгалтерського обліку: монографія. Житомир, 2005. 420 с.
148. Петрук О. М. Облікова політика підприємства в системі регулювання бухгалтерським обліком. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. Сер. Бухгалтерський облік, контроль і аналіз*. 2005. Вип. 3. С. 133–153.
149. Плєскач В. Л., Затонацька Т. Г. Електронна комерція: підручник. Київ, 2007. 535 с.
150. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 13.08.2016).
151. Поддубна Н. М. Автоматизація торгівлі та обліку: вплив на конкурентоспроможність підприємства. *Стратегія та механізми прискореного інноваційного розвитку економіки України на засадах соціально-екологічної відповідальності*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 29–30 жовт. 2014 р., Вінниця / М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. Д.: НГУ, 2014. С. 106–110.
152. Поддубна Н. М. Використання хмарних технологій в обліку роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації: міф чи реальність? *Фінансово-економічний розвиток України в умовах євроінтеграції*: зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 25 березня 2015 р. Львів: ЛКА, 2015. С. 96–98.

153. Поддубна Н. М. Внутрішній контроль в системі управління торговельним підприємством. *Менеджмент розвитку соціально-економічних систем у новій економіці* : Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 травня 2015 року. Полтава : ПУЕТ, 2015. С. 230–232.
154. Поддубна Н. М. Внутрішній контроль і ревізія товарних запасів у роздрібних торговельних підприємствах споживчої кооперації. *Сучасні кризові явища в економіці і проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством* : Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 червня 2015 р. Луцьк : РВВ Луцького НТУ, 2015. С. 166–169.
155. Поддубна Н. М. Внутрішній контроль у роздрібних торговельних підприємствах споживчої кооперації: особливості побудови та здійснення. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Сер. Економічні науки*. 2015. Вип. 27. С. 268–277.
156. Поддубна Н. М. Застосування закордонного досвіду удосконалення внутрішнього контролю на роздрібних торговельних підприємствах споживчої кооперації. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності* : Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 10–12 грудня 2014 р. Кременчук : КрНУ, 2014. С. 204–206.
157. Поддубна Н. М. Інформаційні системи і технології обліку товарних запасів роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації. *Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: проблеми теорії та практики* : Матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції, 20–23 жовтня 2014 р. Полтава : ПУЕТ, 2014. С. 269–272.
158. Поддубна Н. М. Організація внутрішнього контролю на підприємствах споживчої кооперації. *Wirtschaft und Management: Theorie und Praxis: Sammelwerk der wissenschaftlichen Artikel*. Verlag SWG imex GmbH. Nürnberg. Deutschland. 2014. Vol. 2. P. 185–189.

159. Поддубна Н. М. Організація та функціонування системи внутрішнього контролю роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. №11 (173). С. 359–363.
160. Поддубна Н. М. Особливості відображення знижок в обліку торговельних підприємств. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 15 січня 2015 р. Полтава : ПДАА, 2015. С. 86–89.
161. Поддубна Н. М. Порушення, які можуть бути виявлені під час внутрішнього контролю товарних запасів роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку* : Матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 11 грудня 2015 р. Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. С. 189–191.
162. Поддубна Н. М. Порядок формування служби внутрішнього контролю в роздрібних торговельних підприємствах споживчої кооперації. *Економічні науки. Сер. Облік і фінанси*. 2014. Вип. 11 (41). Ч. 3. С. 129–137.
163. Поддубна Н. М. Ревізія, тематична і документальна перевірки як основні форми внутрішнього контролю на роздрібних торговельних підприємствах споживчої кооперації. *Облік і фінанси*. 2015. № 4 (70). С. 125–129.
164. Поддубна Н. М. *Ризик-орієнтований підхід у процесі організації внутрішнього контролю*. Проблеми та перспективи розвитку бухгалтерської професії в Україні : Матеріали засідання Круглого столу, 19 травня 2016 р. Полтава : ПУЕТ, 2016. С. 96–100.
165. Поддубна Н. М. Роль обліково-аналітичного забезпечення в управлінні товарними запасами. *Бухгалтерський облік, контроль і аналіз у сучасній економічній науці та практиці* : Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., присвячений 70-річчю кафедри обліку підприємницької діяльності; 3–4 квітня 2014 р. Київ : КНЕУ, 2014. С. 291–293.

166. Поддубна Н. М. Теоретичні аспекти формування облікової політики роздрібного торговельного підприємства споживчої кооперації. *Бізнес Інформ*. 2014. № 9. С. 230–234.
167. Поддубна Н. М. Товарні запаси роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації: економічна сутність та класифікація. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2014. Вип. 26. С. 226–232.
168. Поддубна Н. М. Товарні запаси та право власності на них: проблеми визнання та обліку. *Бухгалтерський облік, аналіз і аудит : сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку* : II Всеукраїнська наук.-практ. конф., 21 листопада 2014 р. Чернігів : Черніг. нац. технолог. ун-т, 2014. С. 36–37.
169. Поддубна Н. М. Управлінський облік – інформаційна основа прийняття рішень. *Сучасні інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки* : Матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 9 жовтня 2014 р. Ч. II. Полтава : ПолтНТУ, 2014. С. 252–254.
170. Поддубна Н. М. Управлінський облік товарних запасів у роздрібних торговельних підприємствах споживчої кооперації : сутність та особливості впровадження. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Сер. Економічні науки. 2014. № 1 (63). С. 179–184.
171. Поддубна Н. М. Формування облікової політики роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації: проблеми та шляхи їх вирішення. *Съвременни проблеми на регионалното развитие*: Събрани статии. Академично издателство на Аграрния університет Пловдив. България. 2014. Т. 2. С. 117–120.
172. Поддубна Н. М. Чи існує взаємозв'язок між внутрішнім контролем та менеджментом у діяльності торговельного підприємства. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації* : Міжн. зб. наук. пр. Вип. 3. (м. Луцьк). Тернопіль : Крок, 2014. С. 254–257.

173. Поддубна Н. М. Чи стане електронна торгівля реальністю для роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації. *Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу* : Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. до 20-річчя кафедри обліку і аудиту ІФНТУНГ, 16–17 жовтня 2015 р. Івано-Франківськ : Вид-во ІФНТУНГ, 2015. С. 310–312.
174. Поддубна Н. М. Як використання маркетингових технологій постачальника може принести додатковий дохід торговельному підприємству. *Проблеми та перспективи розвитку теорії і практики обліку, контролю, економічного аналізу і статистики* : Збірник тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф., 5 грудня 2014 р. Тернопіль : Астон, 2014. С. 107–110.
175. Поддубная Н. Н. Внутренний контроль товарных запасов в организациях потребительской кооперации: жизненная необходимость или простая формальность? *Institutionelle Grundlagen für die Funktionierung der Ökonomik unter den Bedingungen der Transformation: Sammelwerk der wissenschaftlichen Artikel*. 2014. Vol. 2. P. 173–175.
176. Поддубная Н. Н. Построение учета на основе процессно-ориентированного подхода на розничных торговых предприятиях потребительской кооперации. *Международный бухгалтерский учет*. 2014. № 47 (341). С. 50–60.
177. Поддубная Н. Н. Учетно-информационное обеспечение управления товарными запасами розничных торговых предприятий потребительской кооперации. *Экономика и предпринимательство*. 2015. № 12 (Ч.3). С. 1165–1172.
178. Подольский В.И. Бухгалтерский учет в условиях АСУ. Москва : Финансы, 1976. 185 с.
179. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : Наказ М-ва фінансів України 08.10.1999 № 237 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення: 23.10.2020).

180. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ М-ва фінансів України 29.11.1999 № 290 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99> (дата звернення: 30.10.2016).
181. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ М-ва фінансів України 31.12.1999 № 318 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00> (дата звернення: 19.10.2020).
182. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»: Наказ М-ва фінансів України від 28.05.1999 № 137 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99> (дата звернення: 23.10.2020).
183. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ М-ва фінансів України від 20.10.1999 р. № 246 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (дата звернення: 23.10.2020).
184. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ М-ва фінансів України від 24 травня 1995 року № 88 (із змінами та 228 доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95> (дата звернення: 19.10.2020).
185. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: Наказ М-ва фінансів України від 02.09.2014 № 879 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14> (дата звернення: 20.10.2020).
186. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України: Постанова Правління Національного банку України від 30.12.98 № 566(із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0056-99/page> (дата звернення: 23.10.2020).
187. Положення про організацію внутрішньо кооперативного контролю в системі споживчої кооперації України. Київ: Укоопспілка, 1995. 16 с.
188. Положення про організацію операційної діяльності в банках України: Постанова Правління Національного

- банку України від 18.06.2003 № 254 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0559-03> (дата звернення: 21.10.2020).
189. Полянська О. А. Управлінський облік товарних запасів, витрат, доходів і фінансових результатів операційної діяльності підприємств гуртової торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Київ, 2009. 21 с.
 190. Порядок визначення розміру збитків від розкладання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.01.1996 № 116 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/116-96-%D0%BF> (дата звернення: 03.11.2019).
 191. Потоцька О. Дістатися хмар. Контракти. 2012. № 44. URL: <http://archive.kontrakty.ua/gc/2012/44/13-distatysya-khmar.html?lang=ua> (дата звернення: 25.12.2019).
 192. Притиченко Т. І., Щетинін В. М. Комерційна діяльність підприємств : навч. посіб. Харків, 2010. 319 с.
 193. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 12.02.2019).
 194. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 20.02.2019).
 195. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 06.07.1995 № 265/95-ВР (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 16.03.2019).
 196. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ : Розпорядження Державної Комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27.09.2005 № 4660 (із змінами та

- доповненнями). URL: http://www.uazakon.com/documents/date_9d/pg_ilgfsx.htm (дата звернення: 03.04.2019).
197. Про затвердження Порядку проведення внутрішнього аудиту в системі Міністерства охорони здоров'я України : Наказ М-ва Охорони Здоров'я України від 27 березня 2012 року № 207 (із змінами та доповненнями). URL: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-porjadku-provedennja-vnutrishnogo-audit--doc97396.html> (дата звернення: 06.12.2019).
198. Про затвердження Порядку проведення внутрішнього фінансового контролю та аудиту органів прокуратури України : Наказ Генеральної Прокуратури України від 11 квітня 2011 року № 42 (із змінами та доповненнями). URL: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-porjadku-provedennja-vnutrishnogo-finansodoc63396.html> (дата звернення: 07.02.2017).
199. Про затвердження Правил безпеки під час експлуатації магістральних нафтопроводів : Наказ Державного Комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 23.05.2007 № 110 із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1389-07> (дата звернення: 03.12.2019).
200. Про затвердження Термінологічної бази системи внутрішнього контролю та аудиту Державного казначейства України : Наказ М-ва Фінансів України, Державного казначейства України від 07.10.2008 № 417 (із змінами та доповненнями). URL: <http://ukraine.uapravo.net/data2008/base01/ukr01202.htm> (дата звернення: 16.12.2020).
201. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 16.01.2019).
202. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 27.01.2019).

203. Про кооперацію : Закон України від 10.07.2003 № 1087-IV (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1087-15> (дата звернення: 03.03.2020).
204. Про кооперацію в СРСР : Закон СРСР від 26.05.1988 № 8998-11 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v8998400-88> (дата звернення: 25.02.2019).
205. Про Міністерство економіки України : Указ Президента України від 23.10.2000 № 1159/2000. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1159/2000> (дата звернення: 13.07.2016).
206. Про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України : Указ Президента України від 31.05.2011 № 634/2011 (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/634/2011> (дата звернення: 04.04.2017).
207. Про облікову політику підприємства : Лист Міністерства фінансів України від 21.12.05 № 31-34000-10-5/27793. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58984&cat_id=34931 (дата звернення: 22.07.2019).
208. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 07.02.2020).
209. Про споживчу кооперацію : Закон України від 10.04.1992 № 2265-XII (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2265-12> (дата звернення: 21.12.2019).
210. Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2005 р № 158-р (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/158-2005-%D1%80> (дата звернення: 21.05.2019).
211. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України :

- Постанова Правління Національного Банку України від 28.03.2007 № 98 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0098500-07> (дата звернення: 03.11.2019).
212. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5007-17> (дата звернення: 14.12.2020).
213. Пушкар М. С. Облікова політика і звітність : навч. посіб. Тернопіль : Карт-бланш, 2003. 141 с.
214. Пушкар М. С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти) : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 1999. 422 с.
215. Пушкар М. С., Щирба М. Т. Теорія і практика формування облікової політики : монографія. Тернопіль, 2009. 260 с.
216. Радионов А. Р., Радионов Р. А. Логистика: нормирования сбытовых запасов и оборотных средств предприятия : учеб. пособие. Москва, 2002. 416 с.
217. Робул С. Ю. Особливості застосування хмарних технологій в сучасному бізнесі. URL: http://www.rusnauka.com/22_DNI_2014/Economics/6_175125.doc.htm (дата звернення: 22.09.2020).
218. Румянцева Е. Е. Новая экономическая энциклопедия. Изд. 4-е. Москва : ИНФРА-М, 2011. 882 с.
219. Рыбакова О. В. Бухгалтерский управленческий учет и управленческое планирование : науч.-метод. пособ. Москва : Финансы и статистика, 2005. 464 с.
220. Сапоговська О. В. Облік і контроль товарного забезпечення обороту на підприємствах торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Київ, 2009. 21 с.
221. Свірко С. В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: методологія та організація : монографія. Київ : КНЕУ, 2006. 244 с.
222. Серебрякова Т. Ю. Риски организации и внутренний экономический контроль : монография. Москва : ИНФРА-М, 2010. 111 с.

223. Сержук А. В. Трейд-маркетинг у системі збуту підприємства. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 633. С. 898–904.
224. Словник сучасної економіки МАКМІЛЛАНА / пер. з англ. / ред. Д. В. Пірс. Вид. 4-е. Київ : АртЕк, 2000. 628 с.
225. Сметанко О. В. Теорія та практика внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України : монографія. Київ : КНЕУ, 2013. 436 с.
226. Сокіл О. Г. Нормативно-регулятивні аспекти сучасного обліку сільськогосподарських підприємств. Збірник наукових праць ВНАУ. Сер. Економічні науки. 2012. № 4 (70). С. 108–114.
227. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2006. 526 с.
228. Сравнение концепций внутреннего контроля. *IS Audit and Control Journal*. 1996. № IV. С. 26–35. URL: <http://bankir.ru/publikacii/20070118/sravnenie-koncepcii-vnutrennego-kontrolya-1383854/> (дата звернення: 06.02.2019).
229. Статистичний збірник «Квартальні розрахунки валового внутрішнього продукту України за 2010–2017 роки». / Державна служба статистики України. Київ, 2018. 140 с.
230. Статистичний збірник «Регіони України» / Державна служба статистики України. Київ, 2017. Ч. II. 687 с.
231. Статистичний збірник «Роздрібна торгівля України у 2015 році» / Державна служба статистики України – Київ, 2016. 165 с.
232. Статистичний збірник «Роздрібна торгівля України у 2017 році» / Державна служба статистики України. Київ, 2018. 98 с.
233. Стратегія розвитку споживчої кооперації України (2004–2015 рр.) / Центральна спілка споживчих товариств. Київ, 2004. 62 с.
234. Сук Л. К., Сук Л. П. Організація бухгалтерського обліку : підручник. Київ, 2009. 624 с.
235. Сук Л. К., Сук Л. П. Фінансовий облік : навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Київ, 2012. 648 с.

236. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. / Г. О. Партин та ін. Львів, 2006. 240 с.
237. Терещенко Л. О., Матієнко-Зубенко І. І. Інформаційні системи і технології в обліку : підручник. Київ, 2008. 592 с.
238. Толковый экономический и финансовый словарь : у 2-х т. / И. Бернар, Ж.-К. Колли; ред. В. Б. Рыбаков. Москва : Междунар. Отношения, 1994. Т. 1. 783 с.
239. Тупчий В. А. Управління запасами сировини та товарів в підприємствах ресторанного господарства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05. Харків, 2006. 18 с.
240. Фінансовий облік: первинні документи облікові реєстри : навч. посіб. / М. Р. Лучко та ін. Київ, 2005. 319 с.
241. Фінансовий облік : підручник : у 2 ч. / М. І. Бондар та ін. Київ : КНЕУ, 2012. Ч. 1. 553 с.
242. Фірсова Н. В. Модель побудови управлінського обліку витрат на підприємствах торгівлі споживчої кооперації. Економіка АПК. 2010. № 3. С. 41–46.
243. Фірсова Н. В. Облік і контроль торговельних витрат підприємств споживчої кооперації (на прикладі роздрібних торговельних підприємств) [Рукопись] : дис. ... канд. екон. Наук : 08.00.09 / Полтав. ун-т споживчої кооперації України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. Полтава, 2007. 299 с.
244. Фоміна О. В. Облік і аудит в управлінні продажами товарів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Київ, 2008. 21 с.
245. Фоміна Т. В., Пугаченко О. Б. Внутрішній контроль процесів матеріального забезпечення в системі управління підприємством : монографія. Кіровоград, 2014. 199 с.
246. Хоменко Н. В. Методика фінансового та управлінського обліку товарних запасів у госпрозрахункових відособлених підрозділах споживчої кооперації : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04. Львів, 2006. 22 с.
247. Хоменко Н. В., Карпенко О. В., Верига Ю. А. Товарні запаси: проблеми обліку, контролю та звітності : монографія. Полтава, 2008. 153 с.

248. Хорнгрен Ч., Фостер Дж., Датар Ш. Управленческий учет. Питер, 2008. 1008 с.
249. Центральный союз потребительских обществ Российской Федерации. URL: <http://www.rus.coop/> (дата звернення: 18.01.2019).
250. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (із змінами та доповненнями URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 06.07.2020).
251. Чаплінська А. А. Класифікація товарних запасів роздрібних торговельних підприємств. *Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету. Сер. Економічні науки*. 2010. Вип. 2 (38). С. 329–334.
252. Шевчук В. О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою (Проблеми теорії, організації, методології) : монографія. Київ : Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 1998. 371 с.
253. Шимановська-Діанич Л. М., Карпенко Є. А. Процесно-орієнтоване управління та внутрішній контроль на підприємствах роздрібної торгівлі : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2012. 269 с.
254. Щодо включення вартості засобів упаковки до собівартості продукції : Лист Міністерства фінансів України від 18.12.2008 № №31-34000-10-16/44972. URL: <http://www.uapravo.net/akty/postanova-resolution/akt5bexd5x.htm> (дата звернення: 18.12.2017).
255. Энциклопедический словарь / Репр. воспр. изд. Ф. А. Брокгауз–И. А. Ефрон 1890. Москва : ТЕРРА, 1990. Т. 3 : Араго – Аутка. 1990. 478 с.
256. Archiv. Today. URL: <http://www.ukspro.com.ua/content/aboutas> (дата звернення: 14.12.2017).
257. Denis Caprasse, Julien Laurent, Wendy Reed. Three lines of defence : How to take the burden out of compliance. URL: http://www.pwc.com/en_GX/gx/insurance/pdf/three_lines_of_defence.pdf (дата звернення: 19.04.2017).

258. IFin. Надійний український сервіс подання електронної звітності та продовження ЕЦП. URL: <https://www.ifin.ua/> (дата звернення: 27.10.2017).
259. International Cooperative Alliance. URL: <http://ica.coop/> (дата звернення: 14.05.2020).
260. Jonathan Strickland. How Cloud Computing Works. URL: <http://computer.howstuffworks.com/cloud-computing/cloud-computing1.htm> (дата звернення: 05.09.2020).
261. Poddubna N. M. The influence of improvement of income account from sales of goods on the efficiency of retail enterprises of consumer cooperation. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Сер. Економічні науки (Google Scholar)*. 2015. Вип. 28. С. 173–179.
262. Sandra Senft. Information Technology Control and Audit. Taylor & Francis Group, LLC. 2009. 804 p.
263. The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. URL: <http://www.coso.org/> (дата звернення: 27.11.2019).
264. Public Law 107 – 204 : 107th Congress, July 30. USA. 2002. URL: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ204/pdf/PLAW-107publ204.pdf> (дата звернення: 26.03.2019).
265. Lemon, W. M. & Tatum, K. W. & Turley, W. S. May 2000. Developments in the Audit Methodologies of Large Accounting Firms. Caxton Hill, Hertford, Great Britain, Stephen Austin & Sons Ltd: 1 – 38.
266. Bell T. & O'Marrs & F. Solomon. 1997. Auditing Organizations Through a Strategic Systems Lens. The KPMG Business Measurement Process. KPMG LLP.
267. Robson K. & Humphrey, C. & Khalifa, R. & Jones, J. 2007. Transforming audit technologies: Business risk audit methodologies and the audit field. Accounting, Organizations and Society.
268. Imad Kutum, Ian Fraser, Khaled Hussainey, (2015) “The application of business risk audit methodology within non-Big-4 firms”, Journal of Financial Reporting and Accounting, Vol. 13 Issue: 2, pp. 226–246.

ДОДАТКИ

Додаток А

Валовий внутрішній продукт і валова додана вартість за видами економічної діяльності

(у фактичних цінах)

Вид економічної діяльності	2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік		2018 рік	
	обсяг, млн грн	варт., %	обсяг, млн грн	варт., %	обсяг, млн грн	варт., %	обсяг, млн грн	варт., %	обсяг, млн грн	варт., %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Сільське, лісове та рибне господарство	161 145	10,15	239 806	12,06	279 701	11,73	305 194	10,23	361 173	10,14
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	79 120	4,99	95 141	4,78	131 650	5,52	181 317	6,08	214 260	6,02
Переробна промисловість	194 050	12,23	236 692	11,9	291 471	12,22	369 452	12,39	411 467	11,56
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	44 836	2,83	53 385	2,68	73 809	3,09	86 740	2,91	111 856	3,14
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	7 236	0,46	7 924	0,4	8 502	0,36	9 808	0,33	11 394	0,32
Будівництво	36 876	2,32	38 928	1,96	47 457	1,99	68 152	2,28	81 259	2,28
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт транспортних засобів і мотоциклів	233 702	14,73	273 989	13,78	318 075	13,33	421 368	14,13	471 844	13,25
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	100 889	6,36	134 978	6,79	156 745	6,57	190 229	6,38	227 256	6,38

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Тимчасове розміщування й організація харчування та телекомунікацій	9 927	0,63	11 946	0,6	15 551	0,65	18 130	0,61	25 112	0,71
Фінансова та страхова діяльність	52 724	3,32	72 596	3,65	89 268	3,74	110 779	3,71	138 828	3,90
Операції з нерухомим майном	70 601	4,45	67 512	3,4	65 445	2,74	69 077	2,32	97 807	2,75
Професійна, наукова та технічна діяльність	99 144	6,25	123 021	6,19	145 984	6,12	170 608	5,72	206 085	5,79
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	47 139	2,97	55 789	2,81	68 460	2,87	80 230	2,69	113 354	3,18
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	18 061	1,14	21 624	1,09	29 584	1,24	35 962	1,21	48 571	1,36
Освіта	78 731	4,96	95 085	4,78	123 065	5,16	158 355	5,31	212 789	5,98
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	76 068	4,79	82 778	4,16	88 996	3,73	129 074	4,33	158 620	4,45
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	46 250	2,91	51 480	2,59	58 858	2,47	78 437	2,63	77 130	2,17
Надання інших видів послуг	12 339	0,78	12 357	0,62	13 554	0,57	16 482	0,55	20 375	0,57
Податки на продукти	13 881	0,87	14 356	0,72	17 053	0,71	20 710	0,69	29 010	0,81
Субсидії на продукти	206 336	13	302 344	15,2	367 786	15,42	473 084	15,86	55 0472	15,46
Валовий внутрішній продукт	-2 140	-0,13	-3 187	-0,16	-5 647	-0,24	-10 268	-0,34	-8 066	-0,23
	1 586 915	100	1 988 544	100	2 385 367	100	2 982 920	100	3 560 596	100,00

Джерело: складено авторами на основі [229, с. 13–17, 265].

Додаток Б

Торгова мережа Полтавського регіону станом на 01.01.2020 року

№ з/п	Найменування райспоживспілок, райСТ	У тому числі			Всього на 01.01.20	У тому числі			Зміни мережі		
		Всього на 01.01.19	діючі	в оренді		закриті	діючі	в оренді	всього, ±	діючі	в оренді
1	В. Багачанське	60	29	31	60	—	29	31	—	—	—
2	Гаяцька	70	65	5	68	—	63	5	—2	—2	—
3	Глобінська	75	14	61	73	—	6	67	—2	—8	6
4	Гребінківське	20	1	16	20	3	2	15	3	1	—1
5	Диканьська	34	18	16	35	—	20	15	—	1	2
6	Зиньківська	50	35	15	49	—	34	15	—	—1	—
7	Карлівська	38	18	20	36	—	15	21	—2	—3	1
8	Кобельська	52	36	15	48	1	33	13	2	—4	—3
9	Козельщенське	43	17	25	34	1	17	16	1	—9	—
10	Котелевське	36	17	19	33	—	15	18	—	—3	—2
11	Кременчуцька	66	38	28	65	—	34	30	1	—1	—4
12	Лохвицька	51	32	17	48	2	18	29	1	—3	—14
13	«Лубенщина»	49	23	25	47	1	23	24	—	—2	—
14	Машівська	11	5	6	11	—	5	6	—	—	—
15	Миргородська	59	27	32	42	—	19	23	—	—17	—8
16	Ново-Сажарська	60	25	35	60	—	23	37	—	—2	2
17	Оржицька	32	19	13	30	—	18	12	—	—2	—1
18	Пирятинська	32	25	7	26	—	20	6	—	—6	—5
19	Полтавська	61	21	40	60	—	21	39	—	—1	—1
20	Решетилівська	40	23	17	39	—	19	20	—	—1	—4
21	Семенівська	45	30	15	45	—	30	15	—	—	—
22	Хорольська	28	24	4	26	—	22	4	—	—2	—2
23	Чугівське	41	25	16	39	—	25	14	—	—2	—
24	Шиньська	42	14	28	39	—	17	22	—	—3	3
	Усього:	1095	581	506	1033	8	528	497	8	—62	—53
											—9

Джерело: складено авторами на основі внутрішньовідомчої звітності.

Додаток В

Виконання плану загального обсягу роздрібного товарообороту по Полтавському регіонові (тис. грн)

Найменування райспоживсплук, райСТ	2018 рік						2019 рік							
	план	факт	% виконання	відхилення	темп зростання		на одну людину	план	факт	% виконання	відхилення	темп зростання		на одну людину
					у діючих цінах	у порів. цінах						у діючих цінах	у порів. цінах	
I	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
В.Багачанське	7 110	7 157	100,7	47	103	84,7	662,69	7 358	7 374,9	100,2	16,9	98,2	72,4	682,86
Гадяцька	27 426	27 425,2	100	-0,8	109,6	90,6	110,33	27 202	27 254	100,2	52	99,5	69,8	1 103,4
Глобінська	2 670	2 168,4	81,2	-501,6	47,4	37,7	190,21	1 900	1 905,1	100,3	5,1	84,3	61,7	167,11
Гребінківська	1 380	1 363	98,8	-17	118,2	96,9	296,3	1 390	1 326,3	95,4	-63,7	97,5	68,4	288,33
Диканська	10 538	10 564,8	100,3	26,8	97,9	82,6	1 760,8	10 660	10 833	101,6	173	105	72,1	1 805,5
Зинківська	19 260	19 260	100	0	98,4	82,2	1 188,89	19 260	19 260	100	0	101,6	70,3	1 188,9
Карлівська	10 662	10 408	97,6	-254	85,6	70,9	1 169,44	10 749	11 353	105,6	604	104,7	76,7	1 275,6
Кобеляцька	13 400	13 432	100,2	32	100,6	82,9	714,47	13 761	13 905	101	144	103,6	72,7	739,63
Козельщинська	11 035	11 044	100,1	9	86,6	73,6	1 126,94	11 256	11 431,7	101,6	175,7	104,4	72,7	1 166,5
Котелевська	14 500	14 679,5	101,2	179,5	106,6	87,7	2 575,35	15 250	15 465,1	101,4	215,1	105,3	74,2	2 713,2
Кременчуцька	15 052	14 175,2	94,2	-876,8	87,6	72,9	377	13 415	13 422,3	100,1	7,7	95,1	66,5	356,98
Лохвицька	11 122	10 542,7	94,8	-579,3	92,8	77,3	572,97	9 612	9 240,8	96,1	-371,2	90	61,6	502,22
Лубенська	7 970	7 502,8	94,1	-467,2	99,6	82,5	403,38	7 970	6 747,2	84,7	-1 222,8	90,4	63,2	362,75
Машівська	2 210	2 214,3	100,2	4,3	102,4	87,4	691,97	2 214	2 217,4	100,2	3,4	103,4	70,4	692,94
Миргородська	7 028	7 028	100	0	59,9	49,8	373,83	7 030	7 030	100	0	100,9	70,3	373,94
Н.Сажарська	15 050	14 329,9	95,2	-720,1	97,8	80,8	1 235,34	13 450	13 453	100	3	94,3	66,1	1 159,7
Оржицька	6 330	6 332	100	2	102	83,9	1 038,03	6 458	5710	88,4	-748	89,6	63,4	936,07
Пирятинська	9 970	10 003,9	100,3	33,9	96,9	84,7	952,75	10 661	10 714,7	100,5	53,7	115,6	75,3	1 020,5
Полтавська	16 646	16 317,9	98	-328,1	105,2	86,3	582,78	16 511	15 444,9	93,5	-1 066,1	97,3	66,5	551,6

Продовж. дод. В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Решетилівська	11 421	9 370,3	82	-2 050,7	62,3	51,1	883,99	9 120	9197	100,8	77	97,6	69	867,64
Семенівська	13 455	11 900	88,4	-1 555	90,2	76,61	1 072,07	12 465	12 991,3	104,2	526,3	112	76,7	1 170,4
Хорольська	14 260	14 284,8	100,2	24,8	107,1	88,21	763,56	14 600	14 669,3	100,5	69,3	102,8	72,2	1 811
Цупівська	12 045	12 187,7	101,2	142,7	100,3	86,11	792,31	12 600	12 847,4	102	247,4	106,3	74,1	1 889,3
Шиняцька	9 020	9 045,8	100,3	25,8	106,4	89	932,56	9 184	9 213,2	100,3	29,2	104,5	71,6	949,81
Разом по РСС	269 560	262 737	97,5	-6 822,8	93,7	78,7	831,45	264 076	263 006,6	99,6	-1 069	102,2	70,3	832,3
Всього по об'єктоживіспліці	275 731	268 342	97,3	-7 389	93,3	78,5	849,18	269 673	269 062,3	99,8	-610,3	102,5	70,5	726,8

Додаток Г

Трактування сутності категорій «товар», «товарні запаси» у науковій літературі та нормативно-правових джерелах

№ з/п	Джерело	Визначення
<i>Навчально-методична література</i>		
1	К. Маркс [103, с. 41]	Товар є насамперед зовнішній предмет, річ, яка, завдяки своїм властивостям, задовольняє які-небудь людські потреби.
2	Велш Глен А., Шорт Деніел Г. [42, с. 301]	Товарні запаси – товари, які за нормальних обставин призначені для продажу. Ці товари, як правило, закуповуються вже в готовому вигляді і продаються без додаткової обробки чи переробки.
3	Радионов А. Р., Радионов Р. А. [216, с. 11–12]	Товарные запасы практически всей указанной выше продукции (сбытовые запасы, готовая продукция – авт) создаются в товаропроводящей сети (на крупнооптовых, мелкооптовых базах снабжения, в фирмах, магазинах и т. п.)... Товарные запасы необходимы для обеспечения бесперебойного процесса снабжения потребителей – это складская форма снабжения
4	Бутинець Ф. Ф., Малюга Н. М. [31, с. 10]	Товари – це оборотні засоби підприємства, реалізація яких повинна принести йому прибуток. У процесі обігу товарів відбувається реалізація одних видів і поновлення запасів іншими видами товарів
5	Копич І. М., Нестуля О. О., Апопій В. В., Балабан П. Ю. [48, с. 52]	За своєю сутністю товарні запаси представляють сукупність товарів в єдності їх натурально-уречевленої і вартісної форми, які забезпечують процес товарного обміну
6	Хоменко Н. В., Карпенко О. В., Верига Ю. А. [247, с. 16]	Товарні запаси – це товари, які очікують моменту реалізації. Вони формуються з метою безперервної реалізації товарів на випадок збоїв у процесі постачання і постійного оновлення... До моменту продажу будь-який товар відноситься до категорії товарних запасів
7	Мазаракі А. А., Ушакова Н. М., Лігоненко Л. О. [100, с. 174]	Товарний запас – являє собою масу товарів, призначену для наступного продажу, що знаходиться в сфері обігу в процесі переміщення від виробництва до споживача

№ з/п	Джерело	Визначення
8	Валевич Р. П., Давыдова Г. А. [38, с. 129]	Товарные запасы, обслуживающие товарный процесс, являются частью совокупной товарной массы, предназначенной для продажи товара промежуточным и конечным потребителям
9	Богацька Н. М. [19, с. 20]	Товарні запаси підприємства роздрібної торгівлі являють собою один з найважливіших видів його активів, що постійно оновлюються, у вигляді цілеспрямовано сформованої сукупності товарів споживчого призначення, що придбані для наступного продажу кінцевим споживачам з метою отримання підприємницького доходу і знаходяться на підприємстві до моменту їх реалізації
10	Кундря-Висоцька О. П. [94, с. 207]	Товарні запаси – придбані підприємством товари, призначені для подальшого перепродажу. При цьому підприємство, як правило, не вносить суттєвих змін у їх фізичну форму, вже під час закупівлі в постачальника вони є готовою продукцією
11	Вороная Н., Свіріденко А., Солошенко Л., Дзюба Н. [49, с. 5]	Товари – матеріальні цінності, придбані (отримані) та призначені підприємством для подальшого продажу, для цілей бухгалтерського обліку вважаються запасами
12	Інструкція про облік роздрібного товарообороту і товарних запасів [78]	У товарних запасах роздрібної торгівлі враховуються запаси всіх товарів, які належать торговому підприємству, що знаходяться на його балансі і призначені для роздрібної торгівлі та громадського харчування
13	Бакун Ю. В. [10, с. 11]	З точки зору конкретного торговельного підприємства, товари є основним інструментом досягнення його ефективності діяльності, а саме: вони забезпечують безперервність процесу реалізації і обслуговування покупців, отримання прибутку та, відповідно, можливість дальшого функціонування суб'єкта господарювання

№ з/п	Джерело	Визначення
14	Лагоцький Т. Я. [97, с. 5]	Товари – основний інструмент оптимізації роботи торгового підприємства, який забезпечує неперервність процесу реалізації товарів і обслуговування покупців, отримання прибутку
15	Костяник Н. В. [84, с. 6]	Товарні запаси належать до продуктивних активів, здатних під час реалізації забезпечувати підприємству прибуток. Вони є економічною основою діяльності торговельного підприємства
16	Крещенко О. В. [89, с. 15]	Товарний запас у відповідному асортименті і розмірі, представлений в торговельних залах підприємств, і є тією самою шуканою формою наочної товарної пропозиції, що має обслуговувати попит з боку ринку споживачів
<i>Джерела довідкового спрямування</i>		
17	Энциклопедический словарь [255, с. 402]	Товарь (эконом.) – предметы, производимые не для личного потребления, а для потребления других хозяйств. Обращающиеся на рынке. Т. чрезвычайно разнообразны; общая их свойства – полезность, удовлетворяющая различным потребностям человека, и то, что они созданы трудом. Процесс перехода товаров из рук производителей в руки других лиц называется в политической экономии обращением Т
18	Толковый экономический и финансовый словарь [238, с. 226]	Товар (а: Good – н: Gut – и: Bien). Материальные результаты хозяйственной деятельности. Товары могут представлять собой предметы потребления (конечного или промежуточного) или средства производства (основной капитал). По тому, как они направляются на удовлетворения потребностей – через рынок (посредством оплаты определенной цены) или нет, – можно говорить о рыночных или нерыночных товарах, материальных благах
19	Бухгалтерський словник [30, с. 177]	Товари (рос. товары; англ. goods) – будь-яка продукція, роботи, послуги, права інтелектуальної власності та інші немайнові права; призначені для купівлі-продажу між продавцями і покупцями

№ з/п	Джерело	Визначення
20	Економіка від А до Я [65, с. 339]	Товар – все, що може задовольнити потребу або бажання покупця і пропонується на ринку з метою привернення уваги, придбання, використання та споживання
21	Економічний енцикло-педичний словник [66, с. 448]	Товар – продукт планомірно організованої в межах окремих країн і у міжнародному масштабі складної праці, який здебільшого виготовляється за попередніми замовленнями, контрактами, внаслідок чого визначається його відповідність колективним і суспільним потребам, а ринок слугує «арбітром» такої відповідності
22	Большая экономическая энциклопедия [20, с. 671]	Товар – продукт труда, который имеет стоимость и распределяется в обществе с помощью обмена, купли-продажи; все, что позволяет удовлетворить потребность и предлагается рынку с целью привлечения внимания, приобретения, использования или потребления
23	Новая экономическая энциклопедия [218, с. 690]	Товар (commodity good) – одна из ключевых категорий экономической теории; материальный или нематериальный предмет (включая работы, услуги), удовлетворяющий какую-либо общественную потребность, произведенный для обмена и обладающий ценностью, которая устанавливается в процессе его обмена на другие Т. Продукт становится Т. только тогда, когда он кому-то нужен и когда на него направлены две основные силы рыночной экономики – спрос и предложение, т. е. его хотят обменять на другой Т. Если хотя бы один из этих компонентов отсутствует, то Т. перестает быть Т. и становится простой вещью
<i>Джерела нормативно-правового характеру</i>		
24	Закон України «Про ціни і ціноутворення» [212]	Товар – продукція, роботи, послуги, матеріально-технічні ресурси, майнові та немайнові права, що підлягають продажу (реалізації)
25	Цивільний Кодекс України [250, ст. 656 п. 1]	Товар – предмет договору купівлі-продажу, який є у продавця на момент укладення договору або буде створений (придбаний, набутий) продавцем у майбутньому

Продовж. дод. Г

№ з/п	Джерело	Визначення
26	Податковий Кодекс України [150, ст. 14 п. 1.244]	Товари – матеріальні та нематеріальні активи, у тому числі земельні ділянки, земельні частки (паї), а також цінні папери та деривативи, що використовуються у будь-яких операціях, крім операцій з їх випуску (емісії) та погашення.
27	Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів [111]	Товари – матеріальні цінності, що придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу
28	П(С)БО 9 «Запаси» [183]	Товари – матеріальні цінності, що придбані (отримані) та утримуються підприємством/установою з метою подальшого продажу
29	Авторське визначення	Товари торговельних підприємств споживчої кооперації – це матеріальні цінності, які характеризуються рухом та оновленням, із визначеною оцінкою вартості згідно принципів ринкової економіки, та наділені комплексом певних властивостей, авансують свою вартість на загальний оборотний капітал, шляхом утримання їх підприємством із метою реалізації та задоволення потреб пайовиків та інших споживачів

Додаток Д

Склад товарів підприємств роздрібної торгівлі

1. Класифікація товарних запасів	
1.1. Товарні запаси поточного зберігання, які забезпечують повсякденні потреби торгівлі	
1.2. Товарні запаси сезонного зберігання, включаючи картоплю, овочі та фрукти, які забезпечують торгівлю ними по сезонах року	
1.3. Товарні запаси дострокового завозу, які створені у важкодоступних районах для забезпечення торгівлі протягом всього періоду між строками завозу	
2.1. Відображаються у статистичній звітності	2.2. Не відображаються у статистичній звітності
✓ Товари, які є в наявності у роздрібній мережі (магазинах, лавках, аптеках, ларьках, кіосках, розвізній та розносній мережі), а також в дрібнооптових базах, розподільчих складах і базах, овоче-картоплефруктосховищах. ✓ Товари, які є в наявності на базах і складах, що належать роздрібним підприємствам, організаціям. ✓ Товари, які закуплені та оплачені даним торговим підприємством, організацією і залишені на відповідальне зберігання у постачальників. ✓ Товари, які здані на переробку і на звітну дату знаходяться на виробничих підприємствах як власних, так і інших	✓ Товари в дорозі. ✓ Готова продукція в підсобних виробничих підприємствах торгових організацій. ✓ Товари постачальника, які прийняті даною торговою організацією на відповідальне зберігання. ✓ Товари, які прийняті від населення і кооперативів на комісію. ✓ Вільна тара всіх видів – м'яка, тверда, скляна. ✓ Тара всіх видів, яка зайнята під товарами, що знаходяться в роздрібній торгівлі. ✓ Товари матеріально-технічного забезпечення. ✓ Товари заготівель. ✓ Сировина і допоміжні матеріали, що одержані для промислової переробки

Джерело: складено авторами на основі [78].

Додаток Е

Класифікації товарних запасів підприємств торгівлі за різними ознаками

Класифікаційна ознака	Види товарів
Залежно від місця знаходження	Товарні запаси роздрібної торгівлі
	Товарні запаси оптової торгівлі
	Товарні запаси у дорозі
	Товарні запаси на митниці
За призначенням товари	Товарні запаси поточного зберігання
	Товарні запаси сезонного зберігання
	Товарні запаси попереднього (дострокового) завозу
	Товарні запаси цільового призначення
Залежно від моменту та характеру оцінювання	Початкові товарні запаси
	Кінцеві товарні запаси
	Середні товарні запаси
	Планові (прогнозні) товарні запаси
Залежно від асортиментної структури	Продовольчі товарні запаси
	Непродовольчі товарні запаси
За вимірниками	Абсолютні (товарні запаси в натуральних та у вартісних вимірниках)
	Відносні (товарні запаси у відносних вимірниках)
Залежно від відповідності нормативу	Товарні запаси в межах нормативу
	Понаднормативні товарні запаси
Залежно від чутливості до зміни обсягу товарообігу	Умовно-змінні товарні запаси
	Умовно-постійні товарні запаси
Залежно від характеру поповнення та витрачання	Товарні запаси регулярного поповнення та використання
	Товарні запаси регулярного поповнення, але сезонного використання
	Товарні запаси, запаси періодичного поповнення та використання
	Товарні запаси сезонного поповнення та регулярного використання
Залежно від попиту на споживчі товари	Товарні запаси, що відповідають параметрам попиту
	Товарні запаси, що не відповідають параметрам попиту (неходові товари, залежалі товари, товари, завезені понад норму)

Додаток Ж

Визначення сутності внутрішнього контролю в різних джерелах

№ з/п	Джерело	Визначення
<i>Навчально-методична література</i>		
1	Бизнес: Оксфордский толковый словарь: Свыше 4000 понятий [13, с. 329]	Internal control (внутренний контроль) – Меры, которые предпринимает организация для того, чтобы свести к минимуму возможность мошенничества или злоупотребления властью. Среди многочисленных примеров такого контроля – требование, чтобы на определенных документах было более одной подписи, меры безопасности, предпринимаемые при операциях с ценными бумагами, разделения обязанностей, ведения контрольных счетов, использование специальных паролей, контроль за компьютерными файлами и т. п. Одной из важнейших задач внутреннего аудита является обеспечения хорошего функционирования внутреннего контроля, чтобы внешние аудиторы могли с доверием относиться к счетам и отчетам данной организации. Внутренний контроль призван также дать управляющим чувство правильности и законности их деятельности
2	Мельник В. М., Пантелеев А. С., Звездин А. Л. [110, с. 45]	Внутренний контроль является одной из основных функций управления и представляет собой систему постоянного наблюдения и проверки работы организации в целях оценки обоснованности и эффективности принятых управленческих решений, выявления отклонений и неблагоприятных ситуаций, своевременного информирования руководства для принятия решений по устранению, снижению рисков его деятельности и управлению ими. Таким образом, внутренний контроль – форма обратной связи, посредством которой орган управления организации получает необходимую информацию о действительном состоянии управляемого объекта и реализации управленческих решений

№ з/п	Джерело	Визначення
3	Андрєєв П. П., Чечуліна О. О., Ян ван Тайнен, Тимохін М. Г. [47, с. 15]	Внутрішній контроль є цілісним процесом, що залежить як від керівництва, так і всього персоналу, та передбачає вжиття комплексу заходів, таких як розподіл (делегування) повноважень, управління ризиками, моніторинг досягнення запланованих результатів тощо, спрямованих на забезпечення достатніх гарантій у досягненні визначених цілей
4	Большой экономический словарь [22, с. 466]	Контроль внутренний (контроль внутрихозяйственный) – осуществление специальным подразделением предприятия контроля за состоянием бухгалтерского учета, проведение комплексного анализа хозяйственной и финансовой деятельности экономического субъекта с целью выявить суть наиболее эффективного развития и выявить резервы предприятия и его основных подразделений. Особенно важен для крупных структур корпоративного типа, то есть с множеством относительно самостоятельных подразделений
5	Бутинець Т. А. [26, с. 106]	Під внутрішнім контролем розуміємо кваліфікований аналіз, оцінку та розробку відповідних рекомендацій і пропозицій фактичних результатів будь-якої діяльності, що передбачає не лише перевірку діяльності стану обліку і звітності суб'єктів, але й надання консультаційних послуг, для підвищення ефективності внутрішньої системи контролю і управління об'єктами контролю
6	Андреев В. Д., Борознов И. А., Лисин Г. Н. [5, с. 15]	Внутрихозяйственный контроль осуществляется на предприятии аппаратом управления и трудовым коллективом. Особое значение при этом имеет финансово-хозяйственный контроль, выполняемый работниками во главе с главным бухгалтером и юрисконсультами. Права и обязанности этих работников определяются специальными положениями и должностными инструкциями

№ з/п	Джерело	Визначення
7	Енц Г. П. [67, с. 35, 37]	Внутренний контроль – это система мер, организованных руководством предприятия и осуществляемых на предприятии с целью наиболее эффективного выполнения всеми работниками своих обязанностей при совершении хозяйственных операций. Внутренний контроль определяет законность этих операций и их экономическую целесообразность для предприятия
8	Велш Глен А., Шорт Деніел Г. [42, с. 359]	Внутрішній контроль означає такі дії та процедури, які призначені для збереження активів підприємства. внутрішній контроль повинен охоплювати всі активи підприємства – грошові кошти, рахунки до отримання, фінансові інвестиції, операційні активи та усі інші
9	Бухгалтерський словник [30, с. 94–95]	Контроль внутрішньогосподарський (рос. Контроль внутрихозяйственный; англ. internal accounting control) – контрольні функції, які здійснюються керівниками (власниками) підприємств у відповідності до чинного законодавства. Завданням такого контролю є перевірка господарських операцій підприємства з метою недопущення недостач, перевитрат і втрат матеріальних і фінансових ресурсів
10	Івахненко С. В. [74, с. 53]	Внутрішньогосподарський контроль – це здійснення контрольної функції управління суб'єктом управління, який знаходиться в межах керованої системи у процесі господарської діяльності
11	Петрик О. А., Зотов В. О., Кудрицький Б. В., Чумакова І. Ю. [8, с. 133]	Внутрішній контроль – це процес, який забезпечує відповідність функціонування прийнятим управлінським рішенням і спрямований на реалізацію місії організації
12	Евдокимова А. В. Пашкина И. Н. [64, с. 10]	Внутренний контроль – это система мер, которые применяются руководством предприятия для наиболее эффективного выполнения всеми работниками своих обязан-

№ з/п	Джерело	Визначення
12	Евдокимова А. В. Пашкина И. Н. [64, с. 10]	ностей при совершении хозяйственных операций. Внутренний контроль определяет законность данных операций и их значения для предприятия
13	Бондар М. І. [23, с. 53–54]	Внутрішній контроль – це процес, який визначається і на який впливають особи, наділені повноваженнями оперативного та найвищого управління, а також інший персонал, який надає обґрунтовану впевненість щодо досягнення цілей господарювання стосовно достовірності фінансової звітності, ефективної діяльності й дотримання чинних законодавчих та нормативно-правових актів
14	Фірсова Н. В. [243, с. 149]	Внутрішньогосподарський контроль є невід’ємною складовою системи управління господарського суб’єкта, оскільки надає необхідну інформацію про досягнення поставленої мети, виявляє відхилення від встановлених норм, дозволяє оперативно реагувати на виявлені недоліки
15	Булкот Г. В. [25, с. 4]	Внутрішньогосподарський контроль – це об’єктивна, незалежна, інформаційна та конструктивна оцінка ефективності досягнення організацією поставлених цілей і розроблення політики щодо виявлення існуючих і потенційно слабких і сильних сторін усіх функцій і систем управління господарюючого суб’єкта, а також вироблення рекомендацій з усунення недоліків
16	Гуцаленко Л. В. Коцупатрий М. М., Марчук У. О. [58, с. 11–12]	Внутрішньогосподарський контроль – це незалежний контроль з боку зацікавлених осіб – власників та управлінського персоналу підприємства з метою недопущення фактів порушення законності, нераціонального використання та перевитрат виробничих ресурсів, невиконання передбачених виробничо-господарських планів діяльності і розвитку підприємства

№ з/п	Джерело	Визначення
18	Бобиль В. В., Калашнюк Д. В. [18, с. 45]	Внутрішній контроль – це незалежна експертна діяльність контрольної служби підприємства для перевірки й оцінки адекватності та ефективності системи внутрішнього контролю та якості виконання призначених обов’язків співробітниками
19	Вуйців М. М. [51, с. 267]	Внутрішній контроль – це система заходів, ініційованих керівництвом підприємства та здійснюваних з метою максимізації загальноорганізаційної ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства, законності операцій та обґрунтування їх економічної доцільності
20	Фоміна Т. В. Пугаченко О. Б. [245, с. 13]	Внутрішній контроль – це процес постійного впливу на об’єкти через відстеження відхилень та корекції управлінських рішень задля приведення фактичного стану об’єктів до бажаного
21	Петренко С. М. [142, с. 13]	Внутрішній контроль – це комплекс контрольних дій, організованих власником і керівництвом підприємства і спрямованих на досягнення мети підприємства з позиції оцінки управлінської діяльності щодо різних рівнів управління в частині ідентифікації і зниження ризику ведення бізнесу
Нормативно-правові джерела		
22	«Про схвалення Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України» [211, п. 1.12]	Внутрішній контроль – процес, що відбувається на всіх рівнях управління. Він розробляється банком для гарантування досягнення поставлених цілей з питань: – ефективності та результативності операцій, здійснених банком; – достовірності фінансової звітності; – дотримання законодавства та внутрішніх процедур банку
23	«Методичні рекомендації щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ» [196, п. 1.2]	Внутрішній контроль – сукупність процедур, що здійснюються фінансовою установою і забезпечують: – дотримання законодавства та внутрішніх регламентуючих документів при здійсненні операцій фінансовою установою;

№ з/п	Джерело	Визначення
23	«Методичні рекомендації щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ» [196, п. 1.2]	– достовірність та повноту інформації, яка надається наглядовим і виконавчим органам фінансової установи; – збереження активів фінансової установи і її клієнтів; – виконання планів фінансової установи
24	«Про затвердження Порядку проведення внутрішнього фінансового контролю та аудиту органів прокуратури України» [198, п. 1.1]	Внутрішній контроль – це комплекс заходів, що застосовуються для забезпечення дотримання законності та ефективності об'єктами контролю використання бюджетних коштів, фінансових, матеріальних (нематеріальних) інформаційних та трудових ресурсів, виявлення порушень фінансової дисципліни та запобігання їм, узагальнення та подання Інформації про стан фінансово-бюджетної дисципліни керівництву Генеральної прокуратури України
25	«Про затвердження Порядку проведення внутрішнього аудиту в системі Міністерства охорони здоров'я України» [197, п. 1.2]	Внутрішній контроль – комплекс заходів, що застосовуються Міністром для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності МОЗ України та установ міністерства
26	Бюджетний Кодекс України [36, ст. 26 п. 3]	Внутрішнім контролем є комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності бюджетної установи та її підвідомчих установ
27	МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» [117, с. 282]	Внутрішній контроль – процес, розроблений, запроваджений і підтримуваний тими, кого наділено найвищими повноваженнями, управлінським персоналом, а також іншими працівниками, для забезпечення обґрунтованої впевненості в досягненні цілей суб'єкта господарювання стосовно достовірності фінансової звітності, ефективності та результативності діяльності, а також дотриманні

Продовж. дод. Ж

№ з/п	Джерело	Визначення
27	МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» [117, с. 282]	застосованих законів і нормативних актів. Термін «заходи контролю», стосується будь-яких аспектів одного чи кількох компонентів внутрішнього контролю

Джерело: складено авторами.

Додаток II

Характеристика основних функцій органів контролю в системі споживчої кооперації

№ з/п	Орган внутрішнього контролю	Функціональні обов'язки
1	Дільничні (сілськi) кооперативні комітети	Контролюють роботу кооперативних підприємств, що розташовані на території дільниці (села) з питань задоволення потреб членів споживчих товариств та обслуговуваного населення в товарах і послугах, виконання їх працівниками заходів щодо забезпечення статутних прав, переваг та пільг пайовикам, дотримання встановленого порядку продажу їм товарів підвищеного попиту, збуту ними продукції особистого господарства і промислу через підприємства споживчої кооперації та користування їх послугами, формування роздрібних цін і націнок. Спрямовують і координують діяльність комісії кооперативного контролю
2	Ревізійні комісії	Проводять перевірки і ревізії господарсько-фінансової діяльності підприємств, кованим їм структурним підрозділам. Перевіряють додержання правліннями, працівниками апарату і підприємств товариства статутів, вимог чинного законодавства з питань захисту прав споживачів, виконання рішень зборів та наказів пайовиків (зборів уповноважених і правління товариств. Контролюють виконання планів економічного і соціального розвитку, ефективність їх господарсько-фінансової діяльності, використання боргів і збереження майна, грошових коштів і матеріальних цінностей, списання боргів і відшкодування збитків, питання ціноутворення, штатної і фінансової дисципліни, стану обліку, звітності, розрахунків, повноту сплати податків державі тощо. Здійснюють контроль за своєчасним розглядом посадовими особами листів, скарг і заяв громадян. Готують і вносять на розгляд зборів уповноважених пайовиків висновки за наслідками роботи і балансами товариства. Надають методичну і практичну допомогу в роботі органам громадського самоврядування і контролю та активно залучають їх членів до власних перевірок
3	Галузеві та функціональні підрозділи	

Продовж. дод. II

№ з/п	Орган внутрішнього контролю	Функціональні обов'язки
4	Комісії кооперативного контролю	Здійснюють громадський контроль за роботою підприємств торгівлі, громадського харчування, заготівель, виробництва, що розташовані на території дільниці (села) та, безпосередньо, обслуговують населення з питань використання ними товарних ресурсів, повноти асортименту товарів, якості продукції, що випускається та заготовлюється, дотримання працівниками підприємств режиму роботи і правил торгівельного обслуговування населення, формування та застосування роздрібних цін і націнок, а також реалізації заходів щодо збереження товарно-матеріальних цінностей та утримання в належному стані матеріально-технічної бази

Джерело: складено на основі [187, с. 4–12].

Додаток К

Структурні аспекти формування облікової політики

Підходи до формування облікової політики	Джерело								
	Свірко С. В. [221, с. 191]	Хоменко Н.В., Верига Ю. А., Карпенко О.В. [247, с. 26]	Алборов Р. А. [3, с.9]	Пушкар М. С. [214, с. 144-145]	Петрук О. М. [147, с. 308]	Нестеренко О. О. [125, с. 45]	Гаврилюк В. М., Жук В. М., Михайлова М. Г. [52, с. 38]	Кутер М. И. [95, с. 478]	Міщенко С. М. [118, с. 16]
Організаційний, методичний	+							+	
Організаційний, методичний, технічний				+	+				+
Організаційно-технічний, методичний		+	+			+	+		

Додаток Л

Пропоновані первинні документи з обліку товарів на торговельних підприємствах споживчої кооперації

Додаток Л.1

Запропонована форма накладної на оприбуткування товарів

Кравецьке РСТ	
<i>підприємство, організація</i>	
Головний склад №25	
<i>Структурний підрозділ</i>	
Ідентифікаційний код ЄДРПОУ	12345678

Код структурного підрозділу	2
-----------------------------	---

Накладна на оприбуткування товарів № 2 від 17 серпня 2020 року

Шляхи надходження*		
1	Придбання у контрагента:	
1.1.	Юридична особа	
1.2.	ФОП	
1.3.	Інше (фізична особа; не встановлено)**	
2	Надходження з системи (внутрішнє переміщення)	
3	Безоплатне отримання	
4	...	
5	Нестандартна ситуація**	

* Опція вибору, відповідно до якої будуть формуватись прописані проведення.

** Документ буде відправлений до бухгалтерії заповнений, але не проведений.

Синтетична частина

Номер запису	Поста-чальник	Документ		Проведення		Вартість за вхідним документом, грн	Фактична вартість, грн*
		номер	дата	дебет	кредит		
47	Кравець ФОП	98	17/08/20	281	631	3 125,00	3 125,00

* У випадку невідповідності передбачено автоматичне формування акту розбіжностей.

Продовж. дод. Л.1

Аналітична частина

Рахунок	Код в системі				Одиниця виміру	Кількість		ціна	вартість	коментар
	Група товарів	Найменування	Дата виробництва	Кінцева дата споживання		за документом	фактично			
28	1 (хлібо-булочні вироби)	Булочка «Малютко»	17/08/2020	20/08/2018	уп.	5	5	40	200	–
28	1 (хлібо-булочні вироби)	Багет висівковий	16/08/2020	19/08/2018	шт.	25	25	5	125	–
28	2 (кондитерські вироби)	Цукерки ромашка	15/08/2020	25/08/2018	кг	20	20	100	2 000	–
28	2 (кондитерські вироби)	Цукерки корівка	20/07/2020	25/08/2018	кг	10	10	80	800	«сигнальні» звернути увагу на термін реалізації

Документ створив _____

МВО _____

Додаток Л.2

Запропонована форма видаткової накладної на вибуття товарів

Кравецьке РСТ	
<i>підприємство, організація</i>	
Головний склад №25	
<i>Структурний підрозділ</i>	
Ідентифікаційний код ЄДРПОУ	12345678

Код структурного підрзділу	12
----------------------------	----

Видаткова накладна на вибуття товарів* № 33

від 17 серпня 2020 року

Шляхи вибуття*		
1	Передача на склад	
2	Передача в магазин	
3	Продаж пайовикам	
4		
5	Нестандартна ситуація**	

* Опція вибору, відповідно до якої будуть формуватись прописані проведення.

** Документ буде відправлений до бухгалтерії заповнений, але не проведений.

Синтетична частина

Номер запису	Структурний підрозділ	Документ		Проведення		Вартість за вхідним документом, грн
		номер	дата	дебет	кредит	
47	Магазин №8	98	17/08/20	281	281	1 200,00

Аналітична частина

Рахунок	Код в системі				Одиниця виміру	Кількість	Ціна	Вартість	Коментар
	група товарів	найменування	дата виробництва	кінцева дата споживання		Фактично			
28	1 (хлібо-булочні вироби)	Булочка «Малютко»	17/08/2020	20/08/2020	уп	5	40	200	–
28	2 (кондитерські вироби)	Цукерки ромашка	15/08/2020	25/08/2020	кг	10	100	1 000	–

Документ створив _____
МВО _____

Додаток М
Бланк-замовлення товарних запасів
ТОВ «МРІЯ»
Назва контрагента

із 01.12.2020 р. – 31.12.2020 р.

Період дії пропозиції

Умови основного договору ¹					
№ з/п	Найменування (код)	Кількість	Ціна	Сума	Коментар
1	Сік «Вітамін» 1 л	100 шт.	29,00	2 900,00	Планується здійснити передплату
2	Кава «Ароматна» 100 г	150 шт.	120,45	18 067,50	Планується післяоплата від 7–15 днів
3	Чай «Фруктовий» 85 г	100 шт.	65,55	6 555,00	Планується післяоплата від 15 днів – 1 місяця
4	Вода «Джерельна» 1,5 л	120 шт.	12,45	1 494,00	Планується оплата по факту надходження (1–3 дня)

Можливість надання акційної пропозиції ²												Усього за договором № 1 від «17» 12. 2019 р. ¹						
Форма оплати																		
№ замовлення торгового підприємства				Передплата		по факту надходження (1-3 дня)		від 3-7 днів		від 7-15 днів		від 15 днів – 1 місяця		від 1-3 місяців		усього за акційною пропозицією ¹		Сума
1. Сік «Вітамін», 1 л				27,50		-		-		-		-		-		-		Залежить від того, на яку пропозицію погодиться торговельне підприємство
2. Кава «Ароматна» 100 г						10				118,35								
Чай «Фруктовий» 85 г						15						64,95						
Вода «Джерельна» 1,5 л						12												

Бухгалтер¹

Бухгалтер²

(Підпис)

(Підпис)

ПІБ

ПІБ

1 – Заповнює підприємство-замовник.

2 – Заповнює підприємство постачальник Кольором виділено іншу пропозицію постачальника.

Додаток Н

Деталізація рахунків обліку товарів, доходів від реалізації, собівартості реалізації та результатів діяльності при здійсненні товарних операцій підприємствами споживчої кооперації

Рахунок, субрахунок згідно Плану Рахунку	Субрахунок другого порядку (авторська пропозиція)	Призначення
28 «Товари»	287 «Акційні товарні запаси»	Ведеться облік руху та наявності товарів переведених згідно внутрішнього розпорядження Голови правління (Заступника із торгівлі) в акційні пропозиції в місця продажу. Аналітичний облік ведеться за видами товарів, місяцями реалізації та періодами дії акційної пропозиції
	285.1 «Торговельна націнка за продажною ціною»	Відображається торговельна націнка відповідно до звичайного плану господарської діяльності
	285.2. «Торгова націнка на товари в акції»	Відображається торговельна націнка відповідно до товарів, які переведені розпорядженням Голови правління (Заступника із торгівлі) в категорію «Акція»
702 «Дохід від реалізації товарів»	702.1. «Дохід від реалізації товарів за цінами продажу»	Призначений для узагальнення інформації про доходи від реалізації товарів, за продажними (звичайними) цінами
	702.2 «Дохід від реалізації товарів в акції»	Призначений для узагальнення інформації про доходи від реалізації товарів, переведених в акцію
902 «Собівартість реалізованих товарів»	902.1 «Собівартість реалізованих товарів за цінами продажу»	Призначений для відображення собівартості реалізованих товарів, відповідно до звичайного плану діяльності торговельних підприємств та організацій
	902.2. «Собівартість реалізованих товарів в акції»	Призначений для відображення собівартості реалізованих товарів переведених в акцію, відповідно до розпорядження Голови правління (Заступника із торгівлі)

Рахунок, субрахунок згідно Плану Рахунку	Субрахунок другого порядку (авторська пропозиція)	Призначення
79 «Фінансові результати»	791.1. «Результат операційної діяльності від реалізації товарів за цінами продажу»	Призначений для визначення прибутку (збитку) від операційної діяльності підприємства. За кредитом субрахунку відображається в порядку закриття рахунків сума доходів від реалізації товарів за продажними (звичайними) цінами; за дебетом сума в порядку закриття рахунків обліку собівартості реалізованих товарів відповідно до звичайного плану діяльності
	791.2. «Результат операційної діяльності від реалізації товарів в акції»	Призначений для визначення прибутку (збитку) від операційної діяльності підприємства відповідно до скоригованого плану діяльності. За кредитом субрахунку відображається в порядку закриття рахунків сума доходів від реалізації товарів переведених в акцію; за дебетом сума в порядку закриття рахунків обліку собівартості реалізованих товарів переведених в акцію, відповідно до розпорядження Голови правління (Заступника із торгівлі)

Додаток П

Переваги та недоліки використання хмарних технологій в обліку товарів

Переваги	Недоліки
1. Забезпечує гнучкість політики та мобільність торговельного підприємства.	1. Спротив персоналу до нововведень, оскільки потребує його навчання та підвищення кваліфікації.
2. Підприємство має доступ до додатків із обліку товарів у будь-який час і з будь-якого місця та комп'ютера, де є доступ до Інтернету.	2. Безпека та конфіденційність зберігання даних про товари – інформація зберігається не на сервері підприємства, а в «хмарі», що практично робить її слабо захищеною.
3. Зменшення витрат на технічне оснащення підприємства та IT-підтримку.	3. Визначення власника інформації про стан товарів.
4. Використання потужностей всіх комп'ютерів у «хмарі» для виконання роботи клієнта.	4. Не всі виробники програмних продуктів у змозі перелаштувати архітектуру власних програм на здійснення своїх функцій у «хмарі» між різними дата-центрами.
5. Швидкість передачі даних про стан товарів.	5. Перебої в роботі Інтернету – є причиною збоїв в роботі усього торговельного підприємства.
6. Використання оновлених програмних продуктів та додатків для обліку товарів.	6. Ліцензійні умови переважної кількості даних сервісів знімають із себе відповідальність за збереження даних про стан товарів.
7. Резервне копіювання даних про товари, яке проводиться постачальником даного продукту, що дозволяє легко оновити інформацію.	7. У разі нездійснення резервного копіювання – втрачається вся інформація про стан товарів та діяльність підприємства.
8. Клієнт не замислюється про необхідність оновлення, це завдання провайдера.	8. Можливе вилучення всієї інформації про товари та про діяльність підприємства третіми особами: конкурентами, контролюючими органами
9. Відсутність необхідності придбання ліцензії на кожного користувача.	
10. Визначення прав доступу кожного працівника, який відповідає за конкретно визначений процес із руху товарів.	
11. Можливість накопичення та зберігання значної за обсягом інформації про стан товарів	

Джерело: складено авторами на основі [2; 80; 109; 121; 191; 260; 217].

Додаток Р

Порівняння основних моделей роздрібної торгівлі через мережу Інтернет

Організаційно-економічна модель електронної комерції	Можливість використання в роботі системи споживчої кооперації	Переваги	Недоліки
Електронний торговельний ряд	У каталозі наведено найменування товару, його характеристики, зображення, ціна та виробник. Продавець представлений через відповідний прайс-лист, тематичний розділ, веб-сторінку	Недороге рішення, широкий асортимент товарної пропозиції, висока конкуренція серед виробників	Відсутність єдиних стандартів якості обслуговування, залежність від рівня розвитку торговельного ряду, складність індивідуалізації
Інтернет-вітрина	Розрізняють статичні та динамічні. За своєю сутністю є торгівлею на замовлення із таким характерним алгоритмом дій: продавець отримує заявки, дізнається у постачальника про умови поставок, потім інформує замовника	Недороге інтернет-рішення, швидкість виходу на ринок	Реалізується тільки оформлення заявки, відсутні інші складові процесу продажу, неможливо повністю виконувати засоби автоматизації бізнес-процесів. Неможливо: автоматизувати торгівлю складу; зменшити операційні витрати; мобільно управляти торговельними бізнес-процесами

Продовж. дод. Р

Організаційно-економічна модель електронної комерції	Можливість використання в роботі системи споживчої кооперації	Переваги	Недоліки
Інтернет-магазин без власних складів	Є своєрідним web-сайтом (із розмежуванням на бек- та фронт-офіси), який створений і використовується торговельним підприємством для розширення ринків збуту, збільшення обсягів продажів. Характеризується персоналізацією підходу до клієнтів	Високий рівень автоматизації БП, широкий доступ на ринок	Обмежена ефективність логістики, відтак – довгий термін комплектації і доставки замовлення, відсутність додаткових послуг
Інтернет-магазин, що має власні складські запаси		Динамічні ціни	Капіталоємний спосіб ведення е-бізнесу

Джерело: складено та розвинуто авторами на основі [48, с. 165–184; 149, с. 65–79].

Додаток С

SWOT-матриця оцінки сучасного стану споживчої кооперації

	Сприятливі можливості: – застосування державних заходів підтримки споживчої кооперації згідно вимог СОТ та впровадження перехідного періоду; – можливість використання різного роду інвестицій від європейських партнерів; – можливість відстоювати власних інтересів завдяки приєднання до Європейського співтовариства споживчих кооперативів (Euro Coop) та проекту «Європейські кооперативи»; – підвищення якості обслуговування населення; – залучення додаткових пайових внесків членів; – проведення реструктуризації господарства, з метою залучення грошових надходжень; – збільшення доходів та рівня життя населення; – зменшення податкового навантаження	Потенційні загрози: – погіршення політичної ситуації в Україні; – нестабільна макроекономічна ситуація в країні; – зменшення програм та фінансування від зарубіжних країн та ЄС; – збільшення безробітності та зменшення платоспроможного попиту населення; – посилення недобросовісної конкуренції з боку інших підприємств; – погіршення ситуації на фінансовому ринку та невизначеність банківської системи України; – втрата фінансової стійкості; – погіршення фінансово-господарських результатів діяльності
--	--	---

Продовж. дод. С

Сильні сторони: – багаторічний досвід діяльності на вітчизняному ринку; – розвинута матеріально-технічна база та інфраструктура; – висококваліфікований персонал, із значним досвідом роботи за різних економічних ситуацій; – наявність власного наукового та освітнього потенціалу Укоопспілки; – регулярна система навчань та підвищень кваліфікації співробітників; – впровадження як загальнодержавних так і внутрішньо системних програм та стратегій розвитку споживчої кооперації на основі наукових досліджень; – можливість застосування диверсифікації діяльності, що допомагає збільшувати грошові потоки; – широкий асортимент товарів; – активна соціальна політика споживчої кооперації	«Сила і можливість»: – розширення товарного асортименту; – освоєння та завоювання нової частки ринку; – підтримка високої ділової активності; – використання додаткових грошових надходжень, отриманих внаслідок реструктуризації діяльності та додаткових пайових внесків; – широке впровадження новітніх наукових досягнень та розробок; – використання підтримки зарубіжних колег та переймання передового європейського досвіду	«Сила і загрози»: – збільшення кількості споживачів в завойованому сегменті ринку; – запровадження нових маркетингових технологій та покращення обслуговування людей; – проведення постійної інноваційної діяльності; – підвищення фінансової стійкості, шляхом використання грошових потоків від проведеної диверсифікації діяльності; – проведення ефективної господарської діяльності в конкурентному бізнес-середовищі
--	--	--

Продовж. дод. С

Слабкі сторони: — нестабільність політичної та економічної ситуації в країні; — слабка реалізація потенційних можливостей міжнародної інтеграції та співробітництва; — низька конкурентоздатність стосовно західних ТНК, які працюють на вітчизняному ринку; — погіршення матеріального становища як пайовиків, так і працівників; — низькі темпи впровадження інноваційних досягнень науки; — повільне оновлення матеріально-технічної бази; — недостатня кількість власних джерел фінансування; — активне втручання держави в цінову політику	«Слабкість і можливість»: — недостатнє забезпечення сучасними матеріальним оснащенням; — розвиток та впровадження інформаційних технологій; — перерозподіл функціональних обов'язків; — проведення активного втручання держави в господарську діяльність; — досягнення збалансованості активів у результаті залучення додаткових пайових внесків членів споживчих товариств	«Слабкість і загрози»: — запровадження інноваційних технологій розвитку; — посилення конкуренції; — досягати прибутковості від господарсько-фінансової діяльності, шляхом удосконалення цінової політики й підвищення рівня господарювання
--	---	--

Джерело: складено авторами.

Додаток Т

*Характеристика типових порушень, які можуть бути виявлені під час
внутрішнього контролю товарів та пов'язаних операцій*

№ з/п	Назва порушення	Норма, яку порушено (у т. ч. законодавчих та внутрішніх регламентів підприємства)	Вплив порушення на діяльність підприємства
1	Відсутність необхідної, доступної, достовірної інформації про товари (у тому числі, цінників); відсутність супровідних документів про їх якість та безпеку; невідповідність вимогам нормативних документів; реалізація зіпсованих (прострочених) товарів	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; П(С)БО 9 «Запаси»; Закон України «Про захист прав споживачів»; Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг»; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів»	У разі виявлення державними контролюючими органами передбачається накладання штрафу на суб'єкт підприємницької діяльності

№ з/п	Назва порушення	Норма, яку порушено (у т. ч. законодавства та внутрішніх регламентів підприємства)	Вплив порушення на діяльність підприємства
2	Перекручування інформації в облікових регістрах та невірне відображення операцій на рахунках обліку; невідповідність даних і первинних та зведених документів; невідповідність даних синтетичного та аналітичного обліку по товарах та пов'язаних із ними операцій	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; П(С)БО 16 «Витрати»; Постанова Національного Банку України «Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні»; Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій; Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів; Інструкція про облік роздрібного товарообороту і товарних запасів	Надання недостовірної інформації про об'єкти обліку. Виявивши їх, контролер може розкрити факт приховування отриманих збитків, спричинені безгосподарністю відповідальної особи
3	Повне (часткове) не оприбуткування певних видів товарів отриманих від поставачальників, що означає їхній продаж повз облік та касу підприємства, а також невідповідність цін за якими реалізуються товари у місцях продажу відповідним бухгалтерським розрахункам та книгам	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»; П(С)БО 9 «Запаси»; П(С)БО 15 «Дохід»; Податковий Кодекс України; Наказ Міністерства доходів і зборів України «Порядок реєстрації та застосування реєстрації торів розрахункових операцій, що	Може бути розцінено як шахрайські дії матеріально-відповідальних осіб(продавців, завідувачів магазинів) та, як наслідок, недоотримання доходу торговельним підприємством та подальше притягнення його до відповідальності контролюючими державними органами

№ з/п	Назва порушення	Норма, яку порушено (у т. ч. законодавства та внутрішніх регламентів підприємства)	Вплив порушення на діяльність підприємства
3	Повне (часткове) не оприбуткування певних видів товарів отриманих від постачальників, що означає їхній продаж повз облік та касу підприємства, а також невідповідність цін за якими реалізуються товари у місцях продажу відповідним бухгалтерським розрахункам та книгам	застосовуються для реєстрації розрахункових операцій за товари (послуги); Наказ Міністерства доходів і зборів України «Порядок реєстрації та ведення розрахункових книжок, книг обліку розрахункових операцій»; Наказ Міністерства Фінансів України «Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку»; Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій; Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів; Інструкція про облік роздрібного товарообороту і товарних запасів	Може бути розцінено як шахрайські дії матеріально-відповідальних осіб(продавців, завідувачів магазину) та, як наслідок, недоотримання доходу торговельним підприємством та подальше притягнення його до відповідальності контролюючими державними органами
4	Неправильне визначення суми ТЗВ (звичай – завищення) та невірне складання бухгалтерського розрахунку ТЗВ на залишок товарних запасів, та на ті, які вибули протягом місяця	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; П(С)БО 9 «Запаси»; П(С)БО 16 «Витрати»; Податковий Кодекс України; Розпорядження «Про облікову політику підприємства»	Неправомірне збільшення собівартості товарних запасів, а отже, і загальної суми та рівня витрат по підприємству

№ з/п	Назва порушення	Норма, яку порушено (у т. ч. законодавства та внутрішніх регламентів підприємства)	Вплив порушення на діяльність підприємства
5	Необґрунтоване віднесення сум по втрачених, зіпсованих товарних запасах понад затверджені норми природного убутку на витрати підприємства	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; П(С)БО 16 «Витрати»; Податковий Кодекс України; Наказ Міністерства торгівлі СРСР «Про затвердження норм природного убутку продовольчих товарів у торгівлі та інструкцій з їх застосування»	Відбувається завищення загальної суми витрат, і як наслідок викривлення бази оподаткування
6	Недотримання положень, закріплених наказом «Про облікову політику підприємства», найпоширеніша проблема – невідповідність фактичних методів вибуття товарних запасів задекларованим, а також порушення графіку проведення інвентаризацій	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; П(С)БО 9 «Запаси»; Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів; Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань; Положення про особливості інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків в організаціях, підприємствах і установах споживчої кооперації України; Наказ «Про облікову політику підприємства»	Надання недостовірної інформації про фактичний стан об'єктів обліку; викривлення фінансового результату; можливість приховування фактів безгосподарності та отриманих збитків підприємства

Продовж. дод. Т

№ з/п	Назва порушення	Норма, яку порушено (у т. ч. законодавства та внутрішніх регламентів підприємства)	Вплив порушення на діяльність підприємства
7	Неправомірне виникнення кредиторської заборгованості за розрахунками із поставачальниками, тобто вона не є підтвердженою реально отриманими товарами, або до її суми включають можливі зобов'язання перед потенційними контрагентами та суми авансової, попередньої оплати	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; Податковий Кодекс України; П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»; П(С)БО 11 «Зобов'язання»; П(С)БО 15 «Дохід»; П(С)БО 16 «Витрати»	Викривлення облікових даних, завищення суми витрат. Із метою виявлення таких фактів необхідно перевіряти наявні акти звірок між контрагентами, та, за необхідності, особисто дати запит на здійснення цієї процедури
8	Неправильний розрахунок та відображення результатів проведеної переоцінки товарів	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; Податковий Кодекс України; П(С)БО 9 «Запаси»; П(С)БО 15 «Дохід»; П(С)БО 16 «Витрати»; Відсутність розпорядження «Про проведення переоцінки товарних запасів»; Постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей»	Якщо товари є повністю реалізовані, то в такому разі документальною перевіркою не можна встановити таке порушення

Продовж. дод. Т

№ з/п	Назва порушення	Норма, яку порушено (у т. ч. законодавства та внутрішніх регламентів підприємства)	Вплив порушення на діяльність підприємства
9	Неправильне відображення доходу від реалізації товарних запасів (за умови застосування системи знижок; сумнівне повернення товарів на межі звітних періодів)	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; Податковий Кодекс України; П(С)БО 9 «Запаси»; П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»; П(С)БО 15 «Дохід»; розпорядження «Про систему застосовуваних знижок на підприємстві»	Викривлення фінансового результату
10	Порушення прав працівників на проведення відповідної операції; відсутність оперативного контролю роботи матеріально-відповідальних осіб (продавця і касира споживчого товариства)	Посадові інструкції відповідних категорій працівників; наказу «Про облікову політику підприємства»	Можливі викривлення облікової інформації, проведення фіктивних господарських операцій; нанесення збитку суб'єкту господарювання

Джерело: складено авторами.

Додаток У

ЗАТВЕРДЖУЮ

Прізвище та ініціали голови правління
Протокол № _____ від «__» _____ 20__ р.

Примірне положення про службу внутрішнього контролю в Полтавській обласній спілці споживчих товариств

Назва обласної спілки споживчих товариств

I. Загальні положення

1. Це Положення про службу внутрішнього контролю, надалі по тексту – Положення, затверджене відповідно до чинного законодавства України, є внутрішнім документом Полтавської обласної спілки споживчих товариств (надалі – Полтавської облспоживспілки) та регламентує порядок та особливості створення і організації роботи Служби внутрішнього контролю, надалі по тексту Служба, із урахуванням специфіки її діяльності.

2. Положення розроблено на підставі Законів України «Про кооперацію», «Про споживчу кооперацію», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму», інших законодавчих актів України, нормативно-методичного забезпечення Укркоопспілки, а також положень внутрішніх документів Полтавської облспоживспілки.

3. Положення (зміни та/або доповнення до нього), затверджується рішенням з'їзду (конференції) споживчої кооперації області та затверджується головою правління.

II. Статус і роль Служби

1. Служба внутрішнього контролю є відокремленим незалежним структурним підрозділом або окремою посадовою особою, що проводить внутрішній контроль підприємств споживчої кооперації.

2. Служба внутрішнього контролю підпорядковується з'їзду (конференції) споживчої кооперації області.

3. Служба внутрішнього контролю організаційно та фінансово не залежить від інших підрозділів та від голови правління та не підпорядковується їм.

4. Порядок діяльності служби внутрішнього контролю, її статус, функціональні обов'язки та повноваження визначаються даним Положенням, яке розробляється та затверджується рішенням з'їзду (конференції) споживчої кооперації області

5. Керівник та працівники структурного підрозділу або окрема посадова особа, що проводять внутрішній контроль підприємств споживчої кооперації, не можуть бути контролерами (ревізорами) даних підприємств та/або суміщувати свою діяльність з обов'язками іншого працівника цього підприємства.

6. Внутрішній контроль на підприємствах споживчої кооперації проводиться особами, які пройшли кваліфікаційні випробування, мають бездоганну ділову репутацію та досвід роботи не менше ніж три роки, та які були вибрані шляхом голосування членами споживчого товариства.

7. Внутрішній контролер обирається строком на 5 років, але не більше ніж на два терміни (10 років).

8. У разі, якщо внутрішній контролер пробувши два терміни виявляє бажання продовжити роботу, то в такому разі він може знову подавати документи, проходити весь етап відбору, але за територіально-адміністративними межами Полтавської області.

9. Внутрішнім контролером не може бути призначена особа, яка:

- має судимість (не зняту, або непогашеному в установленому порядку) за вчинення протиправних діянь;

- відповідно до вироку суду, який вступив в силу, позбавлена права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю;

- є контролером (ревізором) Полтавської облспоживспілки, або має родинні стосунки із ними.

10. Посадова особа Служби при призначенні на посаду автоматично зобов'язується не розголошувати інформацію про діяльність підприємств споживчої кооперації, яка внутрішніми регламентами визнана конфіденційною, але крім випадків установлених законодавством, зокрема ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму».

11. Права, обов'язки та відповідальність суб'єктів внутрішнього контролю регламентуються розробленими та затвердженими відповідними посадовими інструкціями.

III. Цілі Служби

1. Внутрішній контролер приймає участь в удосконаленні систем управління ризиками, внутрішнього контролю і корпоративного управління з метою забезпечення:

- ефективності процесу управління ризиками;
- надійності та ефективності системи внутрішнього контролю;
- ефективності прийнятих (майбутніх) управлінських рішень;
- повноти та достовірності фінансової, управлінської інформації та внутрішньовідомчої звітності;
- дотримання підприємствами споживчої кооперації вимог законодавства України, нормативно-методичного забезпечення Укркоопспілки та внутрішніх регламентів;
- ефективності процесів делегування повноважень між структурними підрозділами підприємств та розподілу обов'язків між ними;
- ефективності використання ресурсів підприємств;
- ефективності використання та мінімізації ризиків від використання інформаційних систем і технологій;
- достатності і ефективності заходів, спрямованих на зменшення ризиків та усунення недоліків, виявлених за наслідками зовнішнього контролю.

IV. Завдання Служби

1. Складання річних планів із завдань перевірки та їх реалізація.

2. Надання допомоги управлінському персоналу в частині покращення здійснення господарської діяльності.

3. Супровід реалізації структурними підрозділами наданих рекомендацій.

4. Активно взаємодіяти із структурними підрозділами підприємства для здійснення процесу контролю та покращення процесу управління.

5. Виявлення сфер потенційних збитків для підприємства, сприятливих умов для ризиків та шахрайства, зловживань і незаконного присвоєння коштів.

6. Розроблення та впровадження системи виявлення та управління ризиками, а також оцінки ефективності внутрішнього контролю.

7. Виявлення вчинених та запобігання майбутніх правопорушень в діяльності підприємства.

8. Тісна взаємодія із зовнішніми контролюючими органами, та доведення до відома працівників підприємства результати та рекомендації за наслідками їх проведених перевірок.

V. Обсяги та напрями діяльності Служби

1. Обсяги роботи Служби зумовлені метою та завданнями її діяльності.

2. Додатково контролери даної Служби можуть залучатися та проводити внутрішній контроль в інших підприємствах споживчої кооперації, які знаходяться за адміністративно-територіальної межами Полтавської області.

VI. Оформлення результатів внутрішнього контролю

За результатами проведення внутрішнього контролю обов'язково складаються внутрішні форми звітності:

1. «Відомість виявлених порушень за результатами внутрішнього контролю», яка підписується керівником структурного підрозділу або окремою посадовою особою, що проводить внутрішній контроль, головним бухгалтером та головою правління облспоживспілки (де проводився контроль).

2. Звіт контролера – документ, який складається із трьох частин:

- вступна частина – містить інформацію про підстави проведення перевірки (дата і номер розпорядження), строки перевірки та подання звіту, та посада, прізвище та ініціали перевіряючих.

- основна частина – детальний опис виявлених порушень, їх вплив на господарську діяльність, відповідальні особи, які допустили та спричинили дане протиправне діяння;

- заключна частина – наводиться результати попередніх перевірок (якщо вони мали місце) по досліджуваному об'єкту, та аналізується хід їх виконання. Одночасно, надаються рекомендації по усуненню наново виявлених порушень та відхилень із зазначенням терміну їх виконання.

Продовж. дод. У

Звіт за підписом посадової особи, яка відповідальна та здійснювала перевірку передається управлінському персоналу та є доступним для внутрішнього ознайомлення.

3. Додатково внутрішні контролери за результатами перевірок можуть складати довільної форми доповідні записки, рекомендації, проведені аналітичні розрахунки та інші робочі документи, які констатують факти виявлених результатів.

4. Встановити термін збереження результативних документів процесу внутрішнього контролю строком п'ять років.

VII. Супутні послуги Служби

Проведення перевірок підприємств системи споживчої кооперації в різних регіонах країни. Проведення перевірок різних суб'єктів господарювання, які не є в системі споживчої кооперації. Надавати консультації та роз'яснення чинного законодавства із бухгалтерських, податкових, господарських питань.

Проведення семінарів, лекцій із підвищення кваліфікації для суб'єктів господарської діяльності та студентів навчальних закладів.

Надання інших інформаційних та контрольних послуг, незаборонених чинним законодавством та матеріалами Укркоопспілки.

VIII. Прикінцеві положення

1. Внутрішній контролер щорічно розглядає питання про необхідність внесення змін та доповнень до цього Положення.

2. Положення, а також усі зміни та доповнення до нього затверджуються з'їздом (конференцією) споживчої кооперації області

3. Питання не розглянуті в даному Положенні регулюються чинним законодавством України, нормативними документами Укркоопспілки.

4. У випадку, якщо норми цього Положення суперечать вимогам зміненого законодавства України пріоритетними є положення нормативно-правових актів України до моменту внесення та затвердження відповідних змін до даного Положення.

Джерело: складено авторами.

Додаток Ф

Вимоги до професійної компетентності внутрішнього контролера товарів

I			Загальна характеристика
1	Найменування спілки споживчих товариств	Полтавська облспоживспілка	
2	Найменування структурного підрозділу	Служба внутрішнього контролю	
3	Найменування посади	Внутрішній контролер товарів	
4	Мета діяльності на посаді	Виявлення, попередження та припинення злочинних, корупційних та інших протиправних діянь, що готуються або вчинені працівниками та підприємствами облспоживспілки стосовно товарних запасів	
5	Зміст роботи, що передбачено посадою	✓ організація заходів щодо запобігання вчиненню правопорушень працівниками системи споживчої кооперації; ✓ проведення перевірок інформації, що міститься у зверненнях фізичних (у т. ч. пайовиків, споживачів) та юридичних осіб, засобах масової інформації, інших джерелах, у тому числі отриманої через телефон, мережу Інтернет, засобів електронного зв'язку щодо причетності працівників споживчої кооперації до здійснення правопорушень; ✓ надання методичної та практичної допомоги працівникам підприємства із різних питань, пов'язаних із товарними запасами; ✓ використання комп'ютерної техніки та програмного забезпечення в процесі виконання професійних обов'язків; ✓ економічний аналіз даних бухгалтерського обліку; створення умов для належного збереження, цільового та ефективного використання товарних запасів	
II			Вимоги до рівня професійної компетентності посадовця
6	<i>Мінімальні загальні вимоги</i>		
7	Освітньо-кваліфікаційний ступінь	Повна вища економічна або юридична освіта, освітній ступінь магістр/спеціаліст	

8	Стаж роботи	Не менше трьох років на посадах бухгалтера, ревізора, юриста, економіста
III	Спеціальні вимоги	
9	Знання законодавчих та нормативних актів, необхідних для виконання посадових обов'язків	Конституція України; Цивільний кодекс України; Господарський кодекс України; Податковий кодекс України; Кодекс України про адміністративні правопорушення; Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; Закон України «Про споживчу кооперацію»; НП(С)БО; Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів; Інструкція про облік роздрібного товарообороту і товарних запасів; Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів; Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань; Положення про особливості інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків в організаціях, підприємствах і установах споживчої кооперації України; Положення про організацію внутрікооперативного контролю в системі споживчої кооперації України; Положення про порядок проведення ревізій фінансово-господарської діяльності в організаціях, підприємствах, установах споживчої кооперації України; Статuti споживспілок та ін.
10	Перелік умінь та навичок, необхідних для виконання посадових обов'язків	✓ практичне застосування нормативно-правових актів у конкретних ситуаціях; ✓ навички виявлення, оперативного документування, розслідування посадових злочинів або інших правопорушень; ✓ вміння виокремлювати головну (суттєву) інформацію в множині інформаційних потоків в процесі здійснення контролю; ✓ уміння систематизовувати інформацію та використовувати аналітичне мислення в процесі її обробки; ✓ уміння працювати в колективі та знаходити спільну мову з колегами;

Продовж. дод. Ф

10	Перелік умінь та навичок, необхідних для виконання посадових обов'язків	✓ готовність управляти можливими конфліктними ситуаціями в процесі здійснення своїх професійних обов'язків; ✓ готовність брати на себе відповідальність у оперативному прийнятті рішень в складних моментах перевірки; ✓ уміння користуватися комп'ютерною технікою та програмним забезпеченням
11	Додаткові вимоги професійної компетентності	✓ непричетність до корупційних справ; ✓ комунікабельність; компетентність; ✓ сміливість, чесність та відповідальність за доручену справу; ✓ вміння прогнозувати події, інтуїція; ✓ інтелектуальна та емоційна зрілість; стресостійкість; ✓ високий рівень розвитку дедуктивного та індуктивного мислення; ✓ вміння працювати в команді, орієнтація на результат; ✓ неупередженість та об'єктивність; ✓ здатність постійно критично аналізувати кінцеву ефективність, стиль та методи власної організаційно-управлінської діяльності і знаходити шляхи її подальшого вдосконалення

Джерело: складено авторами.

Наукове видання

КАРПЕНКО Євгенія Анатоліївна
ПОДДУБНА Наталія Миколаївна

**ОБЛІК І ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ
ТОВАРІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
ТОРГІВЛІ СИСТЕМИ СПОЖИВЧОЇ
КООПЕРАЦІЇ В УМОВАХ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

МОНОГРАФІЯ

Головна редакторка *М. П. Гречук*
Комп'ютерне верстання *О. С. Корніліч*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 11,6.
Зам. № 150/1909.

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
к. 115, вул. Ковалю, 3, м. Полтава, 36014; ☎(0532) 50-24-81

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.